

NBS sitt primærkrav om økonomisk ramme i årets jordbruksforhandlinger

Jordbruksforhandlingene gjennomføres hvert år mellom staten (ved LMD) og jordbruket (ved Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag). Dette forutsetter at de to faglagene blir enige om et felles krav. Denne prosessen gjennomføres i to steg:

1. Først føres det forhandlinger mellom faglagene om hvilken økonomiske ramme som skal legges til grunn for kravet.
2. Deretter utarbeider hvert av faglagene sitt primærkrav med ulik bruk av virkemidler innenfor den samme økonomiske rammen, før partene igjen møtes til forhandlinger med sikte på å komme fram til et felles krav for norsk jordbruk.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt utgangspunkt for forhandlinger med Norges Bondelag om den økonomiske rammen var i årets jordbruksforhandlinger:

- Full kostnadskompensasjon for 2021/22 og 2023.
- Kronemessig lik utvikling som andre grupper i 2023.
- Redusere inntektsgapet til resten av samfunnet med 150 000 kr per årsverk i 2023.

Rammeoppsett overlevert Norges Bondelag 20.4.22:

	2022 TK, NR	Volum- endring	Pris- endring	2023 Endring	Rammetall
1 Ikke-varige driftskostnader	27 159			3 699	3 700
Handelsgjødsel	3 080		77 %	2 363	
Kraftfôr	9 229		10 %	891	
Øvrige ikke-varige driftskostnader	14 850		3 %	446	
2 Leasing	2 352			147	150
3 Kapitalslit	7 781			228	230
Bygninger, grøfter og hydrotekniske anlegg	4 820				
Maskiner og redskaper	2 961				
4 Realrente	303			948	950
A Kostnadsdekking					5 030
5 Marked - totalt	39 065	0,00 %		-	-
6 Produkter uten målpris	20 524		11,1 %	2 272	2 270
B Endrede markedsinntekter					2 270
7 Kostnadskompensasjon 2022		41 050	59 100	2426	2 430
8 Kronemessig lik fra 2022-23		41 050	25 300	1039	1 040
9 Reduksjon av inntektsforskjeller		41 050	150 000	6157,5	6 200
C Inntekt og arbeidsforbruk					9 670
SUM RAMME (A - B + C)					12 430
Utbetaling:		2022	Kostnadskompensasjon		2 430
			Inntektsløft		3 000
		2023	Inntektsløft		7 000

Normalt forhandles det om inntektsmuligheter for kommende år, det vil si 2023. Årets forhandlinger omfattet også kostnadskompensasjon for 2021/22. Det gjorde årets forhandlinger beregningsteknisk mer komplisert og krevende enn noen hadde erfart tidligere.

For å unngå å havne i denne situasjonen hadde NBS hele etterjulsvinteren bedt om tilleggsforhandlinger. Da dette ikke fikk gehør, ønsket NBS et totrinnsløp i de ordinære forhandlingene hvor en først forhandlet ferdig kostnadskompensasjon for 2021/22, for så å gå over til de ordinære forhandlingene for 2023.

Vi fikk ikke gehør for noe av dette og må beklage at det dermed ble tidsnød og en del feil i vårt primærkrav.

Jordbruksforhandlingene 2022: Krav til ramme og fordeling

Norsk mat i et evighetsperspektiv

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt arbeidsdokument
overlevert Norges Bondelag 23. april 2022

Innholdsfortegnelse

1	HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV: INNTEKTSLØFT FOR ALLE OG ØKT SJØLFORSYNING	9
1.1	KOSTNADSKOMPENSASJON FOR 2022 OG ET FØRSTE STEG MOT INNTEKTSJAMSTILLING I 2023.....	10
1.2	GODE VELFERDSORDNINGER – EN FORUTSETNING FOR REKRUTTERING	11
1.3	FRA BÅS TIL LØSDRIFT – VI HAR INGEN MJØLKEBRUK Å MISTE	11
1.4	STYRKE LØNNSOMHETEN I KORPRODUKSJON	11
1.5	GRØNTPRODUKSJON PÅ FLERE BRUK – OVER HELE LANDET.....	12
1.6	STYRKE ØKONOMIEN I SAUEHOLDET UTEN PRODUKSJONSØKNING	12
2	RAMMER FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2022	13
2.1	HOVEDAVTALEN FOR JORDBRUKET	13
2.2	GRUNNLAGSMATERIALET FOR JORDBRUKSOPPGJØRET OG INNTEKTSUTVALGET FOR JORDBRUKET	13
2.3	EKSTRAORDINÆR KOSTNADSVÆKST PÅ INNSATSFAKTORER	15
2.4	STORTINGETS MÅL FOR JORDBRUKSPOLITIKKEN: BEHANDLING AV LANDBRUKSMELDINGA I 2017	16
2.5	REGJERINGENS MÅL FOR LANDBRUKSPOLITIKKEN - HURDALSPLATTFORMEN.....	16
2.6	REGJERINGEN OG STORTINGETS INNTEKTSMÅL.....	18
2.7	FORENKLEDE JORDBRUKSFORHANDLINGER I 2020 OG BRUDD I 2021	18
2.8	STORTINGETS BEHANDLING AV JORDBRUKSOPPGJØRET 2021	18
2.9	IMPORTVERN	19
3	SENTRALE UTVIKLINGSTREKK I NORSK JORDBRUK	20
3.1	SJØLFORSYNING AV NORSKE JORDBRUKSMATVARER, PRODUSERT PÅ NORSK FØR.....	20
3.2	AREALBRUK	21
3.3	ANTALL GÅRDSBRUK I DRIFT	22
4	GRUNNLAG FOR OPPBYGGING AV ÅRETS KRAV	24
4.1	FORUTSETNINGER LAGT TIL GRUNN FOR FRAMREGNING TIL 2023	25
4.2	INNTEKSTUTVIKLING I JORDBRUKET OG SAMMENLIGNINGSGRUPPEN	26
4.3	KOSTNADER FOR IKKE-VARIGE DRIFTSMIDLER I JORDBRUKET	27
4.4	LEASING, KAPITALSLIT OG REALRENTE PÅ LÅNT KAPITAL	30
4.5	ARBEIDSFORBRUK, PRODUKTIVITET	31
4.6	PRISANSLAG FOR PRODUKTER UTEN MÅLPRIS I 2023	32
5	RAMMEKRAV OG FINANSIERING	33
5.1	DEL 1 AV KRAVET: FULL KOSTNADSKOMPENSASJON I 2022	33
5.2	DEL 2 AV KRAVET: FØRSTE STEG MOT Å TETTE INNTEKTS GAPET	35
6	FINANSIERING AV KRAVET FOR 2023	36
6.1	MÅLPRIS	36
6.2	BUDSJETTOVERFØRINGER	37
6.3	PRODUKSJONSREGULERING	37
7	ØKONOMISKE UTSLAG AV KRAVET PÅ REFERANSEBRUKENE	37
8	TAK OG TRAPPETRINN	41
8.1	AMMEKU	41
8.2	MELKEKU	41
8.3	MELKEGEIT	42
8.4	SAU.....	42
8.5	HUSDYR- OG AREALTILSKUDD	42
8.6	BUNNFRADRAGET	44

9	FRA BÅS TIL LØSDRIFT – VI HAR INGEN MJØLKEBRUK Å MISTE.....	45
9.1	MÅLRETTET INVESTERINGSTILSKUDD: 50 % STØTTEGRAD FOR BRUK MED UNDER 30 KYR	45
9.2	TOTALE INVESTERINGSBEHOV KNYTTET TIL LØSDRIFTSKRAVET	46
9.3	BEDRE DRIFTSØKONOMI	47
9.4	MÅLPRIS FOR MJØLK.....	47
9.5	KVOTETAK	48
9.6	TILTAK FOR Å ØKE ANDELEN EID MJØLKEKVOTE OG FÅ NED KVOTEPRISENE	48
9.7	GEITEMJØLK	49
9.8	PRISUTJEVNINGSORDNINGA FOR MJØLK	50
10	GRØNTPRODUKSJON PÅ FLERE BRUK - OVER HELE LANDET	51
10.1	LEVERINGSAVTALER FOR FLERE GRØNTPRODUSENTER – OVER HELE LANDET.....	52
10.2	ØREMERKEDE INVESTERINGSMIDLER TIL SMÅSKALA GRØNT	53
10.3	SMÅSKALA TILSKUDD	53
10.4	GJENINNFØRING AV TAK PÅ AREALTILSKUDD	54
10.5	AREALTILSKUDD – MER TIL DE FØRSTE 5 MÅLENE.....	54
10.6	DISTRIKTSTILSKUDD FOR FRUKT, BÆR OG VEKSTHUSGRØNNSAKER: GJENINNFØRING AV KVANTUMSTAK, SENKING AV KVANTUMSGRENSER.....	55
10.7	DISTRIKTSTILSKUDD FOR POTETPRODUKSJON I NORD-NORGE	56
10.8	TILSKUDD TIL FELLESANLEGG FOR FRUKT	56
10.9	MÅLPRISER.....	56
10.10	MER MANGFOLDIG DYRKING	57
10.11	AVSETNINGSTILTAK OG OFG	57
10.12	NORSK GRØNT	57
11	KORN OG KRAFTFØR.....	59
11.1	MÅLPRIS PÅ KORN	60
11.2	AREALTILSKUDD OG AREALTRINN	60
11.3	DRENERINGSTILSKUDD	62
11.4	PRISNEDSKRIVINGSTILSKUDD	62
11.5	MATKORNTILSKUDD	62
11.6	FRAKTTILSKUDD KRAFTFØR	63
11.7	KRAFTFØR	63
11.8	INVESTERINGSMIDLER TIL TØRKER OG LAGER FOR KORN	64
12	STYRKING AV ØKONOMIEN I SAUEHOLDET.....	65
12.1	NYTT DRIFTSTILSKUDD SAU	65
12.2	TAK PÅ HUSDYRTILSKUDD.....	66
12.3	INVESTERINGSBEHOV I SAUEHOLDET.....	66
13	GODE VELFERDSORDNINGER – EN FORUTSETNING FOR REKRUTTERING.....	67
13.1	AVLØSNING VED FERIE OG FRITID.....	68
13.2	AVLØSNING VED Sjukdom m.m.....	68
13.3	ADOPSJON OG FOSTERBARN	70
13.4	TILSKUDD TIL AVLØSER VED DØDSFALL	70
13.5	SYKEPENGEORDNINGEN.....	71
13.6	LANDBRUKSVIKAR	71
13.7	TIDLIGPENSJON.....	71
14	ET LØFT FOR SETERDRIFTA	74
14.1	BEVARING AV SMÅ OG MELLOMSTORE BRUK DET VIKTIGSTE FOR Å OPPRETTHOLDE SETERDRIFTA.....	74
14.2	RMP – STYRKE DET NASJONALE DRIFTSTILSKUDET TIL SETERDRIFT	74
14.3	IBU-MIDLER	74
14.4	VERDISKAPINGSPROGRAMMET FOR FORNYBAR ENERGI OG TEKNOLOGIUTVIKLING	75
14.5	TO STILLINGER I HÅNDVERKSSYSTEM	75

15	STORFE	76
15.1	DRIFTSTILSKUDD AMMEKU	76
15.2	STORFE - INVESTERINGSBEHOV	76
15.3	KVALITETSTILSKUDD STORFEKJØTT	77
15.4	FRAKTTILSKUDD SLAKTEDYR	77
15.5	BRUKE HUSDYRREGISTERET FOR UTMÅLING AV HUSDYRTILSKUDD	77
15.6	BEVARINGSVERDIGE STORFERASER	78
16	ANDRE PRODUKSJONER	80
16.1	SVIN	80
16.2	KYLLING, KALKUN OG EGG	80
16.3	BIRØKT	80
16.4	PLANLAGT GJENNOMSNIITTLIG ENGROSPRIS (PGE)	82
17	BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON PÅ NORSKE RESSURSER	82
17.1	ØKT BRUK AV NORSKE FØRRESSURSER	82
17.2	ØKOLOGISK JORDBRUK	85
17.2.6	TILTAK FOR VERDIKJEDEN ØKOLOGISK MJØLK	89
17.3	OPPFØLGING AV NASJONALT PROGRAM FOR JORDHELSE	90
17.4	REDUSERTE KLIMAGASSUTSLIPP	91
17.5	KLIMA- OG MILJØPROGRAMMET	96
17.6	REGIONALE MILJØPROGRAM (RMP)	96
17.7	SPESEILLE MILJØTILTAK I JORDBRUKET (SMIL)	97
17.8	OPPFØLGING AV HANDLINGSPLAN FOR PLANTEVERNIMIDLER	98
17.9	GJENNOMGANG AV ORDNINGEN FOR TILSKUDD VED PRODUKSJONSSVIKT	99
18	LANDBRUKETS UTVIKLINGSFOND - NÆRINGSUTVIKLING I LANDBRUKET	101
18.1	OPPSUMMERING – KRAV OM ENDREDE INNVILGNINGSRAMMER FOR ORDNINGER UNDER LUF	101
18.2	KAPITALSITUASJONEN I LUF	103
18.3	IBU-MIDLENE	103
18.4	NASJONALE TILRETTELEGGINGSMIDLER	106
18.5	REGIONALE TILRETTELEGGINGSMIDLER	106
18.6	OMRÅDERETTA INNSATS - FJELLANDBRUKET	107
18.7	OMRÅDERETTA INNSATS - ARKTISK LANDBRUK	107
18.8	REKRUTTERING OG KOMPETANSE	107
18.9	MENTORORDNINGA	109
18.10	FORSKNING OG UTVIKLING	109
18.11	NORSK MAT	110
18.12	UTVIKLINGSPROGRAMMET FOR LANDBRUKSBASERT VEKST OG VERDISKAPING	110
18.13	LIKESTILLING AV INN PÅ TUNET MED ANNEN NÆRINGSVIRKSOMHET I LANDBRUKET	110
18.14	SKOGBRUK	111
18.15	MIDLER TIL KONFLIKTFØREBYGGENDE TILTAK JORDBRUK/REINDRIFT	111
18.16	STØTTE TIL VERDENSARVOMRÅDENE OG UTVALGTE KULTURLANDSKAP	112
18.17	REKRUTTERINGSTILSKUDD	112
19	ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSDORDNINGER	112
19.1	TILSKUDD TIL LANDBRUKSRÅDGIVNING	112
19.2	TILSKUDD TIL FRØAVL OG SÅKORNBEDSKAPSLAGER	114
19.3	TILSKUDD TIL KVALITETS- OG SALGSFREMMEDE TILTAK	114
19.4	SAGAPLANT AS	114
19.5	TILSKUDD TIL DYREAVL MED MER	115
20	FORDELINGSSKJEMA	116

1 HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV: INNTEKTSLØFT FOR ALLE OG ØKT SJØLFORSYNING

Internasjonale forhold har det siste året hatt sterke utslag på kostnadssiden i jordbruket. COVID19-pandemien, energiprisøkning, internasjonale olje- og gasspriser og krigen i Ukraina er viktige årsaker til en eksplosiv kostnadsvekst på en rekke innsatsfaktorer. Kombinert med en allerede svak økonomi i mange produksjoner, vurderer mange bønder nå å legge ned drifta. Det vil gå hardt utover vår matproduksjon, men også verdiskapning, arbeidsplasser, bosetting i distriktene og beredskap.

Verden står ovenfor en ny periode med ustabile og stigende matvarepriser, tilsvarende nivået i 2007-8 og 2010-11. Dette vil kunne ha uante konsekvenser, særlig for land i det globale Sør. Norge er et av landene i verden med lavest sjølforsyning. I 2020 var den norske sjølforsyningsgraden på 40%, korrigert for importfôr. Å øke sjølforsyningsgraden er et viktig element for å sikre matvareberedskapen. Samtidig er det solidarisk, da vi beslaglegger mindre areal i lavinntektsland.

Pandemi, krig og stigende råvarepriser har belyst viktigheten av god beredskap. Jordbruket har en nøkkelrolle. En robust matproduksjon og jordbruk over hele landet er essensielt for å sikre en langvarig og stabil matvareberedskap. Krigen i Ukraina har vist hvor viktig nasjonal kornproduksjon er. Da må lønnsomheten i kornproduksjonen styrkes.

Et jordbruk over hele landet med små, mellomstore og store bruk er også viktig for beredskapen. Jordbrukets maskinpark og bønders kompetanse er et viktig element i den generelle beredskapen, og vil kunne bistå i krisesituasjoner hvor det offentlige ikke når frem i tide eller har begrensede ressurser.

Med kostnadsekspløsjonen har jordbrukets sårbarhet blitt tydeligere. Gårdsbruk som tidligere gikk med komfortabelt overskudd, ser nå på regnskap som går i null og verste fall minus. Produksjonen er den samme, men kostnadene har eksplodert. Uten mulighet til å påvirke egne inntektsmuligheter utenom bestemmelsene i jordbruksavtalen, utgjør inntektsgapet en særlig stor trussel, da marginene fra overskudd til minus er små.

Så mye som 13,5 % av jordbruksarealet i Norge kan være ute av drift. Til nå har bruksnedleggelser i stor grad medført at naboer har drevet jorda videre, men i mange områder er de få aktive bøndene som er igjen så hardt presset at de ikke har mulighet til å drifte mer jord. På steder hvor det kun er én aktiv bonde igjen, kan en bruksnedleggelse føre til at hele jordbruksarealet legges brakk. Med kun 3,5 prosent jordbruksareal i Norge, er hvert dekar viktig. Nedgangen i antall gårdsbruk må stoppes, slik at de fortsatt kan utgjøre grunnlaget for levende bygdesamfunn. Naboer og produsentmiljø sikrer både dyrevelferd og menneskevelferd.

Følgende overordnede mål ligger til grunn for kravet i årets jordbruksoppgjør:

- **Folk i arbeid, jord i hevd – bedre økonomi og høyere arealbruk**
- **God arealbruk – mer mat rett til folk og mer gras og norskprodusert fôr til dyra**
- **Bærekraftige produksjonsmåter – matproduksjon i et evighetsperspektiv**
- **Bruksstruktur for levende bygder og produksjonsmiljø**

1.1 Kostnadskompensasjon for 2022 og et første steg mot inntektsjamstilling i 2023

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at NBS i januar 2022 ønsket nye tilleggsforhandlinger for å kompensere for ytterligere kostnadsvekst etter tilleggsforhandlingene høsten 2021. Dette ble avvist, og vi står nå i den situasjonen at vi i det ordinære forhandlingsløpet er nødt til å gjennomføre forhandlinger både om kostnadskompensasjon for 2021/22 og ordinære forhandlinger i 2023. Dette er beregningsteknisk krevende og kompliserer forhandlingsprosessen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger opp til et todelt krav i årets jordbruksforhandlinger:

Del 1: Kompensasjon for kostnadsvekst på innsatsfaktorer i 2022 som det ikke var mulig å forutsi ved jordbruksforhandlingene 2022. Dette skal dekke opp et etterslep på 40 400 kr + 18 700 kr i 2022.

Del 2: Lik kronemessig inntektsutvikling som sammenligningsgruppen fra 2022 til 2023 samt et inntektsløft på 100 000 kroner per årsverk. Dette vil være første steg i en fireårig jamstillingsplan for å oppnå full økonomisk likestilling mellom norsk jordbruk og stortingsflertallets mål, i tråd med stortingsflertallets mål.

Kravdokumentet beskriver forutsetningene for oppbyggingen av rammekravet. Siden Budsjettnemnda for jordbruket kun legger fram prognoser for innværende år (2022) og det forhandles om kommende år (2023), må faglagene selv lage prognoser for 2023. Dette er beskrevet i dokumentet.

Videre beskrives finansieringen av rammekravet (fordeling mellom budsjettmidler, målpriser, ledige midler og endret inntektsvirkning av jordbruksfradraget).

Deretter beskrives fordelingene av midler på ulike tilskuddsordninger og andre ordninger, samt strukturelle endringer i tilskuddsordningene (innføring av tak og/eller trappetrinn i husdyr- og arealtilskudd, senking av kvotetak for melk etc.). Det er vist hvordan fordelingen av rammekravet slår ut på referansebrukene for de ulike produksjonene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag har lagt vekt på å heve de produksjoner som ligger lavest i inntekt mest.

I utgangspunktet legger forhandlingsutvalget til grunn at budsjettmidler må gå til å oppfylle jordbrukets samfunnsoppdrag, mens volumproduksjon skal betale seg gjennom priser. Samtidig er det slik i dag at også volumproduksjon i stor grad finansieres av bl.a. arealtilskudd.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever full kostnadskompensasjon for kostnadsveksten i 2021 og 2022, og at dette utbetales så raskt som mulig i 2022. Det forutsettes at midlene som brukes til utbetaling av kostnadskompensasjon i 2022 videreføres i 2023.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever lik kronemessig inntektsutvikling som andre grupper på 25 300 kroner fra 2022 til 2023, og et inntektsløft på

100 000 kroner per årsverk i 2023. Dette vil være første steg i en jamstillingsplan for å oppnå full økonomisk likestilling mellom norsk jordbruk og resten av samfunnet.

1.2 Gode velferdsordninger – en forutsetning for rekruttering

Velferdsordningene er viktige for å ivareta bondens helse og velferd og stimulere til rekruttering og likestilling. Den økonomiske utviklingen i jordbruket gjør at stadig flere må ha inntekt ved siden av jordbruket for å klare seg økonomisk. Dette slår urimelig ut i forhold til rettighetene ved sykdom og død.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil styrke velferdsordningene. Det må arbeides for at folk i jordbruket kan benytte seg av rettigheter knyttet til sykdom, graviditet og småbarnstid på linje med andre i samfunnet.

1.3 Fra bås til løsdrift – vi har ingen mjølkebruk å miste

Antall mjølkebønder er halvert de siste 14 årene. I 2034 trer løsdriftskravet i kraft for alle norske mjølkeprodusenter. Allerede i 2024 kommer det krav som medfører behov for fjøsombygginger. Vi er på overtid om vi skal få til en skikkelig satsing på de mindre mjølkebrukene før det er for seint, og skape forutsigbarhet og framtidstro for dem som står ovenfor generasjonsskifte.

Økte byggekostnader og dårlig økonomi gjør at mange ikke ser mulighet til å investere i nybygg eller ombygging, og vi risikerer at disse kravene kan føre til den største strukturrasjonalisering i norsk jordbruk gjennom tidene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil styrke driftsøkonomien og målrette investeringsvirkemidlene mot de mindre mjølkebruka, uten at de må øke produksjonsomfanget. Kvotetak for kumjolk senkes til 450 tonn og kvotetak for geitemjolk til 200 tonn. Muligheten til utleie av kvote fases ut i løpet av en tiårsperiode.

1.4 Styrke lønnsomheten i kornproduksjon

Kornarealet, mengden korn og kvaliteten på det kornet som blir produsert har størst innvirkning på sjølforsyningsgraden. Tall fra driftsgranskningene viser likevel tydelig at årsverksinntekten i kornproduksjonen er svært lav sammenlignet med alle andre produksjoner. Dette gjør at vi kan risikere at sjølforsyningsgraden vil synke ytterligere dersom det ikke gjøres grep for å øke lønnsomheten. Lønnsomheten i kornproduksjon må derfor styrkes med en kombinasjon av økte priser og arealtilskudd, med særlig styrking av kornproduksjonen i marginale kornområder. Dette er viktig også for å opprettholde grasproduksjon i andre deler av landet. Prisøkningen på råvarer til kraftfôr kan kompenseres med prisnedskrivning i den grad prisøkningen ikke kan tas ut i markedet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at lønnsomheten i kornproduksjon styrkes.

1.5 Grøntproduksjon på flere bruk – over hele landet

Grøntsektoren er den sektoren i norsk jordbruk som fikk de største utslagene etter at staten fjernet tak på flere av tilskuddene i jordbruksavtalen i 2014. Dette har drevet fram volumproduksjon på store arealer og større avhengighet av utenlandsk sesongarbeidskraft, mens de minste produsentene reduseres i antall. Det har skjedd betydelige strukturendringer knyttet til foredlings- og pakkerianlegg. Denne utviklingen må snus.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at videre grøntsatsing i langt større grad må målrettes mot å utnytte arealer i mer marginale områder og slippe nye produsenter til. Dette følges opp med en rekke tiltak i årets krav.

1.6 Styrke økonomien i saueholdet uten produksjonsøkning

Saueholdet er den produksjonen som har desidert dårligst økonomisk utvikling. Det er veldig positivt at produksjonen av lam nå ser ut til å komme i balanse. Det er stort behov for å styrke lønnsomheten i sauenæringa, men det er viktig at bedret økonomi ikke fører til overproduksjon og lavere priser på slakt og lam.

For å bedre økonomien spesielt på små og mellomstore sauebruk vil forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag å innføre et eget driftstilskudd i saueholdet. Beitetilskuddene styrkes.

2 RAMMER FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2022

2.1 Hovedavtalen for jordbruket

Jordbruksforhandlingene er regulert gjennom Hovedavtalen for jordbruket. Avtalen hjemler organisasjonenes rett til forhandlinger om sentrale rammebetingelser for næringa. Gjennom Hovedavtalen påtar samtidig Jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen (jfr. § 4.2 i Hovedavtalen). Hovedavtalen bygger på at det skal være et samsvar mellom de rettigheter Jordbruket har, og de plikter og det ansvar Jordbruket påtar seg.

Gjennom Hovedavtalen for jordbruket har Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forhandlingsrett med Staten om priser og tiltak i jordbruket. Jordbruksoppgjøret er et inntektsoppgjør for yrkesutøvere i næringa. Jordbruksforhandlingene skal føres med sikte på å nå de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp for utviklingen i næringa på kort og lang sikt.

Dette forutsetter at jordbruksforhandlingene må avklare både priser, tiltak og øvrige virkemidler på en slik måte at jordbruket kan oppnå en inntektsutvikling i tråd med Stortingets forutsetninger, og innfri øvrige landbrukspolitiske mål.

For bevilgninger over statsbudsjettet omfatter forhandlingene i 2022 utbetalinger i kalenderåret 2023, basert på to søknadsrunder i 2022, og eventuelle omdisponeringer innenfor rammen for 2022. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 01.07.2022 - 30.06.2023.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at jordbruksforhandlingene gjennomføres i samsvar med Hovedavtalen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag forutsetter også at forhandlingene i 2023 skal omfatte kompensasjon for kostnadsvekst i 2021 og 2022, som skal utbetales i 2022.

2.2 Grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjøret og inntektsutvalget for jordbruket

Ved jordbruksforhandlingene i 2021 krevde jordbrukets forhandlingsutvalg at det skulle gjøres en gjennomgang av tallmaterialet som ligger til grunn for jordbruksforhandlingene, for på en best mulig måte kunne synliggjøre de økonomiske realitetene for jordbruksnæringa. Jordbrukets forhandlingsutvalg pekte blant annet på at kostnader til jordleie og kvoteleie i Totalkalkylen regnes som internomsetning og ikke kommer inn på kostnadssida, og at det ikke utarbeides et resultatmål der egenkapitalen er gitt en avkastning. Videre het det at «*Sett opp mot primærbruken av Totalkalkylen for jordbruket i jordbruksforhandlingene, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg det bør gjøres tilpasninger i materialet som i bedre grad fanger opp de økonomiske forholdene knyttet til næringsutøvere i jordbruket.*»

I Prop. 200 S (2020-2021) om jordbruksoppgjøret i 2021, foreslo regjeringen å sette ned et utvalg som skal vurdere grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter i jordbruket med lønn for arbeidstakerne. Stortinget sluttet seg til forslaget. I proposisjonen heter det at:

«Mandatet til et slikt utvalg bør være å drøfte og klargjøre prinsipper og metoder, samt muligheter og begrensninger, for måling av inntekter for jordbruket som sektor og for bønder som private næringsdrivende, samt grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter med lønn for arbeidstakere.»

Utvalget ble satt ned av regjeringa Solberg den 13.8.21. «Inntektsutvalget» skal levere en innstilling i form av en NOU (Norges offentlige utredninger) innen 1. juli 2022.

I regjeringens Støre sin politiske plattform heter det at:

«Regjeringa vil sikre riktig talgrunnlag for jordbruksoppgjøret, irekna å måle inntektsnivået og ikkje berre inntektsutviklinga. Arbeidet som er sett i gang for å greie ut dette, skal vidareførast.»

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn det gjeldende grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket for jordbruksforhandlingene 2022. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil peke på at det er store forventninger til utvalget, og legger til grunn at en til jordbruksbruksforhandlingene i 2023 har et grunnlagsmateriale som gjenspeiler de økonomiske realitetene i næringa.

Inntektsutvalget for jordbruket – mandat:

- Drøfte og klargjøre prinsipper og metoder, samt muligheter og begrensninger, for måling av inntekter for jordbruket som sektor og for bønder som private næringsdrivende, samt grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter med lønn for arbeidstakere.
- Gjennomgå hvordan inntektsmålet har vært formulert over tid, hvilke betingelser som har vært knyttet til det, og hvordan disse betingelsene har vært operasjonalisert.
- Dokumentere inntektsdannelsen, inntektssammensetning, inntektsvariasjon på foretaks- og husholdningsnivå og inntekts- og kjøpekraftsutviklingen i jordbruket sammenlignet med ulike grupper av lønsmottakere.
- Vurdere hvordan varierende driftsmål og respons på insentiver kan påvirke mulighetene for oppfølging av inntektsmålet i jordbrukspolitikken.
- Vurdere hvordan Totalkalkylen som sektorregnskap er egnet for å bedømme inntektsutviklingen, samt muligheter og begrensninger ved å modifisere Totalkalkylen til å bli et regnskap for aktive produsenter/foretak.
- Vurdere muligheter for og konsekvenser av alternative måter å regnskapsføre kjøp/leie av ikke avskrivbar kapital som jord og melkekvoter.
- Vurdere dagens resultatmål "Vederlag til arbeid og egenkapital", og måten det er beregnet på, avhengig av om hensikten med beregningen er å sammenligne resultatet med ulike lønnstakergruppers lønnsnivå eller utvikling.
- Drøfte hensikt og konsekvenser av å evt. splitte resultatet i vederlag til arbeid og avkastning til egenkapital. I tilfelle også hvordan egenkapitalen som skal gis godtgjøring skal beregnes/fastsettes.
- Vurdere om forutsetningene for inntektsmålet er tilfredsstillende operasjonalisert og evt. foreslå metoder for operasjonalisering.
- Iht. Utredningsinstruksen utrede samfunnsøkonomiske, markedsmessige og budsjettmessige konsekvenser av ev. forslag til endringer av inntektsmålingssystemet.

2.3 Ekstraordinær kostnadsvekst på innsatsfaktorer

I andre halvdel av 2021 og i 2022 har det vært en stor kostnadsvekst på en rekke innsatsfaktorer, som ikke var mulig å forutsi ved jordbruksforhandlingene i 2021. Kostnadsveksten har vært størst for kunstgjødsel, elektrisk kraft, kraftfôr, gass, plast, bygningsmaterialer og diesel. Også kjøp av andre varer og tjenester har steget vesentlig det siste året, delvis som følge av disse prisoppgangene.

2.3.1 Tilleggsforhandlinger høsten 2021

Hovedavtalens §2-4 gir partene rett til å kreve tilleggsforhandlinger dersom forutsetninger for en inngått avtale er vesentlig endret. Med bakgrunn i den ekstraordinære kostnadsveksten innledet jordbruket og staten tilleggsforhandlinger 12. august 2021.

7. september la Budsjettnemnda for jordbruket fra anslag på kostnadsvekst på gjødsel og bygningsmaterialer. Jordbruket ønsket opprinnelig også anslag på kraftfôr og strøm.

Forhandlingene ble satt på pause og gjenopptatt av den nye regjeringa 19. oktober.

28. oktober inngikk jordbruket og staten en avtale om 754 millioner kroner i foreløpig kompensasjon for kostnadsøkning på handelsgjødsel og bygningsmaterialer, med utbetaling gjennom produksjonstilskuddet i februar 2022. I protokollen ble det spesifisert at: «Partene skal se spesifikt på hvor store kostnadsøkningene på kraft ble fra 2020 til 2021 og ta stilling til hvordan dette skal håndteres, normalt som en del av jordbruksoppgjøret i 2022.»

I sluttprotokollen fra tilleggsforhandlingene ble det sagt at:

«Partene vil vurdere særskilt hvor stor kostnadsveksten ble for gjødsel, bygningsmaterialer og elektrisk kraft i 2021/2022 og håndtere dette som en del av helheten, både på inntekts- og kostnadssiden, med utgangspunkt i et nytt fullstendig grunnlagsmateriale til forhandlingene i 2022.»

Tabell 1 Tallgrunnlaget fra Budsjettnemnda for jordbruket som lå til grunn for tilleggsforhandlingene høsten 2021. Kilde: Utredning nr. 4 fra Budsjettnemnda for jordbruket, 7.9.21.

	2021	2022	Sum
Handelsgjødsel		527 mill. kr	527 mill. kr
Bygninger – vedlikehold	106,5 mill. kr	43,6 mill. kr	150 mill. kr
Bygninger - kapitalslit	35,2 mill. kr	42,1 mill. kr	77 mill. kr
			Totalsum: 754 mill. kr

2.3.2 Strømstøtte til jordbruket

17. januar 2022 la regjeringa fram en egen strømpakke for jordbruket. Ordningen er innrettet på samme måte som for husholdninger, men har høyere tak på forbruk.

- I likhet med husholdningene dekkes 55 % av kostnadene når snittprisen på spotmarkedet har vært over 70 øre/kWt i desember, mens 80 % dekkes fra januar til mars.
- Støtten gis for forbruk opp til 20 000 kWt/mnd (for husholdninger er taket 5 000 kWt/mnd). For veksthusnæringen er det ikke en øvre grense.

5. april 2022 ble regjeringspartiene enige med SV om at det skal være sikringsordninger for høye strømpriser fra til og med mars 2023, og at dagens innretning på ordningen for landbruk/veksthus forlenges med varighet ut 2022. Regjeringspartiene og SV forplikter seg til å forhandle om endringer i dagens strømstøtteordninger i løpet av oktober 2022 basert på en sak fra regjeringen.

2.4 Stortingets mål for jordbrukspolitikken: Behandling av landbruksmeldinga i 2017

Ved Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016-2017) ble det konkludert med at jordbrukspolitikken hovedmål skal være økt matproduksjon med grunnlag i norske ressurser slik at en oppnår høyest mulig sjølforsyning. Sjølforsyning er et viktig fellesmål fordi det sier noe om den politiske rollen til matproduksjonen i samfunnsutviklingen. I dette ligger den aller viktigste funksjonen til jordbrukspolitikken: En bærekraftig matproduksjon som skal levere matsikkerhet og ernæring for alle uten å redusere muligheten for de kommende generasjoner til det samme.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger Meld. St. 11 (2016-2017) «Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon» og Stortingets behandling av denne (Innst. 251 S (2016-2017)) til grunn for årets jordbruksforhandlinger.

Tabell 2 Stortingets mål og delmål for jordbrukspolitikken.

Matsikkerhet og beredskap	Landbruk over hele landet	Økt verdiskaping	Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser
Sikre forbrukerne trygg mat	Sikre bruk av jord- og beiteressursene	Utnytte markedsbaserte produksjonsmuligheter	Redusere forurensingene og utslippene av klimagasser, økt lagring av karbon og klimatilpassing
Økt matvareberedskap	Sikre mulighetene for bosetting og sysselsetting	Sikre en konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat med en jevnere maktfordeling	Bærekraftig bruk og vern av landbrukets areal (jordvern) og ressursgrunnlag.
God dyre- og plantehelse	Et mangfoldig landbruk med variert bruksstruktur og geografisk produksjonsfordeling	Videreutvikle Norge som matnasjon	Sikre kulturlandskapet og naturmangfoldet
Satse på avl, forskning, utdanning for å øke bruken av de biologiske ressursene	Sikre rekrutteringen	Sikre bondens inntekter og evne til å investere i gården	God dyrevelferd

2.5 Regjeringens mål for landbrukspolitikken - Hurdalsplattformen

13. oktober 2021 la mindretallsregjeringa Ap/Sp fram sin politiske plattform, Hurdalsplattformen. I plattformen heter det at:

Samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Noregs befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressursar, og slik bidra til arbeid, god ernæring og helse. For å sikre landbruk over heile landet, auka verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det naudsynt å auke lønsemda i bruk av jordbruksareala. Dette skal blant anna skje gjennom eit sterkt importvern, årlege jordbruksforhandlingar og å bevare landbrukssamvirka som marknadsregulatorar. Næringsutøvarane i landbruket må ha same inntektsmoglegheiter som andre grupper.

Klimagassutsleppa frå landbruket skal reduserast og opptaket av karbon aukast, samstundes som vi aukar sjølvforsyninga og tilpassar produksjonen til eit endra og vanskelegare klima. Ein variert bruksstruktur som er tilpassa Noreg sine naturressursar og geografi, gir dei beste moglegheitene til å produsere mat på ein berekraftig og klimavennleg måte. Det er òg viktig for å sikre god dyrevelferd, auka mattryggleik og betre beredskap.

- *Leggje fram ein forpliktande og tidfesta plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptappinga skal skje i samarbeid med partane i jordbruksavtalen og baserast på nytt talgrunnlag.*
- *Sikre riktig talgrunnlag for jordbruksoppgjeret, irekna å måle inntektsnivået og ikkje berre inntektsutviklinga. Arbeidet som er sett i gang for å greie ut dette, skal vidareførast.*
- *Senke kvotetaka for mjølkeproduksjonen for kumjolk ned mot 500 000 liter. Dei som har tilpassa seg dagens høge nivå, kan behalde kvotene eller selje overskytande kvoter attende til staten til avtalt pris.*
- *Vurdere tiltak for å redusere kvotekostnader og redusere delen leigekvoter.*
- *Innføre tak på tilskot i all produksjon.*
- *Sørgje for betre berekraft i landbruket gjennom auka bruk av utmarksbeite, setring, klimatilpassing, investering i jord og etablering av eit nasjonalt senter for fjellandbruk.*
- *Stimulere til auka produksjon og omsetnad av lokalmat og -drikke og økologisk mat.*
- *Gjennomgå erstatningsordningane for avlingsskadar.*
- *Styrke investeringsverkemidla i jordbruket med midlar utanfor jordbruksavtalen. Dette skal skje gjennom ei investeringsordning som blant anna skal målrettast mot små og mellomstore mjølkebruk, for å følgje opp lausdriftskravet. Ordninga skal startast allereie i statsbudsjettet for 2022.*
- *Leggje fram og gjennomføre ein opptappingsplan for trygg matproduksjon på norske ressursar og setje eit mål for sjølvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôrråvarer, på 50 prosent.*
- *Vidareutvikle velferdsordningane for jordbruket og leggje fram ein eigen plan om dette.*
- *Sikre importvernet for norsk jordbruk, blant anna gjennom val mellom prosent- og kronetoll, og sørgje for at importvernet ikkje blir svekka, når ein inngår nye handelsavtaler.*
- *Greie ut nye og sterkare verkemiddel for marknadsregulering.*
- *Bevare prisutjamningsordninga for mjølk, men gradvis fase ut dei konkurransepolitiske verkemidla frå ordninga.*
- *Styrke landbruksforskninga.*
- *Gjennomgå og betre landbruksutdanningane på alle nivå.*
- *Lage ein plan for anstendige løns- og arbeidsvilkår for tilsette i jordbruket og grøntsektoren saman med faglag og partane i arbeidslivet, med mål om å gjere næringa meir attraktiv for norske arbeidstakarar.*
- *Etablere beredskapslagring for korn.*
- *Redusere matsvinnet, blant anna ved å utarbeide ein matkastelov.*
- *Gjennomgå rammevilkåra for hestesporten.*
- *Slutføre erstatningsoppgjeret for pelsdyrnæringa.*

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger dette til grunn ved årets jordbruksforhandlingar.

2.6 Regjeringen og Stortingets inntektsmål

I den politiske plattformen til mindretallsregjeringa Ap/Sp, er det formulert følgende mål for inntekt i jordbruket:

«Leggje fram ein forpliktande og tidfesta plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptrappinga skal skje i samarbeid med partane i jordbruksavtalen og baserast på nytt talgrunnlag.»

Budsjettforliket mellom Ap/Sp og SV i desember 2021 sikret stortingsflertall for følgende punkt:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet. Inntektsgapet skal tettes uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel.»

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger stor vekt på at regjeringen og SV har en høy inntektsambisjon for jordbruket og tydelig understreker at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at inntektsgapet skal tettes i løpet av denne stortingsperioden, og at det skal baseres på nytt tallgrunnlag.

2.7 Forenklede jordbruksforhandlinger i 2020 og brudd i 2021

Jordbruksavtalen 2020 ble inngått etter forenklede forhandlinger som følge av koronapandemien. Grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket manglet prognoser for inntekter og kostnader i 2020 og referansebruksberegninger.

På grunn av den ekstraordinære situasjonen gjennomførte partene en forenklet prosess, uten framlegging av krav og tilbud og en bred gjennomgang av avtalen, som er det normale. Det ble lagt vekt på å bringe inn få tema og benytte eksisterende ordninger til å endre tilskuddssatser. Det ble ikke innført nye ordninger.

I 2021 ble det brudd i jordbruksforhandlingene like etter at staten hadde lagt fram sitt tilbud 4. mai. I bruddprotokollen la jordbruket vekt på at statens tilbud ikke reflekterte det økonomiske alvoret i næringa og behovet for å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper. Videre ble det pekt på manglende ekstraordinær investeringsstøtte for å innfri det lovpålagte løsdriftskravet for storfe, at statens tilbud innebar en reell svekking av velferdsordningene og at staten ikke kom jordbruket i møte på å forsterke virkemidlene for små og mellomstore bruk blant annet gjennom å innføre tak og/eller trappetrinn i tilskuddsordninger for alle produksjoner, redusert kvotetak i melkeproduksjonen og et nytt driftstilskudd for sau.

2.8 Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2021

Etter bruddet i fjorårets jordbruksforhandlinger ble statens tilbud sendt til Stortinget for behandling. Statens tilbud hadde en samlet ramme på 962 mill. kroner, hvor det ble lagt til rette for en inntektsvekst for jordbruket på 18 700 kroner per årsverk som skulle sikre en kronemessig lik inntektsvekst som andre grupper fra 2021 til 2022. Dette ble vedtatt av Stortinget.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn for årets jordbruksoppgjør at jordbruket må sikres kostnadskompensasjon og kronemessig lik inntektsøkning fra 2021-22, før en forhandler om videre inntektsløft for 2023.

2.9 Importvern

Norsk landbruk og matproduksjon har en annen kostnadsmessig situasjon å forholde seg til enn våre viktigste handelspartnere. Dette skyldes både et høyt kostnads- og lønnsnivå, geografi, topografi og klima. Dersom vi ønsker å opprettholde og videreutvikle norsk jordbruksproduksjon og føre en selvstendig politikk på dette området, er det nødvendig med et solid importvern.

Internasjonale handelsavtaler setter i dag tydelige rammer for Norges muligheter til å bruke tollvern og gi støtte. Forhandlingene i Verdens Handelsorganisasjon (WTO) og forhandlinger gjennom EØS, EFTA og andre internasjonale organisasjoner er derfor avgjørende for handlingsrommet for norsk landbrukspolitik.

I Hurdalsplattformen heter det at regjeringen vil *«Sikre importvernet for norsk jordbruk, blant annet gjennom val mellom prosent- og kronetoll, og sørge for at importvernet ikke blir svekka, når en inngår nye handelsavtaler.»*

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde og Småbrukarlag krever at Regjeringen i WTO-forhandlingene ikke gir fra seg handlingsrom for å gi budsjettstøtte til landbruket og heller ikke godtar en svekking av tollvernet for norske landbruksprodukt. Forhandlingsutvalget forventer at Regjeringen utnytter handlingsrommet i WTO-avtalen for å styrke norsk jordbruksproduksjon. Tollvernet må styrkes for å kunne heve lønnsomheten i norsk produksjon. Veksling mellom krone- og prosenttoll må til enhver tid fungere slik at en kan veksle og bruke det som til enhver tid har best tollvern.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde og Småbrukarlag forventer at Regjeringen ikke inngår flere bilaterale avtaler som kan bidra til å svekke importvernet ytterligere.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at regjeringen arbeider for å styrke importvernet for produkter som inngår i artikkel 19 i EØS-avtalen. Intensjonen med denne avtalen var at den skulle være fordelaktig for alle parter, men dette kan ikke sies å ha skjedd.

3 SENTRALE UTVIKLINGSTREKK I NORSK JORDBRUK

3.1 Sjølforsyning av norske jordbruksmatvarer, produsert på norsk fôr

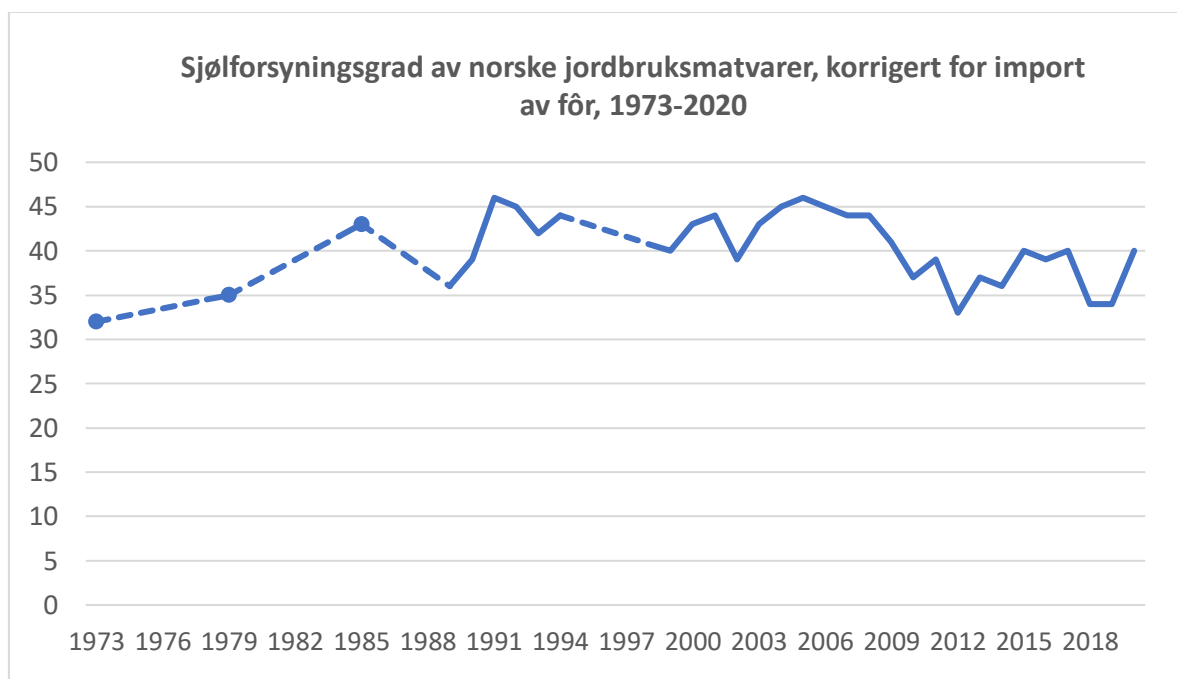
Sjølforsyningsgraden er definert som hvor stor andel norsk produksjon utgjør av matvareforbruket på engrosnivå, regnet på energibasis. Den gir med det en beskrivelse av hvor stor andel av dagens forbruk som er produsert i Norge.

Sjølforsyningsgraden svinger noe fra år til år. Ifølge Budsjettnemnda for jordbruket skyldes dette variasjoner i norskprodusert andel matkorn som følge av størrelsen på avlingene og kvaliteten på kornet. Nedgangen i 2018 var større enn normale variasjoner grunnet uvanlig tørkesommer i 2018, som ga lave kornavlinger. De lave avlingene i 2018 påvirket videre forbrukstallene for 2019, fordi det var mindre korn å overføre til forbruk i 2019.

På grunn av de avlingsmessige årlige variasjonene kan det være nyttig å se på gjennomsnitt over noen år. I snitt har sjølforsyningsgraden vært på 37 % både de siste fem og de siste ti årene. Det er en nedgang på fem prosentpoeng fra den forrige tiårsperioden.

Regjeringa har i Hurdalsplattformen satt mål om at sjølforsyningsgraden av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôr, skal økes til 50 %. De siste 50 årene har sjølforsyningsgraden på det meste vært på 46 %.

Figur 1 Kilder: 1973: Stortingsmelding 14 (1976-77); 1979, 1985, og 1989-94: Tilsendt på epost fra NIBIO 20.8.21; Øvrige år: Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken (april 2021), tabell 3.31. 2019 og 2020 er foreløpige tall.

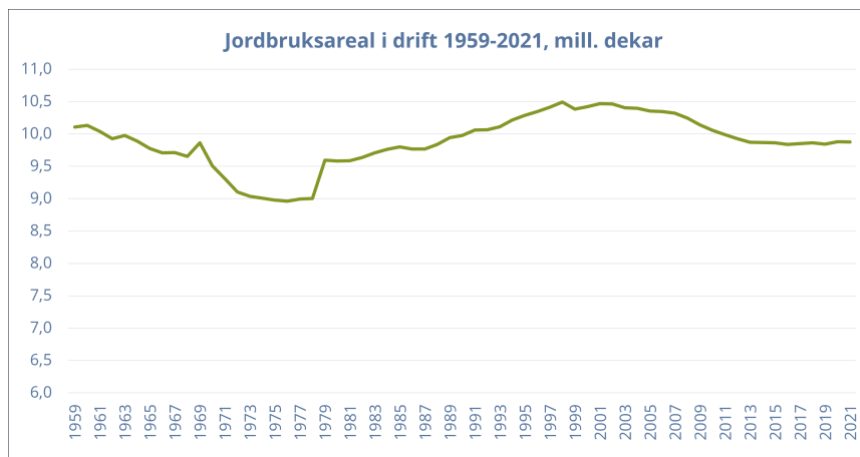

3.2 Arealbruk

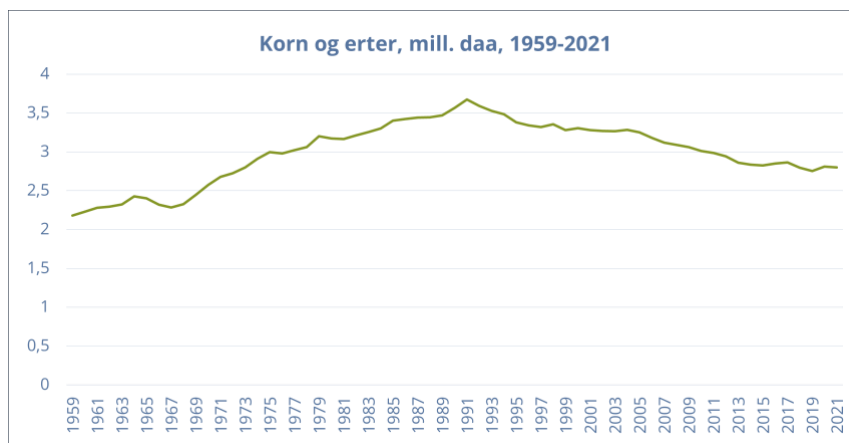
Det totale norske jordbruksarealet var i 2021 på 9,9 millioner dekar. Totalarealet har holdt seg stabilt de siste ti årene, men har hatt en nedgang fra rundt 10,5 millioner dekar rundt årtusenskiftet (Figur 2). Kornarealet viser derimot en nedadgående trend fra toppunktet i 1991 med 3,7 millioner dekar, til 2,8 millioner dekar i 2021.

Det er store forskjeller i arealavgang mellom fylkene. I Troms og Finnmark kan så mye som 38 % av jordbruksjorda være ute av drift, mens det i Rogaland er 7 % som er ute av drift (Figur 3). Det er også store forskjeller i hvor stor del av potensialet for utmarksbeite i landets fylker som utnyttes. I en del fylker ligger denne andelen på rundt 20 %, mens det i andre enden er fylker der 70 % av potensialet for utmarksbeite utnyttes (Figur 4).

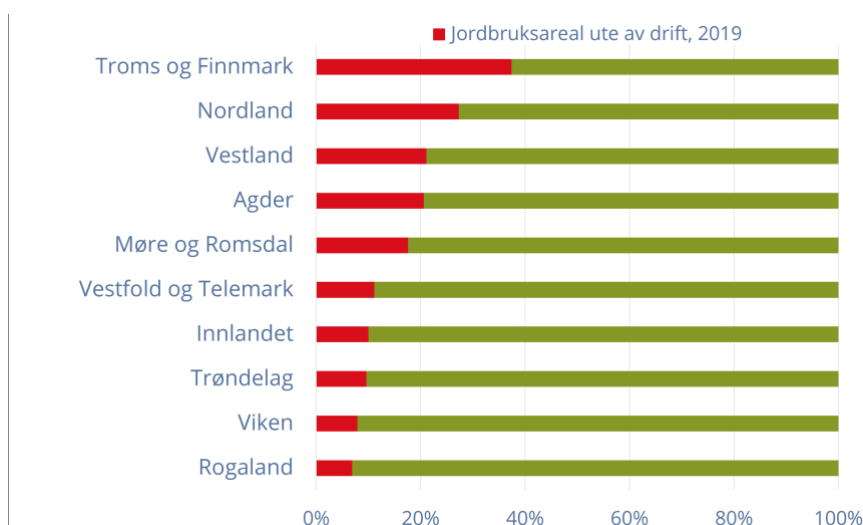
Figur 2 Totalt norsk jordbruksareal, mill. dekar. Data hentet fra Totalkalkyleregisteret.

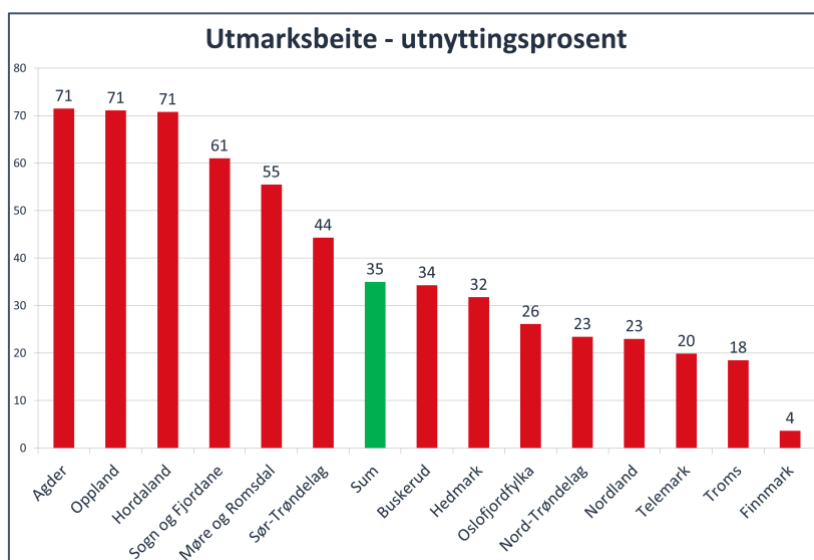
Figur 3 Totalt norsk kornareal i perioden 1959-2021. Data hentet fra Totalkalkyleregisteret.

Figur 4 Jordbruksareal som kan være ute av drift. Data hentet fra [data_overgang20192020.xlsx \(nibio.no\)](#).

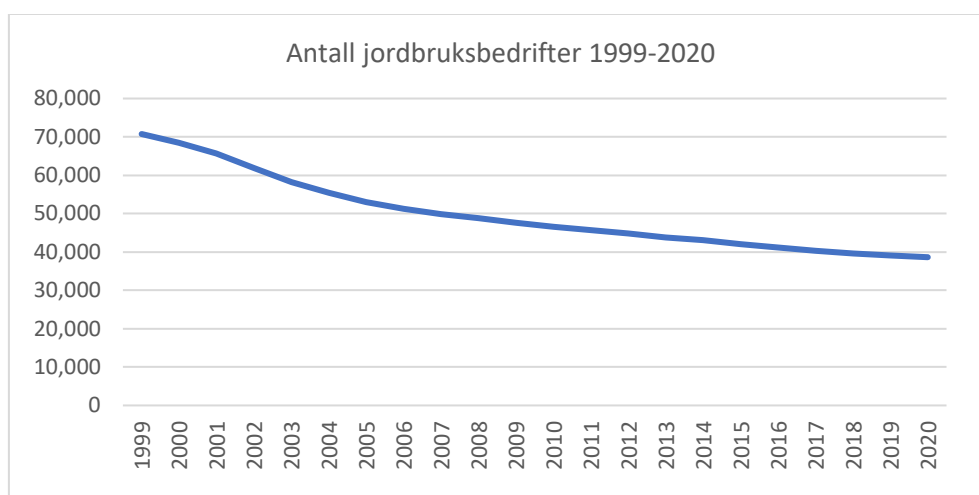
Figur 5 Fylkesvis utnytting av potensialet for utmarksbeite. Figur fra Yngve Rekdal, NIBIO.

3.3 Antall gårdsbruk i drift

Til tross for at nedgangen i totalt jordbruksareal har flatet ut de siste ti årene, fortsetter antall gårdsbruk i drift å synke. De siste ti årene har antallet blitt redusert med i snitt -1,8 % per år, og i 2021 var det 38 076 gårdsbruk i drift i Norge.

Figur 6 Utviklingen i antall gårdsbruk i drift i Norge i perioden 1999-2020. Data hentet fra SSB tabell 3312.

4 GRUNNLAG FOR OPPBYGGING AV ÅRETS KRAV

I jordbruksforhandlingene brukes Totalkalkylens normaliserte regnskaper for å sammenligne inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i samfunnet.

Totalkalkylen for jordbruket er et sektorregnskap for hele det norske jordbruket, som om jordbruket i Norge var ett bruk. Resultatmålene i Totalkalkylen beregnes som gjennomsnitt for alle bruk, uavhengig av driftsform, størrelse, investeringsfase og område i landet.

Jordbrukshusholdningenes andre inntekter, dvs. fra skogbruk, lønns- og kapitalinntekter, andre næringer og tilleggsnæringer som turisme, holdes utenom.

Resultatmålet «Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inkl. effekt av jordbruksfradraget.» brukes som mål for inntektsutviklingen i jordbruket. En jordbruker er selvstendig næringsdrivende og mottar ikke lønn på linje med andre arbeidstakere.

Jordbruket består av nær 40 000 jordbruksbedrifter fordelt på ulike driftsformer, størrelser og områder i landet, som er i ulike faser av investeringer, dvs. fornyelse og avvikling. På disse brukene utføres det årlig i overkant av 40 000 årsverk. Resultatene på det enkelte bruket vil variere kraftig etter de nevnte inndelingene, og fra gjennomsnittet som måles i Totalkalkylen.

I Totalkalkylen legges det fram tall for utviklingen fram til og med 2020, mens tallene for 2021 er foreløpige og tallene for 2022 er en prognose. I Totalkalkylen legges det *ikke* fram tall for 2023, som er året det forhandles om (med unntak av målpriser som gjelder fra 1.7.22 til 1.7.23).

Faglagene må selv anslå utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnader, priser, arbeidsforbruk, samt inntektsvekst i andre grupper i 2023. Framregningene for 2023 vil være enda mer usikre enn Totalkalkylens prognoser for 2022.

I dette kapitlet beskrives forutsetningene som er lagt til grunn for framregningene til 2023 og forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt krav til jordbruksforhandlingene 2022.

Grunnlagsmaterialet for jordbruksforhandlingene

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram og bearbeide grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjøret. Materialet består av følgende rapporter:

- **Totalkalkylen for jordbruket** - Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk og vederlag til arbeid og egenkapital.
- **Referansebruksberegninger** for jordbruket. Beregningene er basert på NIBIOs Driftsgranskninger og viser inntektsnivå og utvikling for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- **Resultatkontrollen** for gjennomføringen av landbrukspolitikken viser utviklingen over tid innenfor en rekke sentrale områder.

Tabell 3 Resultater etter normaliserte regnskaper, jordbrukets totalregnskap 2016-21 og budsjett 2022. Kilde: Totalkalkylen.

Tabell 1.5 Resultater etter normaliserte regnskaper. Mill. kroner¹

	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022**
Sum produksjonsinntekter	33 713	33 813	34 186	34 219	36 160	38 789	39 065
Direkte tilskudd	10 497	10 259	12 098	11 726	12 094	12 082	13 348
Sum inntekter inkl. tilsk. (A)	44 210	44 072	46 284	45 945	48 253	50 871	52 412
Sum ikke-varige produksjonsmidler	20 544	20 649	22 176	22 037	22 212	24 286	27 159
Sum kapitalkostnader	8 043	8 337	8 652	9 007	9 208	9 644	10 133
Sum kostnader (B)	28 586	28 985	30 828	31 044	31 420	33 930	37 292
Vederlag til arbeid og kapital (A-B)	15 623	15 087	15 456	14 901	16 833	16 941	15 120
– Realrente på lånt kapital	308	349	219	736	639	124	303
Vederlag til arbeid og egenkapital (A-B-C)	15 316	14 738	15 237	14 165	16 195	16 817	14 817
Antall årsverk	44 000	43 300	42 800	42 300	42 700	42 100	41 050
Vederlag til arbeid og egenkap. pr årsv. Kr	348 100	340 400	356 000	334 900	379 300	399 500	361 000
Endring pr årsverk, kr		-7 700	15 600	-21 100	44 400	20 200	-38 500
Endring pr årsverk, prosent		-2,2	4,6	-5,9	13,3	5,3	-9,6
Inntektseffekt pr årsv. av jordbruksfradr. kr	28 200	28 100	27 600	24 500	26 500	27 000	25 100
Ved. til arb. og egenkap. pr årsverk inkl. effekt av jordbruksfradraget, kr	376 300	368 500	383 600	359 400	405 800	426 500	386 100
Endring pr årsverk, kr		-7 800	15 100	-24 200	46 400	20 700	-40 400
Endring pr årsverk, prosent		-2,1	4,1	-6,3	12,9	5,1	-9,5

* Foreløpig regnskap ** Budsjett

¹⁾ De seks nederste linjene er ikke i mill. kroner

4.1 Forutsetninger lagt til grunn for framregning til 2023

I oppbyggingen av krav til inntektsramme har forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag lagt til grunn Totalkalkylens normaliserte regnskaper og budsjett fram til og med 2022. For framregninger til 2023 har forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag lagt til grunn forutsetningene som er oppsummert i Tabell 4. I avsnittene som følger etter tabellen, beskrives forutsetningene for 2023 nærmere. Vanligvis benyttes anslag på KPI-vekst for å framskrive flere av størrelsene i Totalkalkylen, men i år er det i større grad gjort egne anslag, bl.a. for gjødsel- og kraftfôrkostnader i 2023. I et normalår er det utfordrende å forutsi kostnadsutvikling et år fram i tid, og gitt dagens verdenssituasjon er det i år svært krevende å si noe om hvordan priser på innsatsfaktorer som gjødsel, kraftfôr og energi vil være gjennom 2023.

Tabell 4 Forutsetninger lagt til grunn av forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ved framregning av Totalkalkylens normaliserte regnskaper til 2023.

Størrelse	År		Brukes til	Kilde
	2022	2023		
KPI (økning fra året før)	3,4 %	1,6 %	Flere av framskrivningene.	Pengepolitisk rapport 1/22, Norges Bank, Tabell 3, 24.3.22
Årslønn (økning fra året før)	3,7 %	4,0 %	Framskrive inntektsvekst for andre grupper i 2022 og 23.	Pengepolitisk rapport 1/22, Norges Bank, Tabell 3, 24.3.22
Økning i rente for rammelån	2,6 %	3,7%	Beregne økning i realrente i 2023 (NIBIO)	Basert på Pengepolitisk rapport 1/22, Norges Bank, Tabell 3, 24.3.22 - styringsrente

Byggekostnadsindeks		4,3 %	Beregne økt kapitalslit for bygninger, grøfter og hydrotekniske anlegg i 2023 (NIBIO)	Gjennomsnittlig prisvekst siste fem år
Indeks for maskiner og redskaper		7,1%	Beregne økt kapitalslit for maskiner og redskaper i 2023 (NIBIO)	Gjennomsnittlig prisvekst siste fem år
Volumendring ikke-varige driftsmidler i jordbruket		Uendret	Anslå jordbrukets totale kostnader til ikke-varige driftsmidler i 2023.	
Pris ikke-varige driftsmidler i jordbruket, kr/kg Kraftfôr Handelsgjødsel Energi Øvrige ikke-varige driftsmidler		10,70 4,74 Uendret + 3%	Anslå jordbrukets totale kostnader til ikke-varige driftsmidler i 2023.	
Produktivitetsframgang for volumet av ikke-varige driftsmidler		Uendret	Anslå jordbrukets totale kostnader til ikke-varige driftsmidler i 2023.	
Arbeidsforbruk	-2,5 %	-1,2 %		Totalkalkylen, tabell 1.8
Antall årsverk	41 050	40 550		Totalkalkylen, tabell 1.8
Endring i pris på produkter uten målpris		6,87 %	Anslå jordbrukets inntekter fra markedet i 2023.	
Volumendring total jordbruksproduksjon		Uendret	Anslå jordbrukets inntekter fra markedet i 2023.	

4.2 Inntektsutvikling i jordbruket og sammenligningsgruppen

Gjennomsnittlig inntekt for lønnsmottakere tom. 2021 er hentet fra det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, mens inntekt for 2022 og 2023 må framskrives. Dette er gjort i tråd med forutsetningene som er oppgitt i Tabell 4, der Norges Bank prognoserer en årslønnsvekst på 3,7 % fra 2021 til 2022 og 4,0 % fra 2022 til 2023. Også i frontfagsforhandlingene mellom Norsk Industri og Fellesforbundet kom partene fram til en lønnsramme på 3,7 % for 2022.

I statens tilbud som ble vedtatt av Stortinget i juni 2021 ble det lagt opp til at jordbruket skulle ha en inntektsutvikling i 2022 som tilsvarte kronemessig lik utvikling som andre grupper. På dette tidspunktet utgjorde kronemessig lik utvikling 18 700 kroner.

Som tabellen viser prognoserer BFJ med at inntektene per årsverk i jordbruket reduseres med 40 400 kroner fra 2021 til 2022. Dette skyldes ekstraordinære kostnadsøkninger på innsatsfaktorer, som ikke var mulig å forutsi ved jordbruksoppjøret 2021.

Høsten 2021 ble det gjennomført tilleggsforhandlinger, og i februar 2022 ble det utbetalt delvis kompensasjon for økte kostnader til gjødsel og bygningsmaterialer. Jordbruket har også fått støtte for økte strømpriser (les mer om tilleggsforhandlinger og strømstøtte i forrige kapittel). Disse utbetalingene er tatt med på inntektssiden i årets tallgrunnlag fra BFJ.

Andre grupper forventes å ha en inntektsvekst på 22 600 kr fra 2021 til 2022. Dette betyr at det er et etterslep på 63 000 kroner per årsverk for at jordbruket skal få lik kronemessig utvikling som andre grupper fra 2021 til 2022.

Tabell 5 Sammenligning av inntektsutvikling i jordbruket med gjennomsnittlig årslønn for lønnsmottakere.

	Jordbruket (A)		Sammenligningsgruppe (B)		«Inntektsgap» (B-A)
	Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i jordbruket, inkl. inntektseffekt av jordbruksfradraget ¹		Gjennomsnittlig årslønn ³		«Inntektsgap» mellom jordbruket og andre grupper
	Kroner	Årlig endring, kr	Kroner	Årlig endring, kr	Kroner
2015	356 600	43 100	514 900	11 100	158 300
2016	376 300	19 700	523 600	8 700	147 300
2017	368 500	-7 800	535 100	11 500	166 600
2018	383 600	15 100	551 200	16 100	167 600
2019	359 400	-24 200	569 900	18 700	210 500
2020	405 800	46 400	587 600	17 700	181 800
2021	426 500	20 700	609 600	22 000	183 100
2022	386 100 ²	-40 400	632 200 ⁴	22 600	246 100
2023			657 500 ⁴	25 300	

1) Totalkalkylen for jordbruket, tabell 1.5

2) Totalkalkylen for jordbruket, tabell 1.5, prognose for 2022

3) Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, tabell 2.1

4) Framregning til 2022 og 2023 basert på Norges Bank sin prognose for årslønnsvekst i 2022 (+3,7 %) og 2023 (4,0 %).

4.3 Kostnader for ikke-varige driftsmidler i jordbruket

De siste par årene har det vært sammenfallende endringer internasjonalt som har gjort sterke utslag på både inntekts- og kostnadssiden i jordbruket. Som viktige årsaker trekker Budsjettnemnda for jordbruket fram:

- pandemi
- leveringsvansker pga. flaskehalser i transportsektoren
- energiprisøkning
- krigen i Ukraina

Ifølge Budsjettnemnda for jordbruket vil kostnadene for ikke-varige driftsmidler øke med 3 589 mill. kroner fra 2021 til 2022. Dette er en kostnadsvekst på 11 %. Til sammenligning har Norges Bank anslått en prisvekst på 3,4 % fra 2021 til 2022, mens SSB sitt anslag er på 3,3 %.

På inntektssiden prognoserer BFJ med en økning på 1409 mill. kroner, noe som tilsvarer en økning på 3 %. Dette inkluderer 754 mill. kroner i tilskudd som ble utbetalt i februar 2022 som delvis kompensasjon for kostnadsøkning på mineralgjødsel og bygningsmaterialer.

Dette er en lavere økning enn de to foregående år: Både fra 2019 til 2020 og fra 2020 til 2021 økte jordbrukets totale inntekter med 5 %.

4.3.1 Prisutvikling på viktige innsatsfaktorer

BFJ skriver at prognosene for 2022 er preget av uvanlig stor usikkerhet gitt av sterk prisvekst på sentrale innsatsfaktorer samt krigen i Ukraina, men er basert på best mulig grunnlag på

beregningstidspunktet. Endringer i priser som har skjedd løpende gjennom beregningsperioden er tatt hensyn til, men ulike utfall av den usikre situasjonen framover vil kunne ha betydelig utslag.

For gjødsel har det vært flere prisendringer (økninger) gjennom sesongen, noe som ikke er vanlig i et normalt år.

For prognosering av prisutvikling på andre innsatsfaktorer som energi og byggevarer har BFJ tatt utgangspunkt i større grad av kontakter med aktører samt at «futurespriser» er lagt til grunn. Futures er en bindende kontrakt mellom to parter om å kjøpe/selge en bestemt vare ved en fastsatt leveringsdato i fremtiden. Futurespriser sier dermed noe om hvordan markedet nå vurderer prisutviklingen på ulike produkter på et gitt tidspunkt fram i tid. Futuresprisene er innhentet en god stund etter at krigen i Ukraina brøt ut.

En usikkerhet ved futures er at de i mindre grad vurderes å være egnet til å fange opp utviklingen i markeder med store svingninger og at kontraktsfestede volumer i en slik situasjon kan være lavere enn vanlig.

Tabellen viser hvilke vektete gjennomsnittspriser Budsjettnemnda for jordbruket har lagt til grunn for årene 2020, 2021 og 2022, samt hva forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag har lagt til grunn i framskrivningene til 2023:

Tabell 6 vektete gjennomsnittspriser Budsjettnemnda for jordbruket har lagt til grunn for årene 2020, 2021 og 2022, samt forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag sine anslag for 2023:

	Revidert regnskap 2020 (BFJ)	Foreløpig regnskap 2021 (BFJ)	Budsjett 2022 (BFJ)	Anslag 2023 (NBS)
Handelsgjødsel (for gjødselåret 1.7-30.6)	3,67 kr/kg	3,60 kr/kg	6,79 kr/kg	10,70 kr/kg (NIBIO, pris per 1.4.22)
Kraftfôr	3,98 kr/kg	4,07 kr/kg	4,56 kr/kg	4,74 kr/kg (NIBIO, anslått pris 3. tertial 2022)
Diesel	8,68 kr/liter	10,23 kr/liter	13,30 kr/liter	13,30 kr/liter
Elektrisitet inkl. strømstøtte (jordbruk)	0,65 kr/kWh	1,10 kr/kWh	1,00 kr/kWh	1,00 kr/kWh
Plast (jordbruk)	5 507 kr/daa	6 378 kr/daa	7 982 kr/daa	Økning på 2,6 %
Andre driftsmidler				Økning på 2,6 %
Økning i byggekostnadsindeks	2,4 %	8,7 %	4,3 %	4,3 % (snitt siste fem år)
Økning i indeks for maskiner og redskaper	10,7 %	5,6 %	9,3 %	7,1 % (snitt siste fem år)

Kilde: Totalkalkylen 2022, tabell 1.1, 5.15, 5.16, 5.19 og 5.20

4.3.1.1 Handelsgjødsel

Basert på prisoppgaver fra forhandlere av gjødsel har Budsjettnemnda prognosert en prisøkning på handelsgjødsel i 2022 på 89 prosent. Dette er regnet å gi et redusert forbruk på 6 prosent.

For gjødsel slo mesteparten av prisutviklingen i 2021 først ut i vekstsesongen 2022. Dette fordi det aller meste som ble brukt i 2021 var innkjøpt før prisstigningen og at prisene var fastsatt før prisveksten satte inn. De internasjonale prisene på handelsgjødsel og råvarer til handelsgjødselproduksjon startet å øke kraftig fra tidlig i 2021. Dette skyldes i hovedsak og sterk etterspørsel etter jordbruksvarer som igjen økte etterspørselen etter handelsgjødsel med lange leveringstider for å bygge opp produksjonskapasiteten for råvarer til handelsgjødsel.

I tallgrunnlaget for tilleggsforhandlingene 2021 jf. Utredning nr. 4 2021 sies det at:

«Økt etterspørsel etter jordbruksprodukt som mais og soya har gitt økte priser og stimulerer til økt intensitet i dyrkingen som igjen gir utslag i etterspørselen etter gjødsel. Det har ikke vært ledig produksjonskapasitet i gjødselmarkedet eller i råvareproduksjonen til gjødsel og dette gir heller ikke særlig håp om at prisnivået er forbigående på kort sikt. Det er ikke knapphet på ressurser som P og K, men begrenset kapasitet i gruveindustrien til å møte den økte etterspørselen.»

Høy etterspørsel, lang leveringstid og lave lagre globalt er fremdeles gjeldende forklaringer.

I Totalkalkylen er det lagt til grunn en vektet gjennomsnittspris på handelsgjødsel på 3,60 kr/kg i 2021 og 6,79 kr/kg i 2022. Per 1.4.22 er vektet gjennomsnittspris 10,70 kr/kg, i henhold til BFJ.

For 2023 legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn at en pris på handelsgjødsel i gjødselåret 1.7.22-30.6.23 på 10,70 kr/kg. Forhandlingsutvalget vil samtidig understreke den store usikkerheten i prisutviklingen framover, og forutsetter at det gjøres en ny prisvurdering for handelsgjødsel i forhandlingsløpet mellom staten og jordbruket.

4.3.1.2 Kraftfôr

Kraftforprisene er avhengig av både råvarepriser på verdensmarkedet og prisen på norsk korn.

Budsjettnemnda for jordbruket har lagt til grunn en vektet gjennomsnittspris på 4,56 kr/kg i 2022, en økning fra 4,07 kr/kg i 2021.

Baser på opplysninger innhentet fra aktørene er det anslått at kostnaden til kraftfôr i 2022 er 400 mill. kroner høyere enn det som er lagt til grunn i Totalkalkylen.

For 2022 legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn en kraftfôrkostnad som er 400 mill. kroner høyere enn i prognosen fra BFJ. For 2023 legges det til grunn en kraftfôrpris på 4,74 kr/kg.

4.3.1.3 Energi

Oljeprisen har hatt en stigende prisutvikling, og er opp ca. 60 prosent mellom januar 2021 og mars 2022, målt i kroner. Kort fortalt kommer prisoppgangen av en større økning på etterspørselssiden enn på tilbudssiden. Prisen på bensin og farget diesel har også hatt en økende prisutvikling fra januar 2021. Farget diesel er i perioden januar 2021 til februar 2022 opp ca. 31 prosent. 24. februar 2022 startet Russlands invasjon av Ukraina, dette har gitt en økt oljepris på grunn av handelssanksjoner for russisk olje.

Mhp. diesel har Budsjettnemnda tatt utgangspunkt i innhentede priser på anleggsdiesel pr. 7.4. Prisen er framregnet på grunnlag av terminkontrakter (futurespriser) og effekten oljeprisen har på

drivstoffprisene. Prognosert konsumprisindeks er lagt til grunn for andre elementer i drivstoffprisen.

Spotprisen på elektrisk kraft i Sør-Norge er prognosert å øke med 68 prosent fra 2021 til 2022. Da var prisen i 2021 allerede ca. doblet fra nivåene i 2018 og 2019, mens nivået i 2020 var særskilt lavt.

Før strømstøtte har Budsjettnemnda prognosert el-prisen i 2022 til å øke 21 prosent. Etter strømstøtte er prisen prognosert å gå ned ca. 9 prosent.

For 2023 legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn at prisene på energi ikke øker ytterligere.

4.3.1.4 Øvrige ikke-varige produksjonsmidler

For øvrige ikke-varige produksjonsmidler som såfrø og plast legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn en prisøkning på 2,6 % i 2023.

4.3.2 Volumutvikling for ikke-varige driftsmidler

Tabellen avdekker ikke noen klar trend i forbruk av driftsmidler, heller ikke når man sammenligner mot volumindeks for inntekter.

Ettersom forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag har lagt til grunn uendret produksjonsvolum i 2023, tilsier det ubetydelige endringer i volumet av ikke-varige driftsmidler.

Det legges heller ikke til grunn noen produktivitetsframgang for ikke-varige driftsmidler.

Tabell 7

	Volumindeks ikke-varige driftsmidler	Volumindeks for inntekter inkl. tilskudd
2013	96,5	94,9
2014	97,8	95,7
2015	99,7	97,5
2016	100,3	99,4
2017	99,6	99,1
2018	102,1	98,9
2019	99,5	98,9
2020	100,0	100,0
2021*	102,4	101,4
2022**	100,3	100,5
2023***		

Kilde: Totalkalkylen 2022, tabell 8.2

* Foreløpige tall

** Budsjett

4.4 Leasing, kapitalslit og realrente på lånt kapital

Kapitalkostnadene i 2023 er beregnet av sekretariatet til Budsjettnemnda for jordbruket etter oppdrag fra partene. Norges Banks pengepolitiske rapport pr. 24 mars angir en lønnsøkning på 4,0 prosent og en KPI-økning på 1,6 prosent. Rapportens økning i styringsrente fra 0,9 prosent i 2021 til

2,0 prosent i 2023 er lagt til grunn for endringen i rente for rammelån i SSBs rapport fra 18 mars. Det vil si at renta for rammelån øker fra 2,6 prosent i 2022 til 3,7 prosent i 2023.

Det er lagt til grunn at gjennomsnittlig prisvekst siste fem år for bygninger (4,3 %) og maskiner og redskaper (7,1 %). For grøfter og hydrotekniske anlegg er det benyttet samme prisvekst for investeringene som for bygninger, dvs. 4,3 prosent. For biler er det benyttet 7,1 prosent.

For byggevarer gir prisveksten økte investerings- og vedlikeholdskostnader. Siden investeringene avskrives over flere år vil ikke prisveksten slå særlig ut i økt kapitalslit samme år mens det slår direkte ut i økte kostnader til vedlikehold.

Det er forutsatt uendret bruttoinvesteringsvolum.

Basert på disse forutsetningene legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn NIBIO sine beregninger av økte leasingkostnader på 147 mill. kroner, en økning i kapitalslit på 228 mill. kroner og en økning i realrentekostnader på 948 mill. kroner fra 2022 til 2023.

4.5 Arbeidsforbruk, produktivitet

For å finne fram til arbeidsforbruket legger Budsjettnemnda for jordbruket til grunn arbeidsforbruksregistreringene i SSBs tellinger basert på oppgaver fra bønder. SSB gjennomførte de to siste fullstendige tellingene av arbeidsforbruket i jordbruket i 2010 og 2020.

Utvalgstellinger/landbruksundersøkelser som er lagt til grunn for nemndas arbeidsforbruksserie mellom årene 2010 og 2020, ble gjennomført for årene 2013 og 2017.

SSB foretok en fullstendig landbrukstelling i 2020 der samtlige næringsutøvere i jordbruket ble spurt hvor mange arbeidstimer som ble lagt ned i gårdsdrifta i perioden 1.10.2019 – 30.9.2020. Foreløpige tall ble lagt til grunn ved fjorårets beregninger. I årets beregninger er endelige tall lagt til grunn.

I 2020 var det en økning i arbeidsforbruk, fra 42 300 årsverk i 2019 til 42 700 årsverk i 2020. Av dette er det beregnet at ca. 500 årsverk er knyttet til pandemieffekten innen hagebruket. I 2021 er arbeidsforbruket beregnet til 42 100 årsverk, og videre har BFJ prognosert at arbeidsforbruket vil synke med 2,5 % i 2022 og 1,2 % i 2023.

Prognosene baserer seg på framskrivninger av den relative endringen i årsverk, samt utviklingen i areal, husdyrhold og gårdsbruk. Utover disse utviklingstrekkene legger man til grunn at 2022 er normalår mhp. arbeidsforbruk. Det innebærer at pandemien ikke lenger har effekt på arbeidsforbruket i hagebrukssektoren slik som i 2020 og 2021.

Tabell 8 Antall årsverk i jordbruket i perioden 2013 til 2021, samt Budsjettnemnda for jordbruket sine prognoser for 2022 og 2023. Tallene er hentet fra tabell 1.8 i Totalkalkylen.

	Antall årsverk i jordbruket	Prosentvis endring fra året før
2013	46 200	-2,5
2014	45 500	-1,5
2015	44 750	-1,6
2016	44 000	-1,7
2017	43 300	-1,6

2018	42 800	-1,2
2019	42 300	-1,2
2020	42 700	0,9
2021*	42 100	-1,4
2022**	41 050	-2,5
2023**	40 550	-1,2

Kilde: Totalkalkylen 2022, tabell 8.2

* Foreløpige tall

** Prognose fra BFJ

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag forholder seg til Budsjettneemda for jordbruket sin framskriving og legger til grunn en nedgang i arbeidsforbruk i tråd med BFJ sin prognose på -1,2 % i 2023. Forhandlingsutvalget legger til grunn at produktivitetsgevinsten beholdes i næringa.

4.5.1 Volumanslag for produksjonen i 2023

Forutsatt en vesentlig styrking av økonomien i norsk jordbruk i 2022/23 legges det til grunn at produksjonsvolumet ikke går ned.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn uendret produksjonsvolum fra 2022 til 2023.

4.6 Prisanslag for produkter uten målpris i 2023

For å oppnå kostnadskompensasjon og nødvendig inntektsvekst legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn at det må tas ut vesentlig høyere priser i engrosmarkedet.

De største produktene uten målpris er svinekjøtt, storfekjøtt, sau- og lammekjøtt, fjørfekjøtt, egg, blomster og diverse hagebruksprodukter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn en forventet prisvekst på produkter uten målpris på 6,87 %.

5 RAMMEKRAV OG FINANSIERING

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at NBS i januar 2022 ønsket nye tilleggsforhandlinger for å kompensere for ytterligere kostnadsvekst etter tilleggsforhandlingene høsten 2021. Dette ble avvist, og vi står nå i den situasjonen at vi i det ordinære forhandlingsløpet er nødt til å gjennomføre forhandlinger både om kostnadskompensasjon for 2021/22 og ordinære forhandlinger i 2023. Dette er beregningsteknisk krevende og kompliserer forhandlingsprosessen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger opp til et todelt krav i årets jordbruksforhandlinger:

- Del 1:** Kompensasjon for kostnadsvekst på innsatsfaktorer i 2022 som det ikke var mulig å forutsi ved jordbruksforhandlingene 2022. Dette skal dekke opp et etterslep på 40 400 kr + 18 700 kr i 2022.
- Del 2:** Lik kronemessig inntektsutvikling som sammenligningsgruppen fra 2022 til 2023 samt et inntektsløft på 100 000 kroner per årsverk. Dette vil være første steg i en fireårig jamstillingsplan for å oppnå full økonomisk likestilling mellom norsk jordbruk og stortingsflertallets mål, i tråd med stortingsflertallets mål.

Som beskrevet i forrige kapittel er det stor usikkerhet i den prognoserte kostnadsutviklingen for 2023 og resten av 2022.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener derfor at Budsjettnemnda for jordbruket må legge fram en oppdatert kostnadsberegning for 2022 og et anslag for 2023 i august 2022. Dersom kostnadsveksten på en eller flere innsatsfaktorer i et eller begge årene (2022 og 2023) overstiger 20 %, må det utløse tilleggsforhandlinger.

Med dagens system forhandler en om inntektsmuligheter for bonden i kommende kalenderår, med unntak av målpriser, som gjelder fra 1. juli. Også i normale år er det krevende å prognosere kostnadsutvikling over ett år fram i tid. Slik situasjonen i verden er nå, er det nærmest umulig å spå kostnadsutviklingen i 2023.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det bør settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe som utreder og synliggjør konsekvenser, fordeler og ulemper med en overgang til forhandling for inneværende år og foreslår alternativer for gjennomføring.

5.1 Del 1 av kravet: Full kostnadskompensasjon i 2022

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag viser til at landbruks- og matministeren har uttalt at det vil komme en ekstra utbetaling i 2022 med kostnadskompensasjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag viser til at det i sluttprotokollen fra tilleggsforhandlingene høsten 2021: «Partene viser samtidig til at om lag 2/3 av jordbrukets inntekter er markedsinntekter og at økning i markedsinntektene også må bidra til inntektsdannelsen».

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at det må utbetales 2817 mill. kroner i 2022 for å dekke kostnadsetterslepet fra 2021 og 2022. Dette fordeler seg på følgende måte:

- Målrettet gjødselkompensasjon: 823 mill. kroner
- Øvrig kompensasjon som utbetales gjennom ekstra tilskudd: 911 mill. kroner
- Målprisøkning fra 1. juli: 673 mill. kroner
- I tillegg forutsettes det at prisene på varer med PGE heves med 410 millioner kroner i 2022.

5.1.1 Budsjettmidler i 2022

Det legges til grunn at 1743 mill. kroner av kostnadskompensasjonen skal utbetales som budsjettmidler i 2022. Av dette utgjør 57,3 mill. kroner ledige midler fra 2021.

Overførbare midler fra 2021 utgjør 63,092 mill. kroner, mens det er prognosert med et overforbruk av ledige midler på 5,794 mill. kroner i 2022.

5.1.1.1 Målrettet gjødselkompensasjon

Gjødselåret 2021/22 har utmerket seg med minst en dobling i prisene fra starten av gjødselåret til slutten. Den kraftige prisøkningen utløste først tilleggsforhandlinger om gjødselkompensasjon i august 2021 som ble sluttført 28. oktober 2021. Dette resulterte i en kompensasjon for gjødsel som beløp seg til 558,4 millioner kr. Dette ble fordelt og utbetalt i forbindelse med produksjonstilskudd i februar 2022.

Den kraftige prisveksten som fortsatte etter vedtatt kompensasjonsordning har satt bønder som vanligvis kjøper inn gjødsla rett forut for bruk på våren i en særdeles vanskelig situasjon. Lønnsomhets- og likviditetsmessige forhold gjør at mange inn i vekstsesongen 2022 sannsynligvis reduserer gjødslingen sin i forhold til en normalsituasjon. En generell kompensasjonsordning er lite treffsikker.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever en fakturabasert kompensasjonsordning for all gjødsel handlet i perioden 1.7.2021 til 30.6.2022. Ordningen skal treffe alle de som har en gjødselkostnad over nivået som kompensasjonen vedtatt høsten 2021 baserer seg på. Utbetalingen må komme så raskt som mulig. Vi forutsetter at denne gjødselordningen videreføres dersom prisene i gjødselåret 2022/23 blir høyere enn forutsatt.

5.1.1.2 Kompensasjon for øvrig kostnadsvekst gjennom ekstra tilskudd

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at øvrige budsjettmidler til kostnadskompensasjon utbetales som engangstilskudd i 2022.

5.2 Del 2 av kravet: Første steg mot å tette inntektsgapet

Det vises til kapittel 2 om landbrukspolitiske føringer og regjeringens formulering fra Hurdalsplattformen om den vil: «*Leggje fram ein forpliktande og tidfesta plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptappinga skal skje i samarbeid med partane i jordbruksavtalen og baserast på nytt talgrunnlag.*»

Videre vises det til budsjettavtalen fra desember 2021 mellom regjeringspartiene og SV: «*Stortinget ber regjeringen legge fram en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet. Det skal tettes uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel*»

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at inntektsgapet skal tettes i løpet av denne regjeringsperioden, det vil si jordbruksoppgjøret i 2025, og at det skal baseres på nytt tallgrunnlag.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at årets jordbruksforhandlinger legger til rette for lik kronemessig inntektsutvikling som sammeligningsgruppen på 25 300 kroner/årsverk, og at inntektsgapet til andre grupper i samfunnet reduseres med 100 000 kr per årsverk i 2023. Dette tilsvarer en ramme på 9,16 milliarder kroner i 2023, og vil være første steg på veien mot å tette inntektsgapet mellom jordbruket og samfunnet ellers.

Rammeoppsett for 2023

	Grunnlag 2022, mill. kr (BFJ)	Volumendring 2023	Prisendring 2023	Ramme 2023, mill. kr
Kostnadsdekning				
0 Merkostn.vekst 2022 videreført i 2023				1 734
1a Handelsgjødsel	3 092		57,9 %	1 790
1b Kraftfôr	9 629		4,8 %	460
1c Energi	3 724		0 %	0
1d Øvrige driftskostnader	11 114		2,6 %	290
2 Kapitalslit og leasing	10 133			373
3 Realrente på lånt kapital i jordbruket	306			948
A SUM kostnadsdekning				5 595
Økte inntektsmuligheter i markedet				
4 Endret produksjon av norske jordbruksvarer	37 211			0
5 Økte priser på varer uten målpris	18 881		6,87 %	1 300
B SUM Markedsmuligheter				4 295
SUM A- B, Dekke kostnadsvekst fratrullet økte markedsmuligheter				634

Inntekt og arbeidsforbruk				
6	Arbeidsproduktivitet	18 264	-1,2 %	-220
6	Kronemessig lik inntektsutvikling	40 550	25 300	1 030
7	Redusert inntektsgap til andre grupper ¹	40 550	100 000	4 055
Sum inntekt og arbeidsforbruk, C mill. kr				4 865
SUM Rammekrav (A-B+C), mill. kroner				9 160

¹ Inkl. tilbakeføring av arbeidsproduktivetsgevinsten på 220 mill. kroner, tilsvarende 5 400 kr/årsverk.

6 FINANSIERING AV KRAVET FOR 2023

Totalt tas det ut 3880 mill. kroner i markedet gjennom økte målpriser og forventet prisoppgang på ikke-målprisprodukter. Budsjettoverføringer skjer fra 1.1.2023. Inntektsvirkningen av jordbruksfradraget er beregnet å øke med 227 mill. kroner som følge av at ramma gir grunnlag for økt næringsinntekt i 2023.

Finansiering	Mill. kr
Målpriser fra 1.7.22	2579,7
Budsjettmidler 2023	4619,4
Økt inntektsvirkning av jordbruksfradraget	227
Ledige midler fra 2021	0
SUM FINANSIERING	9 160

6.1 Målpris

Fordelingen av målprisøkningene på 2560 mill. kroner er gjort ut fra en markedsmessig vurdering for hvilke sektorer det er mulig å ta ut økte målpriser.

Målprisendringer fra 1. juli 2022 fordelt på målprisprodukter

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1501,09	5,55	1,00	1501,9
Poteter	204,5	5,48	1,00	204,5
Grønnsaker og frukt	3860,5		17,0%	656,3
Norsk matkorn	184,2	3,75	1,178	217,0
Sum målprisendringer				2579,7

Målprisøkningen på frukt og grønnsaker er forutsatt fordelt på produkter i etterkant av forhandlingene.

6.2 Budsjettoverføringer

Totalkalkylen viser at 70 prosent av inntektene i jordbruket hentes i markedet, mens 30 prosent er budsjettoverføringer. Bevilgninger over statsbudsjettet må brukes aktivt for å sikre de samfunnsmessige mål som markedsprisene ikke ivaretar.

For å videreutvikle et landbruk over hele landet, må en tilføre landbruket tilstrekkelig med budsjettstøtte. Styrke virkemidler må innrettes for å utjevne inntekter mellom produksjoner, områder og bruksstørrelser.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag understreker at budsjettoverføringer er avgjørende for å kompensere bønder som har driftsulemper knyttet til topografi, klima og bruksstørrelse. Uten tilstrekkelig budsjettstøtte blir mulighetene for å foreta inntektsutjevning dårligere. Det vil gjøre det umulig å oppnå de landbrukspolitiske målene. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever økte budsjettmidler med 4619 mill. kroner i 2023.

6.3 Produksjonsregulering

Styrking av økonomien i norsk jordbruk kan føre til økte produksjonsvolumer og derfor det behov for å vurdere nye produksjonsregulerende tiltak for å unngå overproduksjon og prisfall på jordbruksvarer.

I Hurdalsplattformen har regjeringa varslet at den vil *Greie ut nye og sterkere verkemiddel for marknadsregulering.*

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det bør settes ned partssammensatte arbeidsgrupper som skal utrede nye virkemidler for produksjonsregulering spesielt for sau og egg.

7 ØKONOMISKE UTSLAG AV KRAVET PÅ REFERANSEBRUKENE

Mens Totalkalkylen viser inntektssituasjonen for hele jordbrukssektoren sett under ett, er referansebruk beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Beregningene omfatter 30 referansebruk.

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene som viser utslag av kravet. I resultatene for 2022 er det ikke justert for virkningen av jordbrukets forhandlingsutvalg sitt krav. Videre er resultatene for 2023 lagt inn med fullt utslag av kravet (helårsvirkning). Den foreslåtte økningen i jordbruksfradraget er innarbeidet i inntektsutslaget for referansebrukene.

I referansebruksberegningene er det lagt til grunn økt gjennomsnittlig kraftfôrpris på 50 øre/kg som følge av økte kornpriser.

Referansebruksberegningene på neste side viser utslag av kravet med helårsvirkning (kolonne D-C)). En har også vist effekten over 3 år.

Kolonnen for 2022 viser inntekt *før* kostnadskompensasjon. Kolonnen for 2023 viser inntekt etter kostnadskompensasjon, kronemessig lik utvikling og inntektsløft.

Referansebrukene

Referansebruksberegningene bygger på regnskapsresultater fra NIBIOs driftsgranskinger. Gjennom referansebrukene får man et bilde av hvordan lønnsomheten varierer mellom ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.

Budsjettnemnda har fra og med årets beregninger tatt inn fire nye referansebruk. Disse er referansebruk nr. 26 «Sau» med de 25 minste sauebrukene for område «Landet», referansebruk nr. 28 «Ammeku» for «grasområdene», referansebruk nr. 29 «Ammeku» for «kornområdene» og referansebruk nr. 30 «Ammeku» med de 25 største ammekubrukene for område «Landet».

Budsjettnemnda har fra og med årets beregninger tatt ut det tidligere referansebruk nr. 25 med korn og korn/svin i «Trøndelag».

Totalt er det nå 30 referansebruk. 10 av disse består av bruk fra hele landet, resten er sortert etter ulike driftsformer, etter størrelse og geografi.

Tabell 15 Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk à 1845 timer, helårsvirkning inkludert kostnadsvekst fra 2021 til 2022 og økt inntektstverdi av skattefradraget som følge av økte inntekter. Inklusive volumframregninger fra regnskapsåret til 2020 og 2021, men ikke ytterligere volumframregninger til 2022.

REF. BRUK		2020 A	2021 B	2022 C	2023 Inkl. skatt* D	2023- 2022 D-C	2023-2021 D-B	2023-2020 D-A
1	Melk, 31 årskyr. Landet	335 700	389 900	352 900	459 500	106 600	69 600	123 800
2	Korn, 513 dekar korn. Landet	283 400	276 800	-32 300	348 100	380 400	71 300	64 700
3	Sau, 170 vinterfôra sauer. Landet	204 700	203 100	187 500	390 800	203 300	187 700	186 100
4	Melkeproduksjon geit, 143 årsgeiter. Landet	484 900	512 900	478 600	571 100	92 500	58 200	86 200
5	Svin og korn, 53 avlssvin + 383 dekar korn. Landet	512 400	657 000	718 600	874 100	155 500	217 100	361 700
6	Egg og planteprod., 7128 høner + 349 daa korn. Landet	643 400	685 400	624 500	756 700	132 200	71 300	113 300
7	Poteter og korn, 128 daa poteter + 307 daa korn. Landet	508 100	572 900	460 500	640 900	180 400	68 000	132 800
8	Ammeku, 32 ammekyr. Landet	268 900	271 600	225 300	345 600	120 300	74 000	76 700
9	Frukt og bær, 51 dekar frukt og bær. Landet	348 500	370 600	369 200	416 300	47 100	45 700	67 800
10	Grønnsaker, 113 dekar grønnsaker + 302 daa korn. Landet	525 800	611 500	495 800	661 700	165 900	50 200	135 900
11	Fjørfekjøtt og planteprodukter, 119 342 fjørfeslakt. Landet	739 600	724 200	373 100	581 300	208 200	-142 900	-158 300
12	Økologisk melk, 29 årskyr. Landet	348 700	394 600	388 100	520 500	132 400	125 900	171 800
13	Melk, 16 årskyr. Landet	319 300	348 000	328 700	424 200	95 500	76 200	104 900
14	Melk, 51 årskyr. Landet	345 900	422 200	370 900	487 000	116 100	64 800	141 100
15	Melk, 68 årskyr. Landet	380 800	472 600	415 000	543 100	128 100	70 500	162 300
16	Melk, 39 årskyr. Arealone 1 og 3	383 300	456 800	409 600	550 400	140 800	93 600	167 100
17	Melk, 28 årskyr. Arealone 5A	316 200	366 300	327 000	429 400	102 400	63 100	113 200
18	Melk, 36 årskyr. Arealone 2	348 600	419 500	387 500	519 200	131 700	99 700	170 600
19	Melk, 29 årskyr. Arealone 5B	320 900	368 900	335 600	439 800	104 200	70 900	118 900
20	Melk, 38 årskyr. Arealone 4	293 000	368 100	327 000	448 300	121 300	80 200	155 300
21	Melk, 29 årskyr. Arealone 6 og 7	368 400	425 200	386 300	467 400	81 100	42 200	99 000
22	Korn, 327 dekar korn. Østlandet	181 500	154 900	-119 200	401 300	520 500	246 400	219 800
23	Korn, 801 dekar korn. Østlandet	409 200	413 400	116 000	415 300	299 300	1 900	6 100
24	Sau, 156 vinterfôra sauer. Arealone 5A og 5B	179 300	176 800	162 900	363 600	200 700	186 800	184 300
25	Sau, 194 vinterfôra sauer. Arealone 6 og 7	273 600	274 400	245 600	421 600	176 000	147 200	148 000
26	Sau, 85 vinterfôra sauer. Landet	92 400	82 400	66 400	316 800	250 400	234 400	224 400

27	Sau, 295 vinterfôra sauer. Landet	301 800	307 200	281 500	448 800	167 300	141 600	147 000
28	Ammeku, 30 ammekyr. "Grasområder" (5A, 5B, 6, 7)	295 400	297 000	247 700	345 900	98 200	48 900	50 500
29	Ammeku, 34 ammekyr. "Kornområder" (1, 3, 4)	243 900	246 400	198 000	338 000	140 000	91 600	94 100
30	Ammeku, 46 ammekyr. Landet	339 100	345 000	293 500	421 600	128 100	76 600	82 500

8 TAK OG TRAPPETRINN

Det har skjedd en stor strukturendring i norsk landbruk, med stadig færre og større enheter som et resultat av endringene i virkemiddelapparatet i 2014. For å snu trenden med bruksnedlegging og areal som går ut av drift, må vi endre innretningen av tilskudd slik at de reflekterer det norske landskapet. Et viktig virkemiddel er å styrke strukturelementene i tilskuddene, gjennom høyere tilskuddssatser til de første dyrene og de første dekalene.

Under behandlingen av jordbruksavtalen 2020 ble det lagt vekt på av medlemmene i næringskomiteen fra Ap, Sp og Sv at det var svært uheldig at ikke endringene fra 2014 ikke ble reversert.

I Hurdalsplattformen går regjeringen inn for å senke kvotetaket for melkeproduksjon ned til 500 000 liter, og å innføre tak på tilskudd i alle produksjoner. Regjeringen går også inn for tak i alle produksjoner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er viktig å innføre tak og trappetrinn i de fleste produksjoner. Pga. den økte kostnadsveksten og utfordringene i jordbruket må dette innføres over tid.

8.1 Ammeku

Driftstilskudd ammeku				
2022			NBS forslag 2023	
Soner	Sats 40+ (per bruk)	Sats (per ku) 6-39	Sats 40+ (per bruk)	6-39
1-4	146 560	3 664	176 560	4414
5-7	193 520	4 838	223 520	5588

8.2 Melkeku

Innføre kvotetak på 450 000 liter.

Driftstilskudd Melkeku				
2022			NBS forslag 2023	
Soner	Sats per foretak, 5 eller flere kyr	Sats (per ku), færre enn 5 kyr	Sats per foretak, 5 eller flere kyr	
2	164 550	32 910	194 550	
1-3-4	168 550	33 710	198 550	
5	195 300	39 060	225 300	
6-7	203 550	40 710	233 550	

Tilskudd til små og mellomstore melkebruk				
2022			NBS forslag 2023	
	Antall dyr	Sats	Antall dyr	Sats
Melkeku	1-23	1 650	1-23	3050
	24-50	-1 355	24-50	-2955

8.3 Melkegeit

Innføre kvotetak på 200 000 liter.

Driftstilskudd melkegeit				
2022			NBS forslag 2023	
	Sats per foretak, 27+ geiter	Redusert utbetaling per geit når det er færre enn 27	Sats per foretak, 27+ geiter	
Melkegeit	189 310	7 011	219 310	

8.4 Sau

Driftstilskudd sau		
NBS forslag 2023		
Sone	Antall dyr	Sats pr dyr
1-4	1-19	1000
	20-49	900
	50-74	800
5-7	1-19	2000
	20-49	1800
	50-74	1600

8.5 Husdyr- og arealtilskudd

Husdyrtilskudd				
2022			NBS forslag 2023	
Dyreslag	Antall dyr/egg/bifolk	Sats i kr	Antall dyr/egg/bifolk	Sats i kr
Melkeku	1-14	5328	1-14	6328
	15-30	3 722	15-30	4322
	31-50	2 260	31-50	2260
	51+	1 490		
Ammeku	1-50	4 290	1-14	7180
	51+	880	15-30	6180
			31-50	4680
Øvrige storfe	Alle dyr	798	1-300	1188
Kastrat			1-250	1500
Melkegeit og melkesau	1-125	702	1-125	1902
	126+	688	126-250	888
Sau/ammegeit	1-150	985	1-75	1235
	151+	209	76-150	1135
			151-300	309
Hjort over 1 år	Alle dyr	500	0-150	515

Arealtilskudd, kr per daa									
NBS forslag 2023									
Vekstgruppe	Dekar	Sats kr/daa i sone							
		1	2	3	4	5A	5B	6	7
Grovfôr	1-250	0		170	190	375	420	420	466
	250+	0		95	115	285	330	330	376
Korn	1-250	349		422	462			416	
	251+	249		322	362			316	
	DRIFTSTILSKUDD KORN								
	1-250	250		250	250			250	
Nepe, kålrot, mais, bete,		500		500	500			500	
Potet	1-5			1013				1765	
	6-50			613				1365	
	51-100			513				1265	
	101-300			513				1265	
	301+			0				0	
Grønnsaker	1-5			1700				2700	
	6-50			1200				2200	
	51-100			1050				2050	
	101-200			950				1950	
	200+			0				0	
Frukt	1-5			2050				2800	
	6-20			1800				2550	
	21-40			1600				2350	
	41-80			1300				2050	
	80+			0				0	
Bær	1-5			2150				2600	
	6-20			1900				2350	
	21-40			1700				2150	
	41-80			1400				1850	
	81+			0				0	

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger i årets krav opp til følgende forsterking av strukturelementene:

- **Innføring av tak på antall dyr for husdyrtilskudd for melkeku, ammeku, melkegeit og sau**
- **Sterkere differensiering av husdyrtilskuddet for ammeku, melkegeit og sau**
- **Innføring av tak og differensierte satser for arealtilskudd for grønnsaker, frukt, bær,**
- **Økning av arealtilskudd til de første 5 dekalene med frukt, bær, potet og grønnsaker.**

- **Innføring av kvantumstak for frukt og bær innen distriktstilskudd frukt, bær og veksthusgrønnsaker**
- **Halvering av nedre kvantumsgrense for alle vekstgrupper innen distriktstilskudd frukt, bær og veksthusgrønnsaker**
- **Reduksjon av kvotetak til 450 tonn for kumjøl og 200 tonn for geitemjøl**
- **Redusere konsesjonsgrensa for kalkun til 40 000**

8.6 Bunnfradraget

Bunnfradraget ved utbetalingen av produksjonstilskuddet er 6 000 kroner per foretak. Dette fradraget har veldig ulik effekt på foretakene alt etter hvor mye tilskudd de får utbetalt. Det er riktig å starte en nedtrapping av dette fradraget.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bunnfradraget reduseres fra 6 000 kroner til 3 000 kroner.

9 FRA BÅS TIL LØSDRIFT – VI HAR INGEN MJØLKEBRUK Å MISTE

Mjølkeproduksjon er ansett som bærebjelken i norsk landbruk og står for en vesentlig del av verdiskapingen. Mjølkeproduksjon utgjør videre den klart dominerende delen av sysselsetting knyttet til landbruket og har en helt avgjørende rolle for landbrukets bidrag til distriktpolitiske målsettinger.

Antall mjølkebønder er mer enn halvert de siste 15 årene. I 2005 var det 15 900 mjølkebruk, i 2020 var det 7145 som var involvert i melkeproduksjon. Antall enheter med melk var 6219. Vi er på overtid om vi skal få til en skikkelig satsing på de mindre mjølkebrukene før det er for seint. I 2034 trer løsdriftskravet i kraft for alle norske mjølkeprodusenter. Allerede i 2024 kommer det krav som medfører behov for fjøsombygginger.

Antall mjølkebønder er halvert de siste 14 årene. I 2005 var det 15 900 mjølkebruk, i 2020 7 145. Vi er på overtid om vi skal få til en skikkelig satsing på de mindre mjølkebrukene før det er for seint. I 2034 trer løsdriftskravet i kraft for alle norske mjølkeprodusenter. Allerede i 2024 kommer det krav som medfører behov for fjøsombygginger.

57 % av landets mjølkeprodusenter driver i dag i båsfjøs. Disse har i gjennomsnitt 19 kyr, mens de som har bygd om til løsdrift har 42 kyr. Over lang tid har det blitt ført en politikk som gjør at mange som ikke har bygd om fjøsa sine har mista trua på ei framtid med sin produksjonsstørrelse og dermed velger å legge ned produksjonen og selge kvota si. Dette svekker Stortingets målsettinger om økt beitebruk, landbruk over hele landet og rekruttering. Derfor haster det med å gi klare signaler om at de som fortsatt har båsfjøs, kan få en lønnsomhet på det driftsgrunnlaget de har.

Vi trenger disse bruka for å kunne bruke arealressursene våre på en god måte, for å fortsette med seterdrift og for å opprettholde aktive lokalsamfunn og levende bygder. Det er ikke mulig for én eller to store mjølkebønder alene å bruke disse arealene, til det er jordlappene for små og de ligger for spredt. Kostnadsøkningen vi har nå har ytterligere redusert muligheten for å bygge om til løsdrift.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det nå må legges fram en plan for målrettet investeringsstøtte og bedret driftsøkonomi for de mindre mjølkebruka. For at ikke kravene vil føre til avvikling av store deler av melkeproduksjonsbruka, kreves det et kraftig løft for å sikre at de som driver i båsfjøs i dag skal kunne være med videre etter 2024 og 2034 uten å måtte øke produksjonsomfanget.

9.1 Målrettet investeringstilskudd: 50 % støttegrad for bruk med under 30 kyr

Over lengre tid har innretningen på investeringsordningene bidratt sterkt til at det har blitt færre og større bønder.

I jordbruksforhandlingene i 2018 ble det enighet om at mjølkebruk med 15-30 kyr skulle prioriteres hos Innovasjon Norge, men det fulgte ikke med midler og nødvendige endringer i tilskuddskriterier for å sikre dette.

Ifølge Innovasjon Norge sliter de mindre produsentene med å få lønnsomhet for investeringer i løsdrift både med og uten robot. Valget står da mellom å utvide produksjonen eller å legge ned når løsdriftskravet trer i kraft i 2034. Også i 2024 kommer det nye krav til driftsbygninger som vil utløse investeringsbehov hos flere mjølkeprodusenter.

En masteroppgave fra NHH fra juni 2020 har analysert 66 driftsplaner i mjølkeproduksjon som er brukt som grunnlag for søknad til Innovasjon Norge i Vestland fylke. De finner at selve investeringen i snitt ikke er lønnsom for noen av størrelsesgruppene, men gårdsbruk som bygger til 30 eller flere kyr

klarer på sikt å tjene inn investeringen. Økes støttegraden for bruk med under 30 kyr til 50 %, vil flere av disse brukene klare å tjene inn investeringen.

I dag er øvre grense for investeringstilskudd på 35 % eller 2 millioner kroner (2,4 millioner kroner for bygg i tre).

NIBIOs beregninger av kostnad per kuplass underbygger også at mindre fjøs trenger større tilskuddsandel ved investeringer. Gjennomsnittlig antall mjølkekyr i båsfjøs er i dag 18, og i løsdrift er snittet 40 mjølkekyr. I NIBIO-rapporten er det beregnet at kostnaden per kuplass er 386 000 kr i fjøs med 15 årskyr, og 297 000 kr i fjøs med 40 årskyr.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at mjølkebruk som bygger til under 30 kyr skal prioriteres hos Innovasjon Norge.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at taket på støttegrad for mjølkebruk som bygger til under 30 kyr må heves til 50 % / 4 millioner kroner. Det må tas hensyn til dette i fylkesvis fordeling av IBU-midler.

9.2 Totale investeringsbehov knyttet til løsdriftskravet

NIBIO¹ (2021) har på oppdrag fra LMD beregnet hva overgangen fra båsfjøs til løsdrift vil koste. NIBIO anslår et investeringsbehov på 18-23 milliarder kroner fram mot 2034, avhengig av størrelsen på fjøsene. Dette er behovet som er følger direkte av tilpasning til løsdriftskravet. Følgende kostnader er ikke beregnet:

- Følgeinvesteringer og økte leiekostnader (kjøp eller leie av melkekvote og jord, oppgradering av mekaniseringslinjene)
- Investeringskostnadene for å oppfylle kravene til kalvingsbinge og beite- og mosjonskrav fra 2024 er ikke anslått, da de ifølge NIBIO er relativt små. Ifølge NIBIO foreligger det ingen statistikk for hvor stor andel av disse besetningene som allerede oppfyller kravet om kalvingsbinge, men det er trolig få av dagens båsfjøs som har en slik bing.
- Løpende investeringer som ville skjedd uavhengig av endrede forskrifter (en del løsdriftsfjøs er bygd på 1980- og 1990-tallet og vil sannsynligvis også stå foran behov for reinvesteringer)

Et viktig premiss for beregningen er referansebanen NIBIO har lagt til grunn fram mot 2034, med en mjølkeytelse som øker til over 9000 kg/årsku og større besetninger. Dette betyr en fortsatt økt mjølkeytelse løsrevet fra dagens fôrproduksjon i Norge og færre bruk. I referansebanen er behovet for norsk kumelk i 2034 er anslått til 1496 mill. liter. Med en antatt gjennomsnittlig meierileveranse på 8090 liter per årsku i 2034 er antall melkekyr anslått til 185 000.

Tar en isteden utgangspunkt i at 4000 båsfjøs med i snitt 18 årskyr skal bygges om uten noe særlig produksjonsøkning og avdråttøkning, og regner med en investeringskostnad per fjøs på 6,8 millioner kr iht. NIBIO-rapporten, blir det totale investeringsbehovet fram mot 2034 på 27 milliarder kroner. Med en støttegrad på 50 % blir det årlige bevilgningsbehovet 964 millioner kroner.

Disse beregningene ble gjort før den store kostnadsveksten på bygningsmaterialer, og det årlige behovet for investeringsmidler ligger derfor over de beregnede 1 milliard kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag slår fast at behovet for IBU-midler til ordinære investeringsprosjekt innen kumjølkeproduksjon er godt over 1 milliard årlig, dersom løsdriftskravet skal innfris innen 2034 uten bruksnedleggelse. Pga den eskalerende

kostnadsveksten er dette høyere nå. Alternativet er å endre løsdriftskravet til kun å gjelde nybygg slik at den samlede investeringskostnaden kan fordeles over en lengre periode.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det til investeringsstøtte i løsdriftsfjøs over statsbudsjettet for 2023. Skal kravet om løsdrift innfris innen 2034 uten storstilt bruksnedleggelse, må bevilgningen over statsbudsjettet økes ytterligere de kommende årene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at midlene må fordeles på fylker etter antall båsfjøs i hvert fylke.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår i tillegg at den totale avsetningen til de fylkesvise investeringsvirkemidlene (IBU) økes. En økt avsetning til IBU-midler forutsetter at støttegrad for mjølkebruk som bygger til under 30 kyr må heves til 50 % / 4 millioner kroner.

9.3 Bedre driftsøkonomi

Kostnadene i melkeproduksjon øker kontinuerlig. I store deler av landet er det utfordringer knyttet til å ta ut videre stordriftsfordeler fra volumvekst på det enkelte melkebruk. Økt satsing på investeringsmidler til mindre mjølkebruk forutsetter at også produksjonstilskuddene styrkes for disse brukene.

I sitt innspill til jordbruksforhandlingene 2021 skriver Innovasjon Norge at de *vil sterkt understreke nødvendigheten av å se finansieringsordning og rammevilkår ellers (for eksempel innretning på produksjonstilleggene) i sammenheng. Innovasjon Norge vil advare mot at man ensidig ser på finansieringsordning som kan bidra til å finansiere prosjekter med usikker lønnsomhet, bærekraft og overlevelse.*

NBS sitt forhandlingsutvalg vil styrke produksjonstilskuddene for mjølkebruk:

- **Øke driftstilskudd mjølk:**
 - Sone 2: øke med 30 000 kroner /foretak
 - Sone 1, 3 og 4: økes med 30 000 kroner/foretak
 - Sone 5, 6 og 7: økes med 30 000 kroner/foretak
- **Øke tilskuddet til små og mellomstore mjølkebruk**
 - 6-23 kyr: økes med 1400 kr/melkeku
 - 24-50 kyr: senkes 1600 kr/melkeku
- **Øke husdyrtilskuddet til mjølkeku:**
 - 1-14 mjølkekyr: + 900kr til 6228 pr. mjølkeku
 - 15-30 mjølkekyr: + 400kr til 4122 kroner pr mjølkeku.
 - Fra 51 mjølkekyr og oppover fjernes eksisterende husdyrtilskudd på 1050 kroner pr mjølkeku.

9.4 Målpris for mjølk

Koronapandemien og tiltakene knyttet til denne har gitt økt forbruk av meieriprodukter i Norge. TINE forventer at deler av, eller hele, økningen blir borte når hverdagen blir mer som før igjen. I tillegg øker importen. Hoveddelen av importen skjer til full toll og er ikke regulert gjennom kvoter.

Ved jordbruksoppkjørene i 2017, 2018 og 2019 ble målprisen økt med 3 øre pr liter melk. Den spesielle situasjonen i 2020 førte til null i målprisøkning. I 2021 ble målprisen økt med 8 øre.

Koronapandemien førte med seg kostnadsvekst og økte verdensmarkedspriser. Med krig og uro på kontinentet er det stor uforutsigbarhet om den videre utviklingen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det er grunnlag for å øke målprisen på melk med kr 1,- pr liter.

9.5 Kvotetak

Ordningen med melkekvote er svært viktig for spredt melkeproduksjon. Melkekvoteordninga har til hensikt å tilpasse melkeproduksjonen etter markedets behov i en overskuddssituasjon, og bidra til å nå de «målsetninger Stortinget har fastsatt, herunder distriktsprofil og variert bruksstruktur».

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener kvoteordningen for melk er avgjørende for å sikre en livskraftig melkeproduksjon med variert bruksstruktur over hele landet, samt å tilpasse produksjonen til markedets behov, og ønsker derfor en reduksjon i kvotetaken til 450 000 liter kumelk, og 200 000 liter geitemelk, uten tilbakevirkende kraft.

9.6 Tiltak for å øke andelen eid mjølkekvote og få ned kvoteprisene

Det er store utfordringer ved privat omsetning og utleie av mjølkekvote. Utfordringene arter seg i form av høye kvotepriser ved kjøp og høye leiepriser. Store beløp går ut fra aktive mjølkeprodusenter til produsenter som har sluttet med mjølk. En følge av dette er også uønskede strukturendringer og mjølkeproduksjon løsrevet fra ressursgrunnlaget.

Tall fra Landbruksdirektoratet viser at 20 % av grunnkvotene var utleid i 2019. Tilsvarende tall for 2009 var 2,5%. At stadig større andel av kvotene eies av personer som ikke lenger driver aktiv mjølkeproduksjon er med på å svekke legitimiteten for ordningen.

Ved behandlingen av jordbruksmeldinga uttrykte en samlet næringskomité bekymring for at store beløp går ut fra aktive melkeprodusenter, til produsenter som har sluttet med melk gjennom kjøp og bortdisponering av melkekvote.

I 2021 var 356 mill. liter kvote utleid. I rapporten «Produksjon på flere kvoter» fra 2018 fra en partssammensatt arbeidsgruppe, fant man at ca. 1/3 av den bortdisponerte kvota tilhører utleiende som ikke søker produksjonstilskudd. Andelen melk som produseres på leid kvote har økt med 120 mill. liter de siste 5 årene, tilsvarende nesten 50 % økning. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nødvendig å iverksette aktive tiltak for å bremse og reversere denne utviklingen.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde og Småbrukarlag vil sikre og utvikle kvoteordningen for mjølk, med særlig vekt på å øke andelen eid kvote blant aktive melkeprodusenter og få ned kvoteprisene.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde og Småbrukarlag krever derfor at det i årets jordbruksoppgjør gjøres endringer i kvotesystemet som reduserer kvotekostnadene, for blant annet å begrense utbredelsen av spekulasjon med melkekvote, samt iverksette tiltak som i større grad ivaretar den aktive melkeprodusenten.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde og Småbrukarlag foreslår følgende tiltak for å øke andelen eid kvote blant aktive melkeprodusenter:

- 1) I kvoteregulverket må det gjeninnføres et skille mellom kvote i samdrift og kvoteleie. Nye krav som stilles samdrifter i dette regelverket, skal kun omfatte nye samdrifter etablert etter en angitt dato vedtatt i årets jordbruksoppgjør, og nye deltakere som tas inn i eksisterende samdrifter etter denne datoen.
- 2) Innføre en begrensning på 10 år for hvor lenge en kvote kan være leid ut/legges sovende. Etter 10 år må kvota enten selges eller man må ta opp igjen melkeproduksjonen på egen eiendom eller legge den i samdrift. Regelverket skal omfatte både nye og eksisterende utleieforhold, der løpetida regnes fra tidspunktet for innføring av det nye regelverket. Regelverket skal også omfatte utleie av melkekvote fra aktive melkebruk.
- 3) Gjeninnføre et leveransekrav på 24 måneder sammenhengende melkeleveranse før kvota eventuelt igjen kan leies ut (jf. Slik regelverket var før 2012). For å unngå at eksisterende samdrifter må oppløses, må et eget regelverk for samdrift gjeninnføres, jf. Pkt. 1. For å unngå omgåelse av 10 års begrensingen gjennom skjult kvoteleie i samdrift innføres:
 - Avstandskrav på 17 km.
 - Et minimumskrav på 20 % eierandel i samdrifta.
- 4) Opprettholde muligheten for at nye produsenter kan starte opp med melkeproduksjon, men ved kjøp av kvote stilles det krav om 24 måneders sammenhengende leveranse fra egen landbrukseiendom/samdrift, jf. Pkt. 3, før kvota kan gjøres omsettbart i form av salg eller utleie i samme kvoteregion.
- 5) Sidestille skattemessig inntekter fra leie av kvote og salg av kvote, ved at salg av kvote beskattes som kapitalinntekt. Føringer om dette inn mot Statsbudsjettet 2023 legges i årets jordbruksoppgjør.

Konvertering av kvote

Systemet med konvertering av geitemelkkvoter til kumelkkvoter gir rom for spekulasjoner gjennom kvotekjøp av geitemelkkvote.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde og Småbrukarlag foreslår å opprettholde forbudet med å kunne konvertere melkekvote for geitemelk til kumelk.

9.7 Geitemjøl

Det har blitt lagt ned stor innsats for å forbedre geitemelkskvaliteten, både gjennom avl og fôring. Gjennom prosjektet «Friskere geiter» har geitemelkprodusenter klart å sanere bort tre sykdommer som tidligere har hatt stor negativ effekt på både produksjonen og dyrevelferden. Perioden med sanering var en krevende periode, men melkekvaliteten er nå blitt svært god.

Dessverre har antall geitebruk falt til et faretruende lavt nivå. Rundt 1990 var det ca. 1 000 geitemelkebruk i Norge. Antallet har sunket til 275 ved utgangen av 2021. Geitemelkproduksjon er en næring med lang tradisjon og historie i Norge. Geita er viktig for kulturlandskapet, og næringa har gjort stor innsats i arbeidet med omsetning av kjekjøtt.

Produksjonen av geitemelk må være tilpasset markedets etterspørsel. Det har over tid vært betydelig overkapasitet i næringa. Etter kvotedrøftingene for 2022 fastsatte Landbruks- og matdepartementet forholdstallet for disponibel kvote for geitemelk til 0,95 i 2022.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag viser til representantforslag om å styrke geitenes framtid i Norge (Dokument 8:125 S (2020–2021)).

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må legges fram en handlingsplan for å styrke geitenæringa som matprodusent og kulturbærer i Norge.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det innen forskningsmidlene over jordbruksavtalen må prioriteres prosjekter som kan bidra til å styrke markedstilgangen og etterspørselen etter geitemjolk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger opp til følgende virkemidler for å styrke geitenæringa:

- Økt driftstilskudd til geitemjolk med 30 000 kroner
- Husdyrtilskudd til mjølkegeit: økes med 250 kr/dyr, tak på 250 geiter.
- Utmarksbeitetilskudd økes med 130 kr
- Beitetilskudd økes med 60 kr
- Husdyrtilskudd økologisk mjølkegeit økes med 35 kr

9.8 Prisutjevningsordninga for mjolk

Inntektssiden i prisutjevningsordningen er basert på avgifter på norske meieriprodukter. I praksis er det avgifter på konsummelk og fløte til dagligvaremarkedet, samt myse til brunost som er finansieringskilden. Prisdifferensieringen innenfor ordningen har som formål å regulere prisen på mjolk som råvare til ulike anvendelser, for å sikre mjølkeuttaket og produsentenes mulighet til å realisere jordbruksavtalens målpris på mjolk.

De konkurransepolitiske tilskuddsordningene i PU-ordningen ble opprettet for å skape konkurranse i melkesektoren. Ordningene har vært fødselshjelp og vært virksomme i over 10 år. 5. oktober 2021 fattet Landbruksdirektoratet vedtak om at Q-meieriene ikke lenger skulle ha rett på tilskudd for distribusjon. Et krav for å motta dette tilskuddet har vært at distribusjonskostnadene etter Landbruksdirektoratets skjønn er «vesentlig høyere» enn for konkurrenten Tine. Det ble konkludert med at dette kravet ikke lenger ble innfridd. Fra 1. november 2021 mistet både Q og Rørosmeieriet tilskuddet.

Fortsatt er det konkurransepolitiske virkemidler over PU ordningen. Det er derfor gledelig at LMD har satt i gang et arbeid for å evaluere dette.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn regjeringens mål fra Hurdalsplattformen om at prisutjevningsordning for melk skal bevares, men at de konkurransepolitiske virkemidlene skal gradvis fases ut av ordningen. Forhandlingsutvalget viser til at LMD har satt i gang et utredningsarbeid.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at eventuelle konkurransepolitiske virkemidler bør være finansiert over statsbudsjettet.

10 GRØNTPRODUKSJON PÅ FLERE BRUK - OVER HELE LANDET

Produksjon av frukt, bær, grønnsaker, poteter og blomster, heretter omtalt som grøntsektoren, er en svært arealintensiv og arbeidskrevende del av norsk jordbruk. Koronapandemien har for alvor synliggjort hvor sårbar norsk grøntnæring har blitt når det gjelder arbeidskraft. Selv om hele det norske jordbruket benytter seg av utenlandsk sesongarbeidskraft, er det bare i grøntsektoren en finner produsenter med 50-100 sesongarbeidere. De mindre brukene med grøntproduksjon kan klare seg med 1-3 sesongarbeidere, i tillegg til familien.

Grøntutvalget som la fram sin rapport våren 2020 dokumenterte hvor sterk sentraliseringa i grøntsektoren har vært og hvor store produsentene er blitt, og de peker på at næringa har en utfordring med sosial bærekraft når det gjelder arbeidsplasser.

Utvalget la ikke fram forslag til tiltak for å snu denne utviklinga.

Grøntsektoren er den sektoren i norsk jordbruk som fikk de største utslagene etter at staten fjernet tak på flere av tilskuddene i jordbruksavtalen i 2014. Dette har drevet fram volumproduksjon på store arealer og større avhengighet av utenlandsk sesongarbeidskraft, mens de minste produsentene reduseres i antall. Antall potetprodusenter er halvert fra 2009 til 2018, antall grønnsaksprodusenter redusert fra 974 til 734 (Grøntutvalget). Dette skyldes både intern konkurranse og stort fokus på volum for å klare seg økonomisk. Med færre og større produsenter, kan produsentmiljøer forsvinne og visse regioner tape andeler og sakke akterut. Dagligvarekjedenes makt i verdikjeden er stor da de med sine grossistlagere styrer plassering av foredlingsanlegg, hvor produksjonen skal foregå og omfanget av totalmengde for de enkelte produsenter. Færre foredlingsanlegg og høye fraktkostnader bidrar til sentralisering av produsentene. Det har skjedd betydelige strukturendringer knyttet til foredlings- og pakkerianlegg.

Det realistiske potensialet for å ta i bruk arealer over hele landet til grøntproduksjon, begrenses av størrelse på arealene og avstand til mottaksanlegg og marked. Det foreligger ingen form for mottaks- eller forsyningsplikt, heller ikke fraktkompensasjon, som kan sammenlignes med ordningene for kjøtt, melk og korn. Ingen store overbyggende organisasjoner har et ansvar for markedsregulering.

Grøntsektoren skiller seg videre fra hoveddelen av norsk landbruk, ved svakere tollvern som gir svært sterk konkurranse fra import. Grøntsektoren fokuserer på å effektiv logistikk og å holde transportkostnadene nede for å være konkurransedyktige.

*Grøntutvalget skriver at **Prisfokus og krav til effektivisering har ført til spesialisering og geografisk konsentrasjon av produksjon, men også til økt risiko for økonomiske og avlingsmessige tap og redusert leveringsdyktighet. Når problemer oppstår, er de store ensidige brukene ekstra utsatt. (···) Effektiviseringen og strukturrasjonaliseringen kan stå i motsetning til å nå målet om å ivareta en variert bruksstruktur i hele Norge. Utvalget vurderer det slik at variasjon trolig vil bidra til en mer bærekraftig sektor, økt risikospredning, større mangfold i produkter, produksjonssystemer og omsetning, samt kortere reisevei til markedene.***

I jordbruksavtalen for 2020 var oppfølging av grøntutvalgets anbefalinger en av de store satsingene. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at hovedfokus i videre grøntsatsing nå må være å snu den sterke strukturrasjonaliseringen og sentraliseringen i grøntnæringa, slik at flere produsenter kan ta del i grøntsatsinga og at arealer over hele landet som eigner seg til grøntproduksjon, i større grad kan brukes til dette. Forbruket av grønt inklusive poteter øker. Etterspørselen etter plantebaserte produkter øker, kortreiste produkter blir i stor grad foretrukket og norsk mat blir oftere prioritert. Dette gir i utgangspunktet gode muligheter for grøntnæringa.

Omsetningen av norske matpoteter har gått betydelig ned de siste ti årene, mens importen har økt i samme periode. Norskandelen ligger nå på mellom 60 og 70 %.

Norskandelen for grønnsaker er rett under 50 % og frukt og bær på rundt 5 %. Variasjonene er store fra produkt til produkt. Flere grønnsaker har en norskandel på over 80 og 90 % av totalforbruket, mens den er overraskende lav for enkelte grønnsaker, slik som løk og knollselleri (ca. 70 %).

Norskandel i sesong varierer også mye mellom kulturer. Norskandelen på epler er 50-60 % i sesong, mens den er 95 % for bringebær.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener styrket tollvern er det viktigste tiltaket for å øke norskandelen av forbruket av norske grøntprodukter både for rene grønnsaker og bearbeida plantebaserte produkter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at videre grøntsatsing i langt større grad må målrettes mot å utnytte arealer i mer marginale områder og slippe nye produsenter til.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag viser til følgende felles forslag fra Sp, Ap og SV ved Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2021: «Stortinget ber regjeringen foreslå tiltak for å utnytte mer av arealene over hele landet som er egnet til grøntproduksjon. Dette må inkludere løsninger for mottaks- og foredlingsleddet, samt identifisere utfordringer med tollvern for de ulike kulturene. Gjennomgangen skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2022.»

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det settes av 500 000 kroner til en utredning som diskuterer virkemidler for å utnytte mer av arealene over hele landet som er egnet til grøntproduksjon. Dette må inkludere løsninger for mottaks- og foredlingsleddet, samt identifisere utfordringer med tollvern for de ulike kulturene. Utredningen skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2023.

10.1 Leveringsavtaler for flere grøntprodusenter – over hele landet

Det er stort potensial for å produsere poteter, frukt, bær og grønnsaker på mindre arealer over hele landet. For å ta i bruk mer av de arealene som kan brukes til grøntproduksjon i Norge, må det framover jobbes med nye systemer for at mindre grøntprodusenter, de som var vanlige før, kan få levert varene sine uten å måtte stå for hele salgsprosessen selv.

De senere år er det fortrinnsvis store produsenter som får leveringsavtaler, og det er vanskelig for nye og mindre grøntprodusenter å få slike avtaler.

REKO, gardsutsal, Bondens Marked og andelslandbruk er alternativet for dem som vil starte opp grøntproduksjon i mindre skala. Dette gir stor verdiskaping og mangfold både for bonden og for forbrukeren. Slike former for omsetning er i vekst, men for de fleste forbrukere er det lite sannsynlig at det vil bli viktigere enn dagligvarebutikker.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at virkemidler for å gi kontrakter og salgsmuligheter over hele landet må prioriteres, slik at også mellomstore og små grøntprodusenter kan få levert varene sine uten å måtte stå for hele salgsprosessen selv.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det settes av 500 000 kr til en utredning av mulighetsrommet for kontraktproduksjon mellom lokale grøntprodusenter og offentlige aktører (f.eks. kommune med storkjøkken). Utredningen skal identifisere mulige pilotkommuner og skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2023.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at det er behov for å videreutvikle eksisterende direktealgskanaler for lokale grøntprodukter (REKO, Bondens Marked, gardsutsalg, andelslandbruk).

10.2 Øremerkede investeringsmidler til småskala grønt

I 2019 var partene enige om at 9 millioner kroner av IBU-ordningen skulle øremerkes til produsenter som ønsker å etablere småskalaproduksjon av grønnsaker, frukt og bær. Denne øremerkingen ble ikke videreført for 2021.

Mange nye små grøntprodusenter har drevet uten, eller med svært små investeringer. Flere står ovenfor større investeringer, som vanningsanlegg. Det øremerkede tilskuddet til småskala grønt har vært svært viktig for disse produsentene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at øremerking av IBU-midler til småskala grønt må gjeninnføres, med en ramme på 20 millioner kroner.

Det er viktig å stimulere til økt rekruttering til grøntsektoren og fortsatt geografisk spredning i produksjonen. For å sikre rekruttering er det nødvendig at nye produsenter gis prioritet ved tildeling av midler til investering og utvikling.

Tidligere har det vært en felles nedre arealgrense på 3 dekar for søknad om plantetilskudd. Noen fylker, som Vestland, har denne grensa fortsatt. De ulike fylkene har i dag ulike regler for minsteareal. Innovasjon Norge bør fjerne nedre arealgrense for søknad om plantetilskudd for alle fylker. Dette må framgå av tildelingsbrevet fra LMD til Innovasjon Norge. Dersom et fruktbruk i Hardanger med fruktareal på ned mot 20-25 dekar skal fornye, er 3 dekar en stor investering.

Nyplanting kan innebære omarrondering og grøfting av arealet for å tilrettelegge til mer moderne og tilpasset mekanisering, og for at jorda og plantene skal være i god stand for optimal produksjon. Kostnadene ved nyplanting kan derfor være på opp mot 70 000 kroner per dekar. Omarrondering og grøfting tas i dag ikke med i kostnadsoverslaget for plantetilskudd.

Følgende føring legges til grunn for bruk av IBU-midler innen grøntproduksjon:

- **Nye produsenter prioriteres.**
- **Investeringsstilskudd til vanningsanlegg, arrondering, tunnel og andre dekkesystemer for frukt, bær og grøntproduksjon.**
- **Tilskudd til nyplanting innen frukt- og bær dyrking uten nedre arealgrense. Det gis ikke plantetilskudd for planting av frukttrær på kornareal. Kostnader til omarrondering og grøfting må tas inn i beregningen av tilskudd til nyplanting.**

10.3 Småskala tilskudd

Prosjektet «Robust småskala grønt» er et treårig prosjekt (2021-24) med støtte fra Ldir, Nasjonale tilretteleggingsmidler, som arbeider for kompetanse og vekst av mer lønnsom grønnsaksproduksjon i hele landet ved å ta i bruk mindre arealer. Det er stor etterspørsel etter kurs og det er god informasjonsutveksling i miljøet. Markedshagekonseptet er effektivt og får mye matproduksjon ut av små arealer. Det er tatt i bruk mye lett teknologi for små arealer, og investeringsmidlene til denne type produksjon har vært viktige.

«Markedshager» med videresalg etableres både av etablerte bønder som ønsker flere ben å stå på og av nye som ønsker å få en større inntekt av små arealer.

Når du lykkes og salget går kontinuerlig er inntjeningen god, men den er sårbar da du har ansvar for hele verdikjeden sjøl.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er viktig å øke denne produksjonsformen og dermed øke norsk frukt og grøntproduksjon i hele landet. Forhandlingsutvalget foreslår en grunnstønad på 50.000, - som fordeles med LUF-midler, med kriteriene:

- **Det blir dyrka minst 10 ulike grønnsakssorter**
- **Arealet er 1-5 dekar**
- **Det er direktesalg til kunde (ikke grossist)**

10.4 Gjeninnføring av tak på arealtilskudd

Fjerning av tak på arealtilskuddet har vært en sterk strukturdriver, med et uheldig press på jordleieprisene og økte transportkostnader med negative konsekvenser for miljøet.

Før 2014 var takene på 80 dekar for grønnsaker, 40 dekar for frukt og 40 dekar for bær.

Det bør innføres tak på tilskuddene igjen for å stimulere til mer produksjon på små og mellomstore bruk og styrke bærekraften i norsk grøntproduksjon.

NBS sitt forhandlingsutvalg foreslår tak på arealtilskuddet på: grønnsaker 200 daa; bær 80 daa; frukt 80 daa; potet 300 daa.

10.5 Arealtilskudd – mer til de første 5 målene

I dag er det ingen differensiering på størrelse på areal i arealtilskuddene. For å stimulere til grøntproduksjon på mindre arealer og på flere bruk mener forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag at arealtilskuddene må graderes slik at det gis mest støtte til de første dekarene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår følgende intervaller og satser for arealtilskuddene for grønnsaker, frukt, bær og potet:

Arealtilskudd, kr per daa									
NBS forslag 2023									
Vekstgruppe	Dekar	Sats kr/daa i sone							
		1	2	3	4	5A	5B	6	7
Potet	1-5	1013						1765	
	6-50	613						1365	
	51-100	513						1265	
	101-300	513						1265	
	301+	0						0	
Grønnsaker	1-5	1700						2700	
	6-50	1200						2200	
	51-100	1050						2050	
	101-200	950						1950	
	200+	0						0	
Frukt	1-5	2050				2800			

	6-20	1800	2550
	21-40	1600	2350
	41-80	1300	2050
	80+	0	0
Bær	1-5	2150	2600
	6-20	1900	2350
	21-40	1700	2150
	41-80	1400	1850
	81+	0	0

10.6 Distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker: gjeninnføring av kvantumstak, senking av kvantumsgrenser

Distriktstilskuddet var i starten et prioritert tilskudd til mange småprodusenter med «driftsvansker», men har i dag mer preg av å være et rent volumtilskudd sjøl om distriktsdelen fremdeles er med. Distriktstilskuddet het fram til 2014 distrikts- og kvalitetstilskudd, da dette også var et kvalitetstilskudd som var innrettet slik at det skulle lønne seg å produsere frukt/bær i klasse 1 til konsum.

Tidligere var det kvantumsgrenser på 100 000 kg frukt og 76 000 kg bær. Dette ble fjernet i jordbruksoppgjøret i 2014.

Det var også et maksimalbeløp for grønnsaker som varierte fra 153 600 kr i sone 1 til 431 400 kr i sone 6 og 7. Denne ble fjernet i 2014. For frukt og bær var det ikke maksimalbeløp. Tidligere har det vært et felles maksimalbeløp for grønnsaker, frukt og bær.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil gjeninnføre kvantumstak for distriktstilskudd til frukt på 100 000 kg og bær på 76 000 kg. Dette innebærer en innsparing på om lag 16 mill. kroner.

For å motta distriktstilskudd må man ha omsatt mer enn minstekvantum. De som er tilskuddsberettiget mottar tilskudd for hele kvantumet. Gjeldende minstekvantum for å motta distriktstilskudd er:

- Samlet for frukt og pressfrukt: 2000 kg
- Bær: 1000 kg
- Samlet for tomat og slangeagurk: 2000 kg
- Salat: 5000 stk

I lys av oppblomstringen av småskala grøntproduksjon bør minstekvantumsgrensene senkes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at minstekvantum må reduseres til 1000 kg frukt og pressfrukt, 500 kg bær, 1000 kg tomat og slangeagurk og 2500 stk salat. Det finnes ikke tallgrunnlag for å anslå hvilken kostnad dette vil innebære, men det vil en ha etter første søknadsomgang.

Eplesaft og sider oppnår gode priser i butikk og burde ikke konkurrere om budsjettmidler som skal gå til kvalitetsproduksjon for friskkonsummarkedet. Tilskuddssats for pressfrukt over jordbruksavtalen bør ligge noe under tilskuddssats til klasse 1 frukt til friskkonsum i sone 1.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke distriktstilskuddet i alle vekstgrupper utenom pressfrukt. Totalt utgjør økningen 10 mill. kroner.

10.7 Distriktstilskudd for potetproduksjon i Nord-Norge

For å bidra til potetproduksjon i Nord-Norge, gis det et distriktstilskudd på kr 1,59 pr kg matpotet.

Distriktstilskudd for potetproduksjon i Nord-Norge økes med 10 øre pr. kg.

10.8 Tilskudd til fellesanlegg for frukt

Tilskuddet til fellesanlegg for frukt er et driftstilskudd som stimulerer til felles lagring, sortering og organisert omsetning av frukt. Tilskuddet bidrar til å beholde den medlemseide strukturen i fruktlagersystemet. Det er en fordel at flest mulig fruktprodusenter er tilsluttet fellesanlegg, siden dette sikrer bedre markedstilpassing. Nesten alle fruktlagrene har i dag leveringsavtaler med de store matvarekjedene. Fruktprodusentene som ligger lengst vekk fra markedet er de som er aller mest avhengige av fellesanlegg.

Nystartede fruktlager får imidlertid en unødig vanskelig start, fordi beregningen av fruktlagertilskuddet baseres på gjennomsnittlig mengde mottatt frukt de siste tre årene. Det bør ses på en annen beregningsmetode for nystartede medlemseide anlegg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde og Småbrukarlag mener utmålingen av tilskudd til nye medlemseide fruktlager må tilpasses en oppstartsfase på en bedre måte enn i dag.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke fruktlagertilskuddet med 1 mill. kroner til 17 mill. kroner for 2023.

10.9 Målpriser

Sesongene de siste årene har flere fellestrekk. Kulde og regn i 2019 påvirket avling og kvalitet inn mot lagringssesongen 2019–2020. Mengden grønnsaker på lager var mindre enn normalt av noen grønnsaker, men rikelig av andre. Frost og fuktige forhold i vekstsesongen 2020 påvirket kvalitet og avlinger av både poteter, grønnsaker, frukt og bær. Som året før, skapte regn vansker i innhøstingen, og resulterte i reduserte avlinger og usikker lagringskvalitet. Begrensede avlinger, økte produksjonskostnader, samt en usikker matvaresituasjon i Norge og Europa, førte til høyere priser i 2020. 2021 ble året med pandemi og vanskelig tilgang på arbeidskraft, men også god etterspørsel etter norskproduserte varer og god mulighet for prisuttak. Det er behov og ytterligere muligheter til å øke prisene for enkelte produkter ved å gi mulighet for å justere priskurven gjennom sesongen for de enkelte produktgruppene og kunne ta ut de rette prisene i markedet til enhver tid.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår følgende endringer i målpris:

- **Målprisen for frukt, bær og grønnsaker økes med 17 %**
- **Målprisen for frukt, bær og grønnsaker økes med 17 %**
- **Målprisen for potet økes med 1 kr/kg**

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at mekanismen med øvre prisgrense justeres, slik at ikke denne er en begrensning for å ta ut økte priser i en situasjon med kostnadsøkninger som følge av pandemien. Øvre prisgrense bør heves fra 12 prosent til 30 prosent.

10.10 Mer mangfoldig dyrking

Grøntutvalget peker på at en utfordring med intensiv planteproduksjon er avrenning av næringsstoffer til vassdrag. Eksempler på tiltak som kan bidra positivt er redusert høstpløying, delt gjødsling, økt bruk av grasdekte soner og belter i dråg og mot åpent vann, vedlikehold av eksisterende dreneringsløsninger og flomvern. Med et stadig mer ustabilt vær, og periodevis store nedbørsmengder, øker behovet for tiltak. Grøntnæringen er avhengig av en rekke plantevernmidler til bekjempelse av skadedyr, sykdom og ugras, men bruk av plantevernmidler kan medføre risiko for negative helse- og miljøeffekter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil styrke satsingen på jordhelse og fangvekster samt videreføre bevilgningen til oppfølging av handlingsplan for plantevernmidler.

10.11 Avsetningstiltak og OFG

Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG) er det eneste opplysningskontoret som finansieres med jordbruksavtalemidler. Bevilgningen var på 23,9 millioner kroner i 2022. I tillegg mottar OFG ca. 19 millioner kroner over statsbudsjettet til administrasjon og finansiering av skolefruktordningen (2022 budsjett).

OFG har som formål *å stimulere til økt totalforbruk av frisk frukt, friske bær og grønnsaker i Norge. Hovedhensikten med bruk av de midlene som kommer fra Jordbruksavtalen er å styrke omsetningen og forbruket av norske varer.*

OFG sitt hovedmål er *At befolkningen når 5 om dagen*. OFG har også et tilleggsmål om *Å sikre potetens posisjon som en del av et balansert norsk kosthold. OFG skal være en merkenøytral inspirator og pådriver av kunnskap som utløser økt forbruk* (potet inngår ikke i 5 om dagen).

Norge har en begrensa sesong på friske grønnsaker og bær. Men vi kan ha rikelig produksjon på flere produkter for å dekke norsk marked, men det er behov for mer fokus på verdien av norske fryste grønnsaker og bær.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at norskprodusert vare må inn i OFG sine operative mål, og ber om at det avgis en årlig rapportering på måloppnåelse i forkant av jordbruksoppgjøret.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at midlene det offentlige bruker til skolefruktordningen bør brukes til å fremme norsk frukt og grønt. Det bør rapporteres årlig på hvor store andeler og volumer norskprodusert vare som omsettes gjennom skolefruktordningen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at fryste produkter også må inn i mandatet for Opplysningskontoret for frukt og grønt.

10.12 Norsk Grønt

Norsk Grønt har formalisert en ambisjonsavtale med dagligvarehandelen om å øke norskandelen med 50% mot 2035 og toppledelsen i de tre dagligvarekjedene har selv engasjement i avtalen. Det er i tillegg god dialog med industriledet og grossister om å løfte norsk grønntnæring. Hele verdikjeden kommenterer at veldig mye ligger til rette for vekst i norsk grønntnæring nå og det er klare forhåpninger til grønntbransjen om at vi evner å utvikle næringen slik at ambisjonene kan materialiseres.

Hovedprosjekt «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon» ble ikke prioritert i fjorårets tekniske avtale. Det er viktig at produsentleddet selv har styring med prosjektet, og at ikke BAMA eller handelen legger premissene for innretningen på satsingen, fordi BAMA/handelen har minst like store interesser knyttet til importvare. Et samlet produsentledd står bak satsingen, som er avgjørende viktig for å sikre konkurransekraft inn mot framtida.

Norsk Grønt har sendt oss en kostnadsfordeling som Norsk Bonde- og Småbrukarlag ikke kan ta del i. Vi mener at dette prosjektet må finansieres med egenfinansiering og JA midler.

I prosjektet «økt etterspørsel etter norsk frukt og grønt» er det beskrevet hvordan grøntnæringen kan løfte forbruket. Norsk Grønt har spilt inn Offensiv satsing på dette prosjektet som også må inkludere bærekraftprosjekt og systematisering av rapportering av grøntforbruk / -produksjon i en «dashbord-løsning», vil gi et betydelig løft for grøntnæringen. En slik satsing hvor også handelsleddet blir med, kan bety økt forbruk og produksjon av norske grøntprodukter på 15% gjennom neste tre år. Dette vil gi økt norsk verdiskapning på ca. 1 mrd. årlig etter tre år og løfte selvforsyningsgraden med x %.

Norsk Grønt ønsker en årlig satsing på 33,3 millioner kroner årlig over 3 år, totalt 100 millioner kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det settes av 10 millioner kroner i året i tre år over klima- og miljøprogrammet.

11 KORN OG KRAFTFØR

Antall kornprodusenter er halvert fra 2000 til 2020. Kornarealet er redusert med mer enn 20 % siden 1990. Samtidig har grasarealet økt i kornsonene, mens det går ned i resten av landet. Vederlaget per årsverk i kornproduksjonen har knapt økt på 20 år. Den geopolitiske situasjonen med krig i Ukraina og råvarepriskrise tilsier at det er viktig å styrke kornøkonomien for å styrke norsk selvforsyning med mat og således øke beredskapen.

Tiden er nå inne for å gi kornbonden det inntektsløftet som skal til for at vi opprettholder og styrker norsk kornproduksjon, slik at vi fullt ut utnytter markedspotensialet for norsk korn. Et kornløft er også viktig for å utnytte all dyrkamark, ved å unngå at grasproduksjonen flyttes til flatbygdene, med brakklagte distrikter som resultat. De siste årene har økonomien i kornproduksjonen sakk akterut i forhold til økonomien i melk- og ammekuproduksjon. Dette utfordrer kanaliseringen av produksjoner.

Pris og arealtilskudd må løftes raskt nok til at det blir reell bedring i økonomien og ikke bare en kompensasjon for kostnadsvekst. De siste årene og særlig siste år, har kostnadsveksten i kornproduksjonen vært betydelig større enn inntektsveksten og større enn KPI og kostnadsveksten i andre landbruksproduksjoner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at løftet i kornøkonomi må fordeles på kornpris, arealtilskudd, driftstilskudd og tilskudd til andre inntektsgivende tiltak.

11.1 Målpris på korn

Kornpris er viktigste tiltak for å bedre kornbondens økonomi. Sterk økning i verdensmarkedsprisen på korn tilsier at norsk pris og bør heves betydelig. Heving av kornpris vil stimulere til økte avlinger pr daa og økt kornareal. Målet må være en økning med 600.000 daa til det kornarealet vi hadde i år 2000. Det er viktig at kornprisen justeres mellom kornarter, slik at vi stimulerer til en arealmessig fordeling mellom kornartene, som stemmer med kraftfôrindustriens behov. Det er rom for mer havre og mer hvete i markedet. Det bør stimuleres til økt mengde matkorn. Det er rom for mer grynnavre og vårhvete klasse 2-3 til mat. Det bør utredes om bakerbransjen kan øke sin anvendelse av hvete med lavere proteininnhold og falltall, slik at vi reduserer behovet for omregulering av hvete klasse 4 og 5 til forkorn.

Økt kornpris gir høyere kraftfôrpris. For at husdyrproduksjonene skal håndtere økt kornpris er det en absolutt forutsetning at alle husdyrproduksjoner bringer sine produksjonsvolumer i balanse med markedsmulighetene. Det er ikke økonomisk rom for en overproduksjon av animalske produkter. Engrosprisene på kjøtt må heves betydelig for å kompensere for økt kraftfôrpris.

Det er også nødvendig med økt grovfôr kvalitet for å gjøre plass til mer norsk korn i kraftfôrblandingene.

Forhandlingsutvalget i Norsk- Bonde og Småbrukarlag vil øke kornprisen for alle kornarter og foreslår følgende målprisendringer:

- **Øke fôrkornprisen med 0,80 kr/kg for alle kornarter.**
- **Målpris på mathvete økes med 1,20 kr/kg og matrug med 1,00 kr/kg**
- **Innføre målpris på mathavre. Dette for å stimulere til å erstatte importert grynnavre med norsk vare.**
- **Det bør innføres proteinbetaling for alt fôrkorn. Det vil styrke interessen for dyrking av kvalitet og stimulere til delt gjødsling, som gir bedre utnytting av gjødsla og redusert fare for lystgassutslipp og næringsavrenning.**

11.2 Arealtilskudd og arealtrinn

Det er viktig å utforme virkemidler i kornproduksjonen som gjør det attraktivt å bruke alt tilgjengelig areal. Et målrettet virkemiddel er gjeninnføring av struktur i arealtilskudd korn. På den måten kan små kornprodusenter, som de siste årene har sakkert akter ut i forhold til de store, nærme seg de store kornprodusentene i inntekt pr. årsverk. Fram til 2014 var arealtilskudd korn differensiert med en sats for 0-800 daa og en lavere sats for areal over 800 daa. Denne differensieringen ble fjernet ved jordbruksoppgjøret i 2014. Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at strukturdifferensiering i arealtilskuddet for korn må gjeninnføres.

Områder med lavt avlingspotensiale vil ikke få tilstrekkelig inntektsvekst av prisøkning på korn. Dette vil kreve økning i arealtilskuddet i arealsone 5-7. Arealtilskuddet må økes til små og mellomstore bruk, fordi de har høye enhetskostnader.

Det må stimuleres økonomisk til at de beste kornarealene blir brukt til oljevekster og belgvekster. Det er et potensial på 200.000 daa økt areal med disse produktene. (Ref. NIBIO)

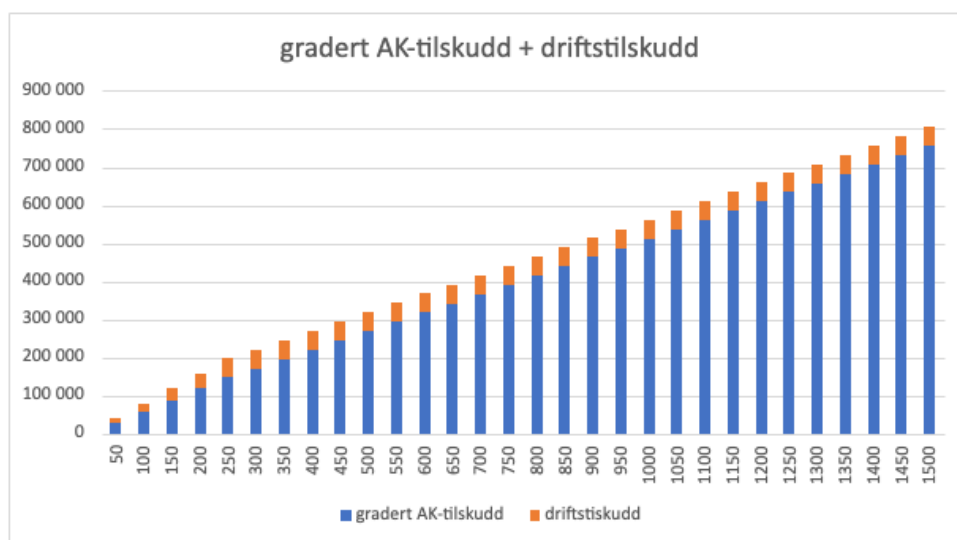
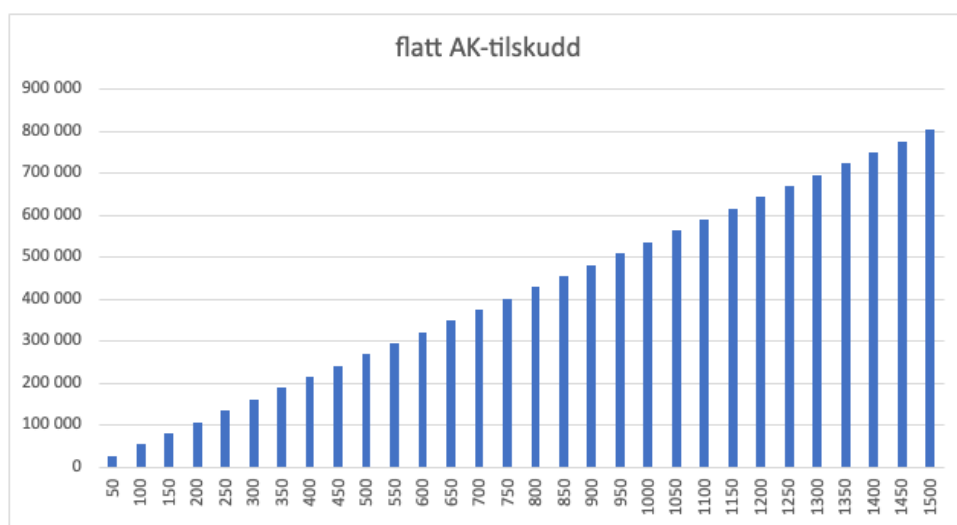
Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil differensiere arealtilskuddet til korn ved å øke arealtilskuddet for alt kornareal under 250 daa/bruk med 100 kr/daa.

Det innføres et driftstilskudd på 250kr/daa fra 0-250 daa

Øke arealtilskuddet for arealer med erter, bønner og oljevekster med 100 kr/daa.

Følgende intervaller og satser innføres:

	AK-sone 1	AK-sone 2-3	AK-sone 4	AK-sone 5-7
1-250 daa	349	422	462	416
251- daa	249	322	362	316
Driftstilskudd 0-250daa	250	250	250	250

11.3 Dreneringstilskudd

Ordningen med et flatt tilskudd pr daa sikrer ikke at de arealene med størst behov for drenering blir drenert og det blir ofte valgt løsninger som ikke gir tilstrekkelig dreneringseffekt. Overgang til å beregne tilskudd som andel av kostnadsoverslag vil stimulere til økt aktivitet. Det vil også gjøre drenering av små skifter mer lønnsomt. Arealer som blir drenert vil gi betydelig avlingsøking og bedring i driftsøkonomi samt redusert utslipp av lystgass. Drenering er nærmere omtalt i kap. 15.5.2.1.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at tilskuddet til drenering må utmåles som 50 % av kostnadsoverslag, begrenset oppad til maksimalt tilskudd på 7500 kr/daa og vil øke bevilgningen til drenering med 60 mill. kroner.

11.4 Prisnedskrivningstilskudd

Prisnedskrivningstilskuddet er et virkemiddel for å sikre at kornet blir omsatt gjennom markedsordningen for korn, som igjen bidrar til at husdyrprodusenter får tilgang til kraftfôr til omtrent samme pris i hele landet.

Tilskuddet bidrar også til lavere råvarekostnader til bakerivirksomhet og kraftfôrproduksjon. Når kornøkonomien bedres gjennom å øke målprisen kan prisnedskrivningstilskudd bidra til å redusere kostnadene med norsk korn som råvare til produksjon av matmel og kraftfôr.

Det ble i 2021 brukt i overkant av 1 milliard kroner av budsjettmidlene i jordbruket til prisnedskrivning av korn. Dette mener Norsk Bonde- og Småbrukarlag ikke er bærekraftig og at kornpriser i fremtiden i betydelig større grad må tas ut i markedet.

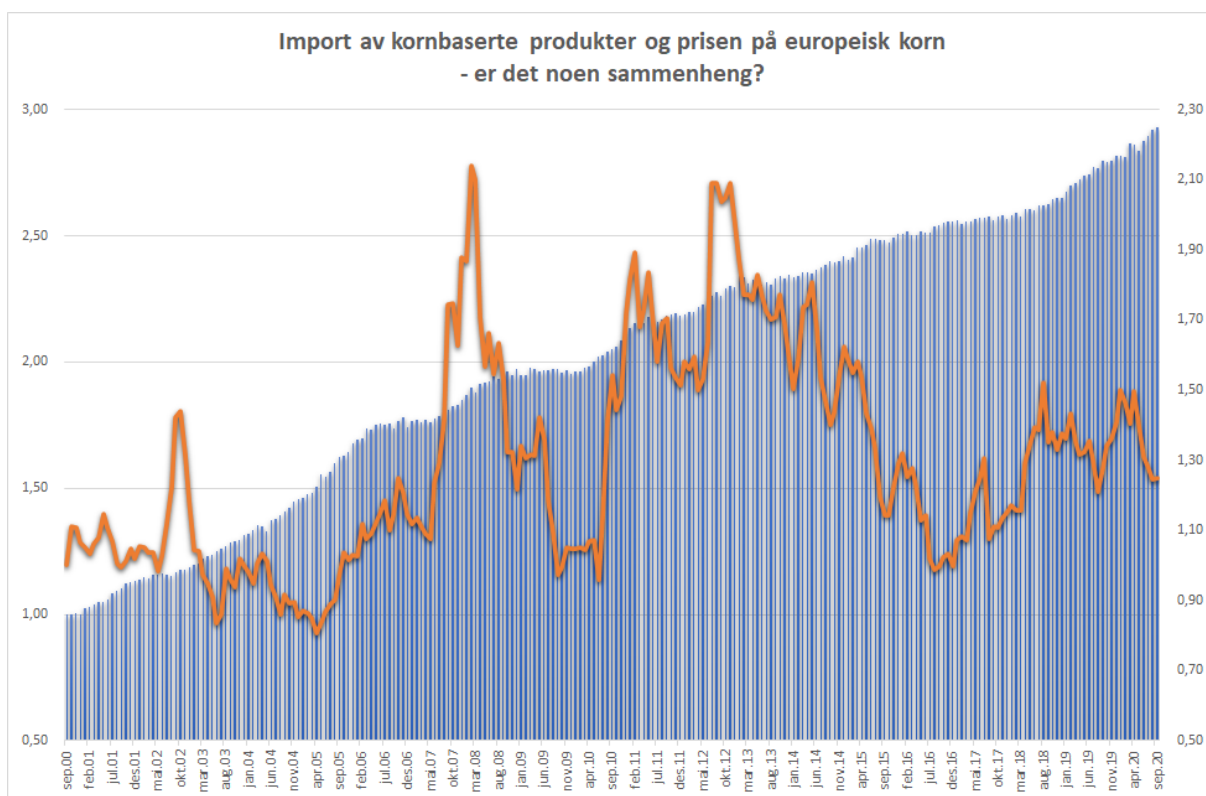
Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at i dagens markedssituasjon er prisnedskrivningstilskuddet et viktig virkemiddel for å sikre lønnsomhet i husdyrproduksjonen over hele landet. Økte kraftfôrpriser må kompenseres med et økt prisuttak på melk, egg og kjøtt, samt økte tilskudd til husdyrproduksjonene. Prisnedskrivningstilskuddet for korn, erter og oljefrø beholdes derfor uendret.

11.5 Matkorntilskudd

Internasjonale hvetepriser ligger nå betydelig over norsk hvetepreis etter nedskrivning med matkorntilskudd. Det er liten grunn til å nedskrive norsk matkorn til en pris under importpris. Det har også vært nulltoll på hvete i lengre tid pga. høye internasjonale priser. Det vil være bedre å omdisponere midlene fra matkorntilskudd til tilskudd som går direkte til kornprodusentene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at bruken av budsjettmidler til matkorntilskudd bør fjernes, og foreslår derfor en halvering av dagens satser for å gi møllene og bakerne muligheten til å tilpasse seg en ny situasjon der matkorntilskuddet fjernes. Dette medfører en økning i kostnadene for møllene, men dette er det rom for å absorbere videre gjennom verdikjeden.

Figur 7

11.6 Frakttilskudd kraftfôr

Formålet med fraktordningene for korn og kraftfôr er å utjevne kostnadene på kraftfôr mellom ulike distrikter. Husdyrmiljøene må ha tilgang på kraftfôr, og for den norske landbruksmodellen er det sentralt at distriktene er konkurransedyktige. Fraktordningen for kraftfôr utjevner fraktkostnader og bidrar til å utjevne prisforskjeller. Kostnadene til frakt har økt de siste åra.

Ved å la kommunegrenser og ikke fylkesgrenser skille mellom over- og underskuddsområder for kornforsyning, vil vi sikre en mer riktig tilskuddshåndtering rundt kraftforanlegget i Ottadalen. Området er definert som overskuddsområde, men i realiteten er det i et underskuddsområde. Ottadalen Mølle AS vil da kunne motta tilskudd til frakt av korn, på lik linje med andre anlegg i underskuddsområder.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke tilskuddet til frakt av korn og kraftfôr med 10 mill. kroner.

11.7 Kraftfôr

Salget av kraftfôr til drøvtyggere har økt over tid og økte spesielt mye i forbindelse med tørkesommeren 2018. Det dårlige grovfôråret 2018 som følge av tørkesommeren fikk ringvirkninger for kraftfôr salget inn i 2019. Drøvtyggerfôret utgjør grovt sett rundt halvparten av totalmengden på 2 milliarder tonn, mens svin- og fjørfêfôret utgjør tett opptil 25 % hver. Annet kraftfôr utgjør rett i underkant av 1 % av salget.

Koronasituasjonen bidro til et prishopp på noen komponenter til kraftfôr. Dette påvirket ulike kraftfôrtyper noe forskjellig etter hvor stor andel importkomponenter de består av. Det viser at vi har gjort oss sårbare med det økende behov for importingredienser til kraftfôret som vi trenger til høytstående melkekyr.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker mest mulig bruk av norske ressurser i kraftfôret. En prisøkning på kraftfôr vil kunne bidra til at det blir dyrket et mer energi- og proteinrikt grovfôr. Det legges derfor opp til kompensasjon for økt kraftfôrpris til drøvtyggerne via ulike ordninger og ikke med økt prisnedskrivningstilskudd.

11.8 Investeringsmidler til tørker og lager for korn

Mottak- og tørkeanleggene på gårder er i mange tilfeller mer enn 30 år og ikke dimensjonert for dagens produksjon. Tilstrekkelig tilgang på lagerplass og muligheter til å tørke korn er viktig for å kunne få korn av god kvalitet og sikre en hensiktsmessig logistikk under innhøstinga og slik øke inntjeninga. Flertallet av kornprodusentene er for små til at de kan forsvare egne tørke- og lageranlegg økonomisk, og fellesanlegg bør derfor prioriteres.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må prioriteres investeringsstøtte til oppgradering og nybygg av tørker og lager for korn, med spesiell vekt på fellesanlegg.

12 STYRKING AV ØKONOMIEN I SAUEHOLDET

Saueholdet er den produksjonen som har hatt desidert dårligst økonomisk utvikling. Det vises til markedssituasjonen for sau/lam med overproduksjon og lave priser. Det er veldig positivt at produksjonen av lam nå ser ut til å komme i balanse. Reguleringslageret av lammekjøtt er tomt. Det forventes en prisøkning på sau og lammekjøtt på 3 % i 2021, men det er ikke på langt nær nok til å løfte økonomien.

For året 2022 sett under ett ventes det fortsatt i realiteten om lag markedsbalanse av lam, inkludert inntak av WTO-kvoten på 206 tonn og import fra Island på 400 tonn. Resten av Islandskvoten på til sammen 600 tonn, forventes å bli benyttet på sauekjøtt. Det prognoseres et reguleringslager av lam på om lag 700 tonn ved utgangen av året. Reguleringslageret av lam etter slaktesesongen 2021 ble solgt ut før årsskiftet, men kvantumet blir ikke omsatt i sluttmarkedet før i inneværende år. Dette trekker likevel indeksen for salget av helt slakt noe ned i 2022. Det er beregnet en nedgang i mordyrbestanden på om lag 1 prosent pr. 1 mars 2022. Dagens sauebestand synes nå å være på et riktig nivå.

Det er stort behov for å styrke lønnsomheten i sauenæringa. Ifølge referansebruksberegningene har sauenæringa lavest lønnsomhet av alle produksjonsformene. En spørreundersøkelse som er gjennomført viser at det kan bli relativt stor avskalling av produsenter i Nord-Norge og på Nordvestlandet i årene framover. Dette er områder hvor sauen er viktig for å utnytte de store grovfôr- og beiteressursene.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag forventer at Nortura setter opp planlagt engrospris for 2. halvår, for å ta ut høyere verdier i markedet. Produksjonen av sau/lam er grasbasert og viktig for å utnytte lokale beiteressurser, spesielt i utmark. Utmarksbeitetilskuddet løftes derfor ytterligere.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever følgende endringer i virkemidler for sau og lam:

- **Det innføres et eget driftstilskudd for sau.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 130 kroner pr. dyr.**
- **Det generelle beitetilskuddet økes med 60 kroner pr. dyr.**
- **Ulltilskuddet økes med 2 kr**
- **Det bevilges 1 mill. kroner til en nasjonal stilling som beite- og utmarkskoordinator med ansvar for oppfølging av beitebruksplaner, oppretting av radiobjøllelag i alle fylker, mm.**
- **Midler til organisert beitebruk økes med 6 mill. kroner til 32 mill. kroner.**
- **Husdyrtilskuddet for økologisk sau økes til 535 kr.**
- **Det innføres tak på husdyrtilskudd ved 300 vfs.**

12.1 Nytt driftstilskudd sau

Både i melkeproduksjonen og i ammekuproduksjonen er det innført et driftstilskudd som varierer med arealsoneinndeling, med maks grense for tilskudd per bruk. Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår som ved jordbruksforhandlingene i 2021, å innføre et driftstilskudd også i saueholdet for å bedre økonomien. Det gjelder spesielt på små- og mellomstore sauebruk. Samtidig er det viktig at bedre økonomi ikke fører til overproduksjon og lågare priser på kjøtt, skinn og ull.

Grunnlagstallene til årets jordbruksoppgjør viser at vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for sauebrukene øker med økende besetningsstørrelse. Toppunkt for tilskuddet settes ved 75 vinterfôra sau, i tråd med at den gjennomsnittlige sauebesetningen var på 70 vinterfôra sau i 2020.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det etableres et driftstilskudd for sau:

Sone	Antall dyr	Sats per dyr
1-4	1-19	1000 kr
	20-49	900 kr
	50-74	800 kr
5-7	1-19	2000 kr
	20-49	1800 kr
	50-74	1600 kr

Buskaper med 75 vinterfôra sau og mer får tilskudd som for 75 sau.

Totalt utgjør dette en bevilgning på 1173 millioner kroner.

12.2 Tak på husdyrtilskudd

Det var 177 besetninger med mer enn 300 vfs. i 2020 (av totalt 13 644 bruk med sau). Disse hadde en gjennomsnittlig størrelse på 389 vfs.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil innføre tak på husdyrtilskudd sau ved 300 sau.

12.3 Investeringsbehov i saueholdet

I dag er investeringsmidler til driftsbygninger i saueholdet nedprioritert i forhold til for eksempel melkeproduksjon, men også i sauenæringen er det stort behov for fornying av driftsapparat for at kommende generasjoner vil overta og at dagens brukere fortsetter med sau.

Ved prioritering av investeringsstøtte må distriktsmessige hensyn og gårdens tilgjengelige ressurser (beite- og areal) legges til grunn. Slik støtte må kunne gis uten krav om utvidelse av produksjonen, men derimot krav om at det ikke skal medføre produksjonsøkning. Det bør også vurderes om det i enkelte områder vil være aktuelt å redusere størrelseskrav til bruk som skal få investeringsstøtte.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener innenfor sauenæringa skal investeringsmidler til fornying av driftsapparat ved generasjonsskifte prioriteres. Investeringene skal ikke medføre produksjonsøkning.

13 GODE VELFERDSORDNINGER – EN FORUTSETNING FOR REKRUTTERING

Gode velferdsordninger er viktig for å ivareta bondens helse og velferd. Sikker tilgang til avløsertjenester, og økonomisk trygghet ved sykdom, er av stor betydning for dyrevelferd og menneskevelferd.

Stortinget har pekt på viktigheten av at utøvere i landbruket skal kunne ha sosiale vilkår på linje med andre grupper, og viser spesielt til tilskudd til avløsning ved ferie og fritid og tilskudd til avløsning ved sykdom (Prop. 133 S (2015–2016)). Det er viktig at ordningene følger den generelle inntektsutviklingen.

I Hurdalsplattformen er velferdsordningar løfta fram som eige punkt. Plattformen tar for seg både velferdsordninger generelt for næringsdrivende, og for jordbruket, i desse to punkta:

- Utrede og forbedre sosiale ordninger for sjølstendig næringsdrivende.
- Videreutvikle velferdsordningane for jordbruket og leggje fram ein eigen plan om dette.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at velferdsordningene er av stor betydning for jordbruksnæringa, og viktig for å ivareta bondens helse og velferd. En styrking av velferdsordningene er et godt og målrettet rekrutterings- og likestillingstiltak. Satsene må justeres årlig. Dette bør skje automatisk for at ikke ordningene svekkes.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser svært positivt på dette, da det er et område vi opplever at mange innen jordbruket opplever som ordninger som treffer skeiv. Ikke minst i forbindelse med graviditet og fødsel, noe som har sterk påvirkning både på rekruttering til næringa og mulighet for likestilling.

En av årsakene til at unge vegrer seg for å ta over gardsbruk er at arbeidsmengden er stor. Dermed blir fritidsmulighetene begrenset. Kvinneandelen blant bønder er lav, omkring 16%. Undersøkelser viser at kvinner er spesielt opptatt av godt fungerende velferdsordninger. I Landbruks- og matdepartementets Prop. 1S (2020-2021) heter det under kapittelet om at «Det er eit uttrykt mål i landbrukspolitikken at kvinner og menn skal ha dei same moglegheitene til å drive næringsverksemd innanfor landbruk og landbruksbaserte næringar.» Bedre velferdsordninger knyttet til svangerskap, fødsel og pass av syke barn vil bidra til å gjøre det mer attraktivt for kvinner å velge bondeyrket.

Lønnsomhet og inntekt i landbruket har stor betydning for lønnsevne. I dagens situasjon, der bønder er i en ekstremt vanskelig situasjon, er dette en problemstilling vi må ta på alvor. Vi ser at dårlig likviditet fører til at man dessverre prioritere ned ferie/fritid, med de konsekvenser dette kan få for sykdom hos bonden. Kostnaden til kvalifisert arbeidskraft er i mange tilfelle høyere enn det bønder har mulighet til å betale, og mange gjennomfører derfor arbeidsdagene sine til tross for at det kan forsterke helseplager.

Dersom velferdsordningene ikke følger lønnsutviklingen i samfunnet, svekkes de over tid. Det er viktig å sørge for at de blir tilstrekkelig prioritert over år.

Tilskudd til velferdsordninger er plassert i «grønn boks» i WTO og det er ingen grense for økning i tilskudd.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil styrke velferdsordningene knyttet til svangerskap, fødsel og pass av syke barn for å arbeide for mer likestilling i jordbruket.

13.1 Avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid er spesielt viktig for rekruttering til næringa. Ferie og fritid har stor betydning med tanke på likestilling til andre grupper i samfunnet og er sykdomsforebyggende. Forbruksprognosen for 2023 ligger 19 mill. kroner. lavere enn i 2022.

Timeprisen bonden måtte betale for kvalifisert arbeidskraft etter minstetariff i 2021 var kr. 275,792, inklusive påslag. En bonde med maks tilskudd på kr. 87.800,- fikk da ferie- og fritidsavløsning i ca. 318 timer eller ca. 42 dager. Vi ønsker at tilskuddet skal dekke minimum en fridag i uken, i tillegg til en uke ferie. Etter tariff vil lønn for arbeid for fri en ukedag koste kr. 2.068,- og fri en helgedag koste kr. 2.585,- 3. I tillegg vil ofte andre kostnader som kjøring komme i tillegg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil øke satsene til avløsning ved ferie og fritid med 10 %.

13.2 Avløsning ved sjukdom m.m.

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sykdom, dødsfall, svangerskap og fødsel. Den er viktig for rekruttering generelt, og spesielt for å bidra til at kvinner velger landbruk. Ordningen er særlig viktig ved langvarig sykdom for å unngå store økonomiske tap.

Tilskudd pr. dag ved sykdom har ikke blitt regulert i forhold til kostnadsutvikling. Her har ikke vært endringer de siste tre årene. Når det gjelder avløsning under sykdom, var den reelle lønnskostnaden etter minstetariff i 2021 kr. 2.068 pr. dag, og tilskuddet var kr. 1.670,- pr. dag. Dette medfører en egenandel på kr. 398, bare på ordinær timelønn. Andre kostnader som overtid, helgetillegg og kjøring kommer i tillegg. Ved langvarig sykdom medfører dette en stor økonomisk belastning i tillegg til selve sykdommen.

I tillegg til å sikre bondens velferd bør ordninga sikre god dyrevelferd og god drift av gården. Tilstrekkelig og kvalifisert avløsning ved sykdom og fødsel er viktig for flere enn bonden.

Til jordbruksforhandlingene i 2019 la Landbruksdirektoratet (LD) fram Rapport 18/2019 om konsekvenser av å avvike samordning mellom tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv. og jordbrukers lønnsinntekt. LD sin konklusjon om at fradrag for lønn fører til en vridning av tilskudd fra NAV til jordbruksavtalen forutsetter at bonden leier inn like mye avløsning uavhengig av tilskuddet. Dette medfører ikke rettighet. Inntektsutviklingen i jordbruket har ført til at 70 % av alle bønder har arbeid utover gården for å ha en inntekt å leve av, og i enkelte tilfeller for å være med å finansiere gardsdrifta. I dagens situasjon opplever man at jordbrukere ikke har økonomisk rom for å leie inn avløser

Lønnsinntekt bør likebehandles med annen næringsinntekt, fratrukk for lønn og honorar må fjernes. Fratrukk for sykepenger, foreldrepenger m.m. opptjent fra lønnsinntekt eller annen næringsinntekt må også fjernes. Vi mener også at tida er inne for at far skal ha mulighet for å få tilskudd til avløser i forbindelse med fødsel, selv om mor har tilskudd til avløser i forbindelse med fødsel. Tilsvarende mener vi at begge skal ha mulighet for å få tilskudd til avløser om begge er syke samtidig.

Det er også behov for å forenkle og styrke ordninga for bønder med alvorlig og langvarig syke barn. Det er ofte en utfordring å skaffe kvalifiserte avløser. Ektefelle, samboer eller person med inntekt fra foretaket bør kunne være avløser.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at satsen økes med 400 kr/dag til 2070 kr/dag.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at det gjøres en ny vurdering av praksisen med at avløsertilskudd blir avkortet mot annen inntekt. Vi ser stadig eksempel på at bønder får redusert eller ingen utbetaling av sykepenger og uføretrygd. Dette er utfordrende både for menneskehelse og dyrehelse. Det oppleves tilfeller der NAV har manglende forståelse for utfordringer med sykdom i forbindelse med gårdsdrift.

13.2.1 Samordningsregelen

Tilskuddet til avløsning ved sykdom mv samordnes i dag med:

- Offentlige ytelser ved sykdom, uførhet og fødsel
- Lønn, men ikke annen næringsinntekt
- Offentlig alders- og uførepensjon

Landbruksdirektoratet har utredet konsekvensene av samordning av tilskudd ved avløsning ved sykdom m.v. mot lønnsinntekter. De konkluderer med at dette ikke er å anbefale.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener dette er noe som bør sees nærmere på. Det gjør store utslag for rettighetene du har om man har god nok økonomi i foretaket til at man kan være heltidsbonde, eller om man må ha deltidsjobb utenom gården for å ha et inntektsgrunnlag å leve av. Stadig flere må ha inntekt utenom gården for å kunne dekke faste utgifter.

Blir man sykemeldt, vil det være samordning mellom sykepenges fra arbeidsgiver og trekk i refusjon til avløser de første 16 dagene. Resultatet blir at bønder som har deltidsjobb utenfor gården for å ha et inntektsgrunnlag å leve av, kommer i en vanskelig økonomisk situasjon ved sykdom. Mens en bonde som arbeider fulltid på gården har ryddige økonomiske vilkår, sitter en bonde med deltidsjobb utenfor gården igjen med store personlige utgifter for å dekke innleie av sykdomsavløser. Dette er det ikke alle som har økonomi til. Det blir en ekstrabelastning for bonden i tillegg til sykdom.

Om man er hel- eller deltidsbonde blir man trukket for honorar/godtgjørelse for tillitsverv. Dette slår uheldig ut for dem som sier ja til å bidra i lag og organisasjoner.

Forlenges sykmeldingen ut over 16 dager, vil både en heltidsbonde og en bonde med lønnsinntekt bli trukket i refusjon for sykepenges som blir utbetalt av NAV.

Heltidsbonden trekkes i sykepenges basert på næringsinntekt. I deltidsbondens regnestykke vil sykepengene basert på næringsinntekt samt sykepenges som detter tap av inntekt fra arbeidsgiver, bli trukket fra. Dette gjelder også etterlappensjon. Man kan derimot drive flere typer næring og ha inntekt fra disse, uten å få fratrukk i refusjon.

Stadig flere må ha lønnsinntekt i tillegg til inntektene fra gården for å kunne klare seg økonomisk. Slik denne ordningen fungerer i dag, betyr det at mange ikke får mulighet til å nytte seg av retten til refusjon til avløser ved sykdom. Dette er en alvorlig svakhet, ut fra punktene om hvor viktig dette er både for helsen til bøndene i et lengre perspektiv, og for rekruttering til næringen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må arbeides for å få ordninger som gir bønder med lønnsinntekt utenfor gården en reell mulighet til refusjon av utgifter til avløser ved sykdom.

13.3 Adopsjon og fosterbarn

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at adopsjon og fosterbarn må utløse samme rettigheter som egne barn.

13.4 Tilskudd til avløser ved dødsfall

Gjenlevende ektefelle/samboer, barn eller foreldre etter en avdød jordbruker kan få tilskudd til avløsning i inntil 8 uker etter dødsfallet. Dette tilskuddet blir også regulert etter samordningsregelen.

I slike tilfeller mener forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag at formålet for forskriften om tilskudd til avløsning ved sykdom og avløsning må legges til grunn, at ordningen skal fungere som et sikkerhetsnett for å holde driften i foretaket i gang.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener tilskudd til avløser ved dødsfall må dekke faktiske kostnader til avløsning. Retten til avløsning må utvides fra å gjelde 8 uker i dag til å gjelde 12 uker. Det må være mulig å forlenge ordningen ved behov der man ser at dette er nødvendig for å videreføre driften på foretaket.

13.5 Sykepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sykepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sykepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som oppfyller minstekravet til næringsinntekt. Før 1. oktober 2017 utgjorde sykepenger 65 prosent av sykepengegrunnlaget for selvstendige næringsdrivende. Prognosen for både 2018 og 2019 er 50,2 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å sette av 32,6 mill. kroner til ordningen.

13.6 Landbruksvikar

Landbruksvikarordningen i jordbruket har ansvaret for beredskap ved akutt sykdom og krise hos den norske bonden. For å kunne tilby denne beredskapen er det viktig å se sammenhengen mellom de ulike velferdsordningene i jordbruket. Det er viktig at forskriftene til enhver tid tilpasses utviklingen i samfunnet.

En god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet til hver enkelt bonde for at han eller hun har tilgang på kompetent vikar når sykdom og ulykker inntreffer. Målsettingen med ordningen er konkret at den skal bidra til delfinansiering av landbruksvikarstillinger. I dag er tallet 240 årsverk. Hele tilskuddsrammen blir brukt, i tillegg til at det blir lønnet ut flere årsverk sykdom enn det i dag er løyvd tilskudd til gjennom landbruksvikarordningen. Antall årsverk her bør økes, samtidig som man bør legge lønns-satsen på et nivå som gjør det interessant å arbeide som landbruksvikar. Det er viktig å ha fokus på hvordan disse er disponert mellom fylkene.

Det er viktig at det blir lagt til rette for at landbrukstenestene kan tilby kvalifisert arbeidskraft ved ferie og fritid som i neste omgang kan blir benytta ved sykdom.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at en god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet i hverdagen. Antall årsverk foreslås økt til 250, og beløp pr. årsverk foreslås økt med 3,7 % til 293.400 kroner.

13.7 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering. Den relative andelen som tar del i ordningen er redusert over tid. Dette skyldes særlig at ytelsene ikke er justert i takt med inntektsutviklingen ellers i samfunnet, og at bondens andel av inntekter utenfor jordbruket øker mer enn inntektene fra jordbruket. Satsene har stått i ro siden ordningen ble etablert i 1999. Hensyntatt prisveksten er verdien av tidligpensjonsordningen tilnærmet halvert.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre satsene på 105.200 kroner for en enbrukerpensjon, og 168.320 kroner for tobrukerpensjon.

Med få søknader om TPO per år, anbefaler vi at forvaltningen av ordningen flyttes til Landbruksdirektoratet for å sikre en mer enhetlig og effektiv forvaltning.

13.7.1 Tidligpensjonsordning – praktisering der søker har mottatt arbeidsavklaringspenger/uføretrygd

Tidligpensjonsordningen er en viktig del av velferdsordningene i landbruket og skal bidra til å lette generasjonsoverganger i jordbruket for de som har hatt hovedinntekten sin fra jordbruk/gartneri og skogbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener forskriften om tidligpensjonsordningen må endres slik at ordningen fungerer etter hensikten.

Vilkårene for å kunne få tidligpensjon er at «Brukers og ektefelles/samboers samlede referanseinntekt må minst være 90.000 kroner. Gjennomsnittlig næringsinntekt i referanseperioden fra jordbruk/gartneri må utgjøre minst 25 prosent av samlet referanseinntekt».

I henhold til forskrift om tidligpensjon § 3 (5) anses ikke arbeidsavklaringspenger/uføretrygd som referanseinntekt, men blir definert som annen inntekt. Sykepenger fra jordbruket anses derimot som del av referanseinntekten. At arbeidsavklaringspenger/uføretrygd ikke anses som referanseinntekt kan gi to utslag som gjør at man mister retten til tidligpensjonsordningen:

1) man klarer ikke å oppnå referanseinntekten på 90 000 kroner.

2) man får for høy «annen inntekt».

Det vil ofte gi et urimelig resultat å behandle arbeidsavklaringspenger/uføretrygd på annen måte enn sykepenger, der disse ytelsene er basert på inntekt i jordbruket. Det er derfor i forskriftens § 7 åpnet for dispensasjon i de tilfeller man mottar arbeidsavklaringspenger/uføretrygd i referanseperioden. Oppnår man ikke referanseinntekten på 90 000 kroner som følge av at man mottar arbeidsavklaringspenger/uføretrygd kan man altså få dispensasjon. I rundskrivet for forskriften fremgår det også at arbeidsavklaringspengene/uføretrygden heller ikke da skal anses som «annen inntekt». Man vil da ikke miste retten til tidligpensjonsordningen fordi man har for høy inntekt.

Det kan, med dagens ordlyd, imidlertid ikke gis dispensasjon dersom referanseinntekten er høyere enn 90 000 kroner. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en slik tolkning/ordlyd strider med formålet til bestemmelsen. At referanseinntekten er høyere enn 90 000 kroner tilsier en sterk tilknytning til jordbruket, noe som også burde være et sterkt argument for å gi dispensasjon. Det kan ikke ha vært formålet med bestemmelsen at kravet til 90 000 kroner skal virke som en slags skranke ved dispensasjonsvurderingen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at § 7 må endres på følgende måte:

Brukers og ektefelles/samboers samlede referanseinntekt må minst være 90.000 kroner.

Gjennomsnittlig næringsinntekt i referanseperioden fra jordbruk/gartneri må utgjøre minst 25 prosent av samlet referanseinntekt. Fylkesmannen kan etter en særskilt vurdering;

a) la næringsinntekt fra fiske, fangst og annen næring som drives som tilleggsnæring til jordbruk inngå i referanseinntekten

b) fravike kravet i første ledd første punktum for søkere som har hatt et lavere inntektsnivå Side 49

c) innrømme tidligpensjon til søkere som ikke oppfyller kravet i første ledd første punktum eller får for høy annen inntekt på grunn av arbeidsavklaring eller hel eller delvis uførhet».

14 ET LØFT FOR SETERDRIFTA

Litt over 1000 bønder, tilsvarende 13 % av landets melkeprodusenter, tar med seg kyrne og geitene til seters om sommeren og melker dem der, enten på en enkeltseter eller en fellesseter. Det er en nedgang på 60 prosent siden årtusenskiftet. Seterdrifta er en viktig del av norsk kulturarv og utmarksbruk, og for omverdenen en spesielt verdsatt del av norsk landbruk. Det er kostbart og arbeidskrevende å drifte og vedlikeholde to produksjonsapparat i stedet for ett. Det trengs styrket virkemiddelbruk for å sikre at ikke flere slutter, at det blir attraktivt å videreføre seterdrift ved generasjonsskifte og at også nye brukere og setre kommer til.

14.1 Bevaring av små og mellomstore bruk det viktigste for å opprettholde seterdrifta

Den gjennomsnittlige seterbruker har 22 melkekyr eller 89 melkegeit, mens snittet blant alle melkeprodusenter er 28 melkekyr eller 118 melkegeit. Kun 29 % av seterbrukerne med ku har lagt om til løsdrift på gården, mot et nasjonalt snitt på 40 %. Det betyr at flere seterbrukere vil stå ovenfor investeringsbehov i årene fram mot 2034 som nå er den endelige fristen for omlegging til løsdrift, men også rundt 2024 når nye krav til mosjon og kalvingsbinge trer i kraft. I en spørreundersøkelse fra AgriAnalyse (2020) svarer flest seterbrukere (1 av 3) at det aller viktigste for at det fortsatt skal være drift på deres seter om ti år, er «At det er lønnsomt å beholde tilstrekkelig liten besetning ved fornying av driftsapparat på gården».

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det aller viktigste for å videreføre seterdrifta er å opprettholde små og mellomstore melkebruk over hele landet.

14.2 RMP – styrke det nasjonale driftstilskuddet til seterdrift

Fra og med 2019 er setertilskudd en nasjonal ordning som utbetales som RMP-tilskudd. Det skal utbetales minimum 50 000 kroner per seter forutsatt produksjon av ku- eller geitemelk for egen foredling eller til meieri. Landbruksdirektoratet har satt minimumskrav for oppholdstid til 6 uker. De aller fleste setrer lengre enn 4 uker, men noen faller utenfor dagens ordning med krav om 6 uker.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil:

- Differensiere det nasjonale setertilskuddet med en sats på 50 000 kr for 4 uker og deretter 10 000 kr per uke i opptil 9 uker.
- Innføre nasjonalt foredlingstilskudd på 10 000 kr per seter
- Innføre et fellessetertilskudd på 10 000 kr ekstra per bruker (fom. bruker nr. 2)
- Innføre nasjonal føring om besøkssetertilskudd i alle fylker etter samme kriterier som i Trøndelag

14.3 IBU-midler

Innovasjon Norge fører ikke særskilt statistikk på omfanget av midler som går til investeringer knyttet til seterdrift, men de tre siste årene er det blitt gitt tilsagn til 11 prosjekter som inneholder ordet *seter* eller *støl*. Disse prosjektene utgjør ca. 0,2 prosent av totale innvilgninger av IBU-midler de tre siste årene.

Forhandlingsutvalget i Norske Bonde- og Småbrukarlag vil:

- Prioritere investeringer i seteranlegg. Det gis opptil 50 % investeringsstøtte.
- Støtte investeringer i infrastruktur som vei, vann og tilkobling til strømnett

14.4 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling

Halvparten av de aktive setrene er i dag ikke tilkoblet strømmettet, og de aller fleste av disse benytter dieselaggregat. Pilotprosjekter med solcelleanlegg og batteri viser at teknologien nå er moden også for seterdrift.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må legges en føring om at investeringer i fossilfri seterdrift må prioriteres gjennom Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling.

14.5 To stillinger i håndverksysting

15 % av seterbrukerne foredler all eller deler av melka for salg. Blant de som ikke foredler melk for salg svarer 40 % av seterbrukerne i AgriAnalyse sin undersøkelse at det kan være aktuelt å starte med foredling. Utdannings- og rådgivingstilbud innen håndverksysting må styrkes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det bevilges 2 millioner kroner til grunnfinansiering av to stillinger ved Kompetansenettverk Lokalmat VEST til styrking av ystefaglig kompetanse i Norge.

15 STORFE

Nedgang i konsumet av drikkemelk og økt import av ost har over tid minsket behovet for mengde innveid melk. Også stadig økt avdrått gjør det påkrevd med produksjonsbegrensning via redusert antall melkekyr. I de 2 årene med korona som vi har lagt bak oss, har behovet for melk vært høyere. Det er nå grunn til å tro at vi igjen står i fare for å oppleve en avgang i melkeproduksjon som følge av mindre behov for råvaren.

En konsekvens er redusert antall melkekyr, som gjør at mindre av kjøttproduksjonen kommer fra melkebruk. Dette kan løses med lavere intensitet i melkeproduksjonen, men også en forsiktig øking av ammekuttallet. Veksten bør prioriteres i områder der det er rikelig med gras- og beiteressurser.

Markedsregulators prognoser melder fortsatt underskudd på norsk storfekjøtt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er stort behov for å bedre økonomien i storfekjøttproduksjon både ved høyere pris og tilskudd.

Fremføring i melk- og kjøttproduksjonen

I de siste tiåra er det blitt mer spesialisert kjøttproduksjon på storfe som er delvis løsrevet fra melkeproduksjon. Likevel blir om lag tre firedeler av storfekjøttet produsert på kalver født av melkekyr. Vi produserer mindre storfekjøtt enn forbruket, så produksjonen bør økes for bedre selvforsyning.

Spesialisert kjøttproduksjon på storfe er mindre intensivt enn melkeproduksjon, både når det gjelder arbeid med stell og melking, og når det gjelder bruk av kraftfôr og annet konsentrert fôr. Hvilken rase dyra er av, betyr en del og bør være et utgangspunkt for planlegginga. Dessuten vil tilgangen på fôr og typen fôr være viktig. Det er også forskjell på vekstevne og veksthastighet mellom kviger og okser; oksene vokser raskest. Når om lag halvparten av kukalvene i melkekubesetninger brukes til å rekruttere nye melkekyr, innebærer det at den andre halvparten kan brukes til kjøttproduksjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker å stimulere til oppføring av slakt også i kombinasjon med mjølkeproduksjon.

15.1 Driftstilskudd ammeku

I områder med utfordringer knyttet til topografi, er gjennomgående driftsenhetene mindre. Driftstilskuddet er differensiert med ulike satser etter arealsoner, det kompenseres noe for å premiere grassoner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker å stimulere til ammekuproduksjon i grasdistriktene og utnytte arealer uegnet til korn. Driftstilskuddet til ammeku økes med 750 kr i sone 5-7 (6-39 kyr). Distriktstilskuddet kjøtt økes.

15.2 Storfe - investeringsbehov

Gjennom Innovasjon Norge er det bevilget investeringer i nye besetninger og utvidelser av eksisterende anlegg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må stilles krav om tilstrekkelig tilgang på inn- og/eller utmarksbeite ved tildeling av investeringsstøtte til ammeku.

15.3 Kvalitetstilskudd storfekjøtt

I dag differensieres det med en sats på 2,50 kr/kg for klasse O og 7,50 kr/kg for klasse O+ eller bedre. Tilskuddet gis ikke for kategorien «Ku» og «Okse» og bare for fettgruppe 4- eller lavere.

Med normal fôring, vil en stor del av NRF-dyra naturlig havne i klasse O. Gjennom høy kraftfôrandel og tunge vekter, er muligheten bedre for å nå høyere klassifiseringer. Dette gir derimot lett feite dyr, og kjøttindustrien får mye fett som det ikke er etterspørsel etter i markedet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å justere opp satsen for O til 3,50 kr/kg.

15.4 Frakttilskudd slaktedyr

Formålet med tilskudd til frakt av slaktedyr er å jevne ut transportkostnader ved frakt av slaktedyr fra produsent til slakteri. Et viktig premiss for ordningen er at det er tilstrekkelig kompensasjon for frakt, da dette indirekte eller direkte påvirker slakterienes mulighet til å jevne ut prisene mellom produsenter.

I forkant av jordbruksoppgjøret 2020 la Landbruksdirektoratet fram rapporten *Store slakteriers netto transportkostnader og prisutjevning mellom produsenter* (rapport nr. 17/2020). Utredningen viste at ordningen i stor grad virker etter formålet, men det ble anbefalt å se nærmere på to forhold for å sikre lik netto fraktkostnad mellom regioner: lastestørrelse i dagens beregningsmodell og endring av 0-sone.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag øker frakttilskuddet med 3,5 mill. Kroner.

15.5 Bruke husdyrregisteret for utmåling av husdyrtilskudd

Husdyrtilskudd utbetales på bakgrunn av dyretallet per 1. mars og 1. oktober, med utbetaling i februar påfølgende år. Ordningen med telledato medfører dessverre bl.a. ujevn tilførsel av slakt til slakteriet, og samsvarer ikke nødvendigvis med et optimalt driftsopplegg hos den enkelte bonde. Markedsregulator Nortura må bruke sterke prisvirkemidler og forhøyet omsetningsavgift, i et forsøk på å få mest mulig stabile leveranser rundt telledatoen.

Norsk husdyrhold har god individ- og besetningsoversikt. Det er et offentlig krav å melde dyr inn i husdyrregisteret (HR). I teorien burde dette offentlige registeret inneholde opplysninger som kunne brukes som grunnlag for utmåling av tilskudd.

I årene 2009-2012 ble det gjennomført en pilot for utmåling av produksjonstilskudd. Den viste at datakvaliteten i registeret ikke var tilfredsstillende. Siden da har det skjedd mye med kvaliteten på dataene i de ulike kontrollene og det vil fortsette å skje mye rundt dette med kvalitet på det som ligger av data i husdyrregisteret/kontroller.

Ved å se på muligheter gjennom OPS-landbruk eller andre løsninger bør det etableres en pilot, for at vi på sikt kan fjerne telledatoen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at det settes i gang en pilot basert på tilgjengelig teknologi og datagrunnlag for å bruk av husdyrregisteret i utmåling av produksjonstilskudd for storfe.

15.6 Bevaringsverdige storferaser

De seks historiske landrasene Sidet Trønder og Nordlandsfe (STN), Vestlandsk Fjordfe, Telemarksfe, Vestlandsk Raukolle, Dølafe og Østlandsk Raukolle er definert som genetisk bevaringsverdige. Det har vært en økning siden bevaringsarbeidet for disse rasene startet på 1980-tallet, men likevel er Vestlandsk raukolle definert som kritisk utrydningstruet (færre enn 300 avshunndyr) av FN's organisasjon for mat og landbruk (FAO). De andre rasene defineres som utrydningstruet. mVi har kun 4000 kyr av disse rasene.

Norsk genressurssenter utfører viktige oppgaver med overvåking og koordinering av arbeidet med bevaringsverdige raser, og må sikres tilstrekkelige budsjettmidler over statsbudsjettet.

Bevaringstilskuddet som ble innført rundt år 2000 har fram til 2019 bidratt til en økning i tallet på avlskyr totalt. Samtidig har vi sett en sterk og økende vridning av populasjonene fra mjølkekyr over til ammekyr.

	ammekyr	melkekyr
2012	658	1 384
2013	781	1 412
2014	1 096	1 424
2015	1 546	1 407
2016	1 842	1 428
2018	2 420	1 291
2019	2 536	1 240
2020	2 707	1 313

Antall ammekyr og melkekyr av de bevaringsverdige storferasene (Norsk Genressurssenter, 2021):

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår en differensiering i husdyrtilskuddet til bevaringsverdige storferaser mellom melkeku og ammeku. Satsen økes med 200kr per melkeku.

Kastrat – eget kastrattilskudd

Kastrat er en meget begrenset produksjonsform i Norge. I 2018 kom 0,7 prosent av norsk storfekjøtt fra kastrat (Animalia, 2019). Kastratproduksjon foregår ofte med to beitesesonger og er en mer ekstensiv produksjon, hvor det brukes mye grovfôr og beite. Den større andelen grovfôr og beite gjør

det etter Norsk Bonde- og Småbrukarlag sin mening til en interessant produksjon i dagens norske landbruk. Etter første beitesesong står ungoksene fra både ammekyr og melkekyr til oppfôring inne i fjøset, da disse er unntatt kravet om sommerbeite.

Ved å kastrere oksekalver vil en kunne ha flere dyr på beite, inkludert utstrakt bruk av utmarksbeite, der det er en mulighet. Å kastrere oksekalvene kan forenkle driften, blant annet ved at kastratene kan gå sammen med hunndyrene, noe som kan gi enklere logistikk og innredning i driftsbygningene. Det kan være mindre farefullt for røkter og det kan gi billigere fjøsløsning. I tillegg gir det dyrene et friere liv, som er bra for dyrevelferden i storfekjøttproduksjonen. Kastrater kan også være med å gi et produkt som passer inn i forbrukertrenden rettet mot dyrevelferd, grasfôring og utnyttelse av norske ressurser.

Kastrat kan også gi bedre biff enn okse fordi kjøttet i snitt har bedre mørhet. I tillegg er det mindre variasjon i stykningsdelene når kjøttet kommer fra kastrater. Det betyr at andelen kjøtt som kan brukes som biff fra kastrat, er opp mot det dobbelte av biffandelen for vanlige okser (NMBU, 2014).

Ekstensiv produksjon av kastrater vil imidlertid konkurrere om fjøsplass, som sammen med høyere slaktealder må kompenseres med rimelige husdyrløsninger og tekniske løsninger som gir lavere arbeidsforbruk enn ved mer intensiv drift. Kastrat kan være en nisjeproduksjon som kan gi god slaktekvalitet med svært høy grovfôr- og beiteandel. En vil med kastratproduksjon måtte akseptere en nedgang i kjøttproduksjonen sammenlignet med framfôring av ung okse av de samme kalvene på grunn av lavere slaktevekt og lengre produksjonstid. Kastrat var 45 kilo lettere enn ung okse i 2018 (Animalia, 2019). I en situasjon hvor en nærmer seg markedsbalanse kan kastratproduksjon bli mer aktuelt. Det kan gi et større mangfold i storfekjøttproduksjonen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at eget kastrattilskudd. Tilskuddet foreslås til 1500 kr pr kastrat i alle soner. Dette kommer som tillegg til tilskuddet andre storfe. Tilskuddet for kastrater forutsetter at dyra er på beite.

16 ANDRE PRODUKSJONER

16.1 Svin

Svineproduksjonen utgjør store volumer som er viktig for slakterier, kraftfôrindustri og servicebransjen over hele landet. Det er positivt at alle deler av næringskjeden er opptatt at vi må ha en overgang til bare norskprodusert kraftfôrråvare. Målt i dyretall og konsum er gris den største kjøttproduksjonen. Slakteri- og foredlingsindustrien er avhengig av en lønnsom svinenæring i hele landet. Utjevning av fraktkostnader knyttet til slakt og kraftfôr er sentralt.

Dyrevelferd er vesentlig, og dyrevelferdsprogram svin er nå godt forankra. Dette arbeidet er viktig å videreføre.

De økonomiske utfordringene er størst hos de mindre besetningene. Det er blitt dyrt å være liten i forhold til alle kollektive tiltak og forskrifter som krever investeringer og økte årlige kostnader. Det er samtidig svært viktig at vi beholder og utvikler produsentmiljøer i hele landet.

Svin har ikke lenger målpris, men planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) som fastsettes av Nortura.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår en styrking av fraktordningen til kraftfôr på 3,5 mill. kr.

16.2 Kylling, kalkun og egg

Produksjonene av fjørfekjøtt er en ren kontraktproduksjon. Den ligger ikke til markedsordningen, og det finnes ingen mottaksplikt. All produksjon av kylling og kalkun samt foreldredyr-generasjoner blir regulert gjennom egne inngåtte leveringsavtaler (kontrakter) mellom produsent og slakteri/foredlingsanlegg og eller dagligvarekjede. Her må en sørge for prisuttak i markedet. Dette er den kjøttproduksjonen som er mest i vekst. Det er dermed bedre å øke veksten på flere produsenter både når det gjelder kylling og kalkun.

Det er positivt at alle deler av næringskjeden er opptatt at vi må ha en overgang til vesentlig høyere norskprodusert kraftfôrråvare for egg og fjørfe.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde og Småbrukarlag foreslår å øke tilskuddet til avløsning for alle produksjoner inkludert egg, kylling og kalkun

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at konsesjonsgrensen for kalkun reverseres til 40000.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde og Småbrukarlag foreslår et aktivt arbeid for å kunne ta i bruk kjøttbeinmjøl til erstatning av importert soya.

16.3 Birøkt

I tillegg til å produsere honning, genererer honningproduksjonen betydelige verdier for norsk landbruk gjennom pollinering av frukt, bær og oljevekster og frøproduksjon av grønnsaker, kløver og lignende. Pollineringsverdien utgjør trolig mer enn 230 mill. kroner. Birøkt bidrar også til pollinering av ville vekster og dermed artsmangfoldet.

Norge har gode forutsetninger for birøkt. Vi har friske dyr og det kan røktes over hele landet. Næringa egner seg godt som tilleggsnæring. Arealet av norske nyttevekster tilsier et behov for rundt 70 000 bikuber til pollinering, mens vi i dag har rundt 50 000.

Det er godt over 4 000 birøktere i Norge. Mange driv med småskala fritidsbirøkt, men i 2019 var det og 959 næringsbirøktere som søkte om produksjonstilskudd til 44.000 bifolk som utgjør om lag 80 % av alle bifolk i Norge.

Markedet for honning i 2020 var på 2300 tonn hvor bare 50 % av dette dekkes opp av norsk produksjon. Bedre økonomi, større forutsigbarhet og kompetanseheving er viktig for å øke rekrutteringen av næringsbirøktere og produksjonen av norsk honning. Importen er utfordrende fordi norsk honning ikke klarer å konkurrere prismessig med importert honning. I dag er man derfor helt avhengig av markedets preferanse for norsk honning. Markedet for økologisk honning er også økende, men dekkes stort sett av importert vare.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag går inn for

- **at bifolktilskuddet økes med 100 kr/bifolk til 700 kr/bifolk**

16.4 Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE)

Årets ekstraordinære kostnadsvekst har ført til flere uvanlige tiltak. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har krevd tilleggsforhandlinger nr 2. fra januar av, men ikke nådd fram. Det er kommet på plass en kompensasjonsordning for strøm. Nortura ba om dispensasjon til å heve PGE en gang til utover de vedtatte tidspkt for PGE fastsetting. Dette ble behandlet i Omsetningsrådet men krevde en dispensasjon fra Jordbruksavtalens bestemmelser. Partene møttes 1.2 og vedtok følgende:

Partene viser til Norturas søknad til Omsetningsrådet om å justere planlagt gjennomsnittlig engrospris for 1. halvår 2022, og den ekstraordinære veksten i produksjonskostnader og internasjonale råvarepriser. Partene er enige om at i denne ekstraordinære situasjonen skal ordlyden i jordbruksavtalen punkt 2.2.1, første avsnitt, ikke være til hinder for at Nortura kan sette ny planlagt gjennomsnittlig engrospris én gang med virkning for gjenværende del av første halvår 2022.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er riktig å se på ordlyden i punkt 2.2.1 første avsnitt slik at den kan gi åpning for at prisendring kan foregå i spesielle situasjoner med søknad til Omsetningsrådet.

17 BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON PÅ NORSKE RESSURSER

17.1 Økt bruk av norske fôrressurser

Tilnærmet alt grovfôr som brukes i norsk husdyrhold dyrkes i Norge. Rundt to tredeler av den dyrka jorda brukes til grasproduksjon. For størstedelen av disse arealene er det ikke et alternativ å produsere korn. Utover det fulldyrka arealet vårt, utgjør utmarks- og kulturbeiter en svært viktig arealressurs. Ifølge NIBIO kan fôropptaket i utmarka doubles.

Grovfôret er en viktig energi- og proteinkilde for husdyra. Drøvtyggenes fortrinn er evnen til å omsette plantemateriale til kjøtt, melk og ull. En satsing på grovfôrbaserte produksjoner er viktig for å nå målet om landbruk i hele landet og for å bevare et åpent kulturlandskap. I Innst. 251 S (2016-2017) uttaler en samla Næringskomite at «*økt bruk av norske ressurser innebærer at husdyrproduksjonen så langt som mulig skal skje på grunnlag av norsk grovfôrareal, beitebruk og norske fôrråvarer. Jordbrukspolitikken og virkemidlene må bygge opp under dette*».

Næringa satte fokus på grovfôr dyrking i et eget prosjekt «Grovfôr 2020» som hadde som mål å øke avling og bruk av grovfôr i norsk mjølkeproduksjon og tilhørende kjøttproduksjon med 20 prosent i løpet av prosjektperioden fra 2016 til og med 2019. Prosjektet føyer seg inn i rekken av en rekke av lignende tiltak med gode intensjoner som har hatt liten effekt for dyrking og bruk av mer og bedre grovfôr.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener virkemidlene må stimulere til økt bruk av grovfôrressurser. Distrikts- og strukturprofilen i tilskuddsordningene må styrkes for å sikre produksjon tilpasset arealgrunnlaget på det enkelte bruk, i tillegg bør det stimuleres til grovfôrdyrking i bredere forstand.

17.1.1 Eget arealtilskudd til fôrnepe, fôrkålrot og fôrbete

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener alternative vekster i grasomløpet er et viktig ledd i å øke grovfôravlingene og selvforsyningsgraden her til lands ved å bryte et langvarig engomløp. Det vil kunne føre til økt fornying av engarealer og proteinrikt/stivelsesrikt fôr til erstatning for kraftfôr.

Vekster som bør gis et høyere arealtilskudd enn gras er rotvekster som fôrnepe, fôrkålrot og fôrbete.

Dette er stivelsesrike fôrmidler som aktualiserer å høste gras tidlig. Ved å kombinere stivelsesrikt fôr med tidlig høstet grovfôr vil dyra nyttiggjøre seg tilnærmet alt tilgjengelig protein i grovfôret.

Rotvekster gjør det også mulig å utnytte større husdyrgjødselmengder på aktuelle areal nært husdyrgjødsellager og bedre utnyttelsen i forhold til spredning på eng. Det vil kunne bli lavere tap av Nitrogen til luft ved nedmolding av gjødsel i forhold til overflatespredning på eng.

Dyrking og fôring med rotvekster har vært ansett for å være arbeidskrevende, men det vil kun bli ei høsting. Hoveddelen av avlinga vil kunne lagres utendørs med kun kostnader til halm, stråmateriale eller annet isolasjonsdekke med plast som holder fuktighet unna. På bruk med fullfôrblandere vil rotvekstene kunne inngå som en bestanddel i fullfôret og overflødiggjøre mye håndtering.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at fôrnepe, fôrkålrot og fôrbete, gis et ekstra arealtilskudd på 500 kr/daa. Dette bør være likt for alle soner.

17.1.2 Beitetilskudd

Beiting på innmark og utmark utnytter viktige fôrressurser, gir god dyrevelferd og bidrar til vakkert kulturlandskap med stort biologisk mangfold. I utmarka er det store fôrressurser som ikke kan utnyttes på annen måte enn gjennom beiting. Beitelagene er en viktig tilrettelegger for å utnytte utmarksbeite. Det er stort potensial i gras- og beiteressursene som må nyttes bedre. NIBIO har slått fast at fôropptaket på utmarksbeite kan dobles. Beiting bidrar positivt til: karbonbinding og klima; biologisk mangfold og kulturlandskap; god dyrehelse/velferd; sjølforsyningen.

I innstillinga til jordbruksmeldinga sier en samlet komite at «*økt bruk av norske ressurser innebærer at husdyrproduksjonen så langt som mulig skal på grunnlag av norske grovfôrareal, beitebruk og norsk fôrråvarer*». Da må det være økonomisk lønnsomt å utnytte alt beiteareal, både innmarks- og utmarksbeite, for å høste størst mulig fôrandel ved beiting.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil prioritere å stimulere sterkere til bruk av utmarksbeite. Vi foreslår å:

- **Styrke satsene for utmarksbeitetilskudd til storfe med 250 kr/dyr og småfe med 130 kr/dyr**
- **Øke investeringsstøtten til organisert beitebruk med 6 mill. kroner**
- **Øke satsen til generelt beitetilskudd for storfe med 120 kr**
- **Øke satsene for generelt beitetilskudd småfe 60 kr**

17.1.3 Arealtilskudd grovfôr

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil differensiere arealtilskuddet til grovfôr og sette tak ved 500 dekar. Følgende intervaller og satser innføres:

	AK-sone 1	AK-sone 2	AK-sone 3	AK-sone 4	AK-sone 5A	AK-sone 5B	AK-sone 6	AK-sone 7
1-250 daa	0	0	170	190	375	420	420	466
251-	0	0	95	115	285	330	330	376

17.1.4 Innføre teigbasert arealtilskudd

Dagens soner for arealtilskudd er for store og for generelle, og tilskuddsordninga treffer derfor dårlig. Det har vært jobbet med denne problemstillingen i mange år, og en rekke rapporter har vært utarbeidet (bl.a. i 2010, 2013, 2014).

Til jordbruksoppgjøret 2018 utredet en partssammensatt arbeidsgruppe kriterier, tekniske forutsetninger og kostnader for driftsvansketilskudd. Utgangspunktet var at formålet med et driftsvansketilskudd er å hindre areal å gå ut av drift fordi det er knyttet merkostnader til driften ut over det som det allerede er kompensert for. Arbeidsgruppa vurderte at det er teknisk mulig å innføre et driftsvansketilskudd knyttet til bratthet og teigstørrelse, men at det gjenstår mye utviklingsarbeid.

Med dagens kartgrunnlag er det mulig å vurdere hver enkelt gård og hver enkelt teig med tanke på størrelse, klima, topografi, og andre forhold som påvirker produksjonsforholdene. Et system som tar hensyn til de lokale forholdene, vil også kunne brukes til å differensiere tilskudd etter ønsket produksjon i området (f.eks. høgt tilskudd for å dyrke korn på kornareal, og lavt tilskudd for å dyrke gras på kornareal) og dermed bidra til å styrke kanaliseringa. Å få på plass en teknisk definisjon av teignivå er første steg i utforming av et tilskudd.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at Landbruksdirektoratet og NIBIO får i oppdrag å foreslå en definisjon av teignivå. Med utgangspunktet i dette skal det skisseres en teknisk infrastruktur for et teigbasert arealtilskudd, basert på dagens tilgjengelige data. Forslaget til tilskuddsutforming skal ta høyde for at en på sikt kan videreutvikle tilskuddet.

17.1.5 Tilskudd til tiltak i beiteområder (organisert beitebruk)

Formålet med tilskuddet er å legge til rette for best mulig utnyttelse av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme fellestiltak i beiteområdene. Lag, foreninger og foretak som driver næringsmessig beitedrift kan søke (beitelag, grunneierlag, radiobjellelag).

Det er behov for en økning av midler til organisert beitebruk og midler til investeringer i beiteområder. Det er stort behov for gjerder og andre installasjoner i beiteområdene og det må også kunne være mulig å få tilskudd til tilsyn og elektronisk overvåkning. Det er stor utvikling på dette området og beitebrukerne tar villig i bruk ny teknologi.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil øke bevilgningen til tilskudd til tiltak i beiteområder med 6 mill. kroner.

17.1.6 Nasjonal beite- og utmarkskoordinator

Utmarksbeitinga har vært organisert i beite-/sankelag siden ordningen *Organisert beitebruk* ble opprettet på begynnelsen av 1970-tallet. Beitelagene er frittstående enheter, men har ingen overbygning. Det er et stadig økende press på beitenæringa i Norge fra mange hold og beitelagenes behov for råd og veiledning er stort. Det har vært og er naturlig å søke råd hos Norsk Sau og Geit.

Fram til 2017 fikk NSG årlig tilskudd til beitebruk over jordbruksavtalen gjennom det som opprinnelig het *Tiltaksfondet for småfe* og i dag har blitt *Tilskudd til avlsorganisasjoner*. Fra 2018 kunne ikke Landbruksdirektoratet lenger se av tildelingskriteriene i proposisjonen at beitebruk er innenfor det midlene kan benyttes til. Siden dette har NSG likevel prøvd å ivareta rådgivningsbehovet beitelagene har, men med et stadig økende behov har de ikke nok ressurser på dette området.

Det bør derfor øremerkes midler over LUF til en stilling i NSG som vil ha som hovedoppgave å følge opp beite-/sankelagene og bidra til å gjøre disse i stand til å gjøre sin jobb etter hensikten med Organisert beitebruk. Herunder bl.a. å utarbeide veiledningsmaterieell for lovgivningen rundt gjerdehold og beitebruk, i tillegg til å ivareta beitebrukernes faglige interesser i arealplansaker og revisjon av beitebruksplaner.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må bevilges 1 mill. kroner til en nasjonal stilling som beite- og utmarkskoordinator med ansvar for oppfølging av beitebruksplaner, oppretting av radiobjellelag i alle fylker, mm.

17.2 Økologisk jordbruk

Økologisk jordbruk har en viktig rolle som spydspiss for å gjøre hele det norske landbruk mer miljøvennlig og bærekraftig. Det gjelder både tekniske og biologiske hjelpemidler som eksemplene ugrasharv og snylteveps. Like viktig er økologisk landbruks hovedintensjon om å drive landbruk mest mulig i samspill med naturen uten tilførte driftsmidler som handelsgjødsel og plantevernmidler. Det gir positive effekter for biologisk mangfold, jordkvalitet og jordstruktur.

Samtidig øker etterspørselen etter økologisk mat, noe som viser et potensial for å øke den norske produksjonen, og da spesielt produksjonen av grønnsaker, potet, frukt og bær.

EU har satt mål om 25 % økologisk landbruk innen 2030 gjennom sitt ambisiøse program «Farm to fork, a fair, healthy and environmentally- friendly food system (2021- 2030)». Det er grunn til å vente fortsatt økning i importen av økologiske varer ikke minst på grunn av disse ambisjonene.

Tidligere var det et tallfestet mål om andel økologisk jordbruksareal. Fjerning av målet merkes godt hos de økologiske produsentene som opplever større usikkerhet når det gjelder leveransesikkerhet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det må innføres et mål om 25% vekst i økologisk areal innen de neste 5 årene. For å bidra til økt forbruk og mer stabil etterspørsel etter norske økologiske produkter, mener forhandlingsutvalget det må settes krav om offentlig innkjøp av norske økologiske produkter.

Forhandlingsutvalget mener også at vi må innføre Nyt Norge merke på all økologisk norsk mat.

17.2.1 Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk

I den nasjonale strategien for økologisk landbruk som gjelder for 2018-2030 er det overordnede målet å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Innsatsen skal rettes inn mot tre områder: Kunnskap og kompetanse, legge til rette for økologisk produksjon og utvikling av en effektiv verdikjede. Strategien skal vurderes midtveis i lys av markedsutviklingen. Økologiprogrammet skal være en overbygning for hovedområdene i strategien og bidra til en målrettet og effektiv bruk av virkemidlene over jordbruksavtalen. Videre skal programmet gi retning for en langsiktig prioritering av de ulike virkemidlene innen økologisk produksjon og se disse i sammenheng.

De siste årene har det vært en vekst i omsetningen av økologiske produkter, uten tilsvarende økning i norsk produksjon. Dette er ikke tråd med regjeringens mål om at etterspørselen etter økologisk mat skal dekke av norsk produksjon så langt det er mulig.

Det finnes ikke i dag tall på hvor mye av den økologiske maten som selges i dag som er importert, men det er grunn til å tro at omsetningsveksten og den store andelen salg er importert vare. I «Nasjonal strategi for økologisk jordbruk» for 2018 – 2030 fra Landbruks- og matdepartementet er det pekt på dette og uttrykt at *«Regjeringen vil starte et arbeid for å bedre statistikkgrunnlaget på dette området.»*

Bare fra 2015 til 2018 økte omsetningen av økologiske matvarer i dagligvarehandelen fra 1,97 til 2,82 milliarder kroner. Dette er en vekst på 43 %, mens totalomsetningen i norsk dagligvare steg med 7 % i samme periode. Andelen økologisk økte dermed fra 1,2 % i 2015 til 1,6 % i 2018. Tallene for dagligvarehandelen skiller ikke mellom norsk og importert vare.

Det norske økologiske jordbruksarealet nådde sin topp i 2011, med 504 000 dekar. I 2020 var dette sunket til 418 000 dekar, som var det samme som i 2019 og det laveste som er registrert siden 2006, en nedgang på 17% siden 2011.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber igjen om at statistikken over import av økologiske landbruksvarer kommer på plass i løpet av året. Dette for å kunne identifisere hvilke produktgrupper som har importvekst og dermed målrettet virkemiddelbruken for å øke den norske produksjonen.

17.2.2 Behov for økt satsing på økologisk fôrkorn

Den norske produksjonen av økologisk korn er ikke stor nok til å dekke forbruket til kraftfôr. Dette er i kontrast til konvensjonelt kraftfôr, der vi i større grad er selvforsynte med korn. Norskandelen i økologisk kraftfôr er på kun 34 prosent. Til sammenligning var 58% i det konvensjonelle kraftfôret i 2021 norske råvarer, også her er trenden at den norske andelen går ned, da kraftfôret stadig inneholder mer protein som kommer fra de vekstene vi ikke produserer selv.

De siste fem årene har produksjonen av økologisk fôrhvete, rughvete, bygg og havre vært på mellom 10 000 og 13 000 tonn, med unntak av tørkeåret 2018 da produksjonen kun var 5 000 tonn. Forbruket av fôrkorn til økologisk kraftfôr var til sammenligning på litt over 20 000 tonn i 2020. Dette fører til at vi må importere en stor andel av det økologiske fôrkornet, i hovedsak fra Sverige.

Etter bestilling gjennom teknisk jordbruksavtale i fjor har Landbruksdirektoratet levert Rapport 20/ 22 «Gjennomgang av fraktordningen for korn og kraftfôr». Der har de blant annet sett på fraktordningen for økologisk kraftfôr og foreslått noen alternativer.

NBS mener at det vil være riktig at anleggene på Lena og Verdal som produserer økologisk kraftfor blir definert som basisanlegg for beregning av fraktstøtte til økologisk kraftfor. Det vil gi tilnærmet lik pris på økologisk kraftfor i hele landet, og bidra til like muligheter for økologisk produksjon over hele landet.

I det nye økologiregelverket øker kravet til egenprodusert fôr for drøvtyggere fra 60 til 70%, og for svin/ fjørfe fra 20 til 30%, fra 2023. Redusert prisnedskrivning for korn, uten andre tiltak, vil sentralisere den økologiske produksjonen til de områdene som kan dyrke korn. NBS ønsker å bruke økologisk landbruk som spydspiss til å øke produksjonen av norske proteinråvarer i lokale kretsløp nærmest bygda og gården hvor forbruket foregår.

NBS vil vise til et stort potensial i å dyrke korn og proteinvekster i mer marginale områder i større grad enn i dag. Korn til krossing har i perioder vært dyrket og produsert på gårds- og bygdenivå over hele landet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det settes ned en arbeidsgruppe som skal kartlegge barrierer og foreslå virkemidler for økt norsk produksjon av økologisk førkorn. Utredningen må inkludere temaer som agronomi, økonomi, logistikk og manglende mottaksapparat.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om en utredning som ser på ei ordning hvor dagens frakt- og prisnedskrivingsordninger blir omgjort til et tilskudd direkte til bonden. Bonden kan bruke tilskuddet til å kjøpe økologisk kraftfôr eller å produsere proteinvekster selv. Det kan være ulike satser basert på kommune og dyreslag.

Tiltak som gjør dyrkingsjord egna til proteinproduksjon, korndyrkarlag/samarbeidsløsninger på bygdenivå og andre stimuleringstilskudd, utredes.

17.2.3 Styrking av produksjonstilskuddene til økologisk landbruk

I et lite og sårbart marked, slik det økologiske er, vil det være ekstra viktig med forutsigbarhet for en god økonomi i primærproduksjonen både for konvensjonelt og økologisk om norsk jordbruk skal være i stand til å levere.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å styrke tilskuddene til økologisk jordbruk innenfor satte tak ved å:

- Øke arealtilskuddet for grønnsaker, frukt og bær med 150 kr/daa
- Øke arealtilskuddet for potet med 100 kr/daa
- Øke arealtilskudd for økologisk korn med 50 kr /daa og for økologisk grovfôr med 25 kr/daa
- Øke arealtilskuddet for karensareal med 50 kr/daa
- Styrke husdyrtilskudd til sau 35 kroner, melkegeit 35 kroner, ammegeit 35, avlsgris 35, slaktegris 34

17.2.4 Kontrollordningen gjennom Debio

Debio kontrollerer og godkjenner økologiske produksjoner i Norge og er garantisten for at varer merket med Debios godkjenningsmerker er produsert i tråd med regelverket for økologisk produksjon. Godkjenningen er en forutsetning for å kunne si at et produkt er økologisk, og for å bruke Ø-merket i markedsføringen.

Om lag 40 % av finansieringen dekkes av tilknytnings- og arealgebyrer fra produsenter. En fast grunnavgift gjør at tilknytning til ordningen blir relativt sett dyrere for små produsenter, og terskelen kan bli høy for mange.

Grunngebryret for å være tilknyttet Debio-ordningen er 1985 kr, i tillegg kommer et fast gebyr som for 2022 er på 820 kr for bruk med husdyr og/eller konvensjonelle produksjoner. Avgiften pr. dekar økologisk areal/karensareal var 8,45 kr/daa for 2022.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil oppfordre til en reduksjon av nivået på grunnavgiften for å stimulere til at flest mulig produsenter registrerer produksjonen sin.

17.2.5 Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk

I Økologiprogrammet for 2019-2030 utarbeidet av Landbruksdirektoratet er «Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk og forskningsmidler over jordbruksavtalen» sentrale. «Forslag til prioriterte temaer og problemstillinger knyttet til regelverket for økologisk jordbruk kan fremgå i utlysning av forskningsmidler og utviklingsmidler innen økologisk landbruk.»

Flere land har egne forskningsprogram for økologisk landbruk og bruker store midler til å finne gode løsninger for å produsere økologisk mat. I Norge er det ikke øremerkede midler til forskning innen økologisk landbruk. Utlysninger av midler til landbruksforskninga generelt er for tiden på overordnede tverrfaglige nivå med lite fokus på å finne praktiske løsninger for den enkelte bonde.

For at flere skal ønske å starte økologisk drift, må det også kunnskap om hva økologisk er ut til de som tar utdanning innen landbruk. I dag er det varierende hvor mye elever ved naturbrukslinjer lærer om økologisk. Mange skoler mangler «økologisk» som fag, eller lærere som har kompetanse til å undervise i dette. Sogn Jord- og Hagebruksskule er landets eneste 100% økologiske landbrukssutdanning, og opplever hvert år fulle søknadslister, det er tydelig at både grønne utdanninger og økologisk er populære valg blant unge.

Det er viktig at de som velger landbruksretta utdanninger blir eksponert for både konvensjonelle og økologiske driftsmetoder, for så å lettere ta et valg om egen drift senere.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener følgende tema er viktige i tildelingen av prosjekter:

- Økologisk veksthusproduksjon i jord (fordi produksjon i avgrenset medium er blitt forbudt)
- Produksjon og sortforedling av økologisk planteformeringsmateriale
- Produksjon av økologisk fôr innenlands som sikrer proteinforsyningen i økologisk husdyrhold. Det bør ses på sortsforedling for aktuelle proteinvekster, nye framstillingsmåter osv.
- Utforming av uteområde for økologisk gris og fjørfe, som både tilfredsstiller krav til dyrevelferd og forurensningsfare
- Produksjon av storfekjøtt: praktiske løsninger for okseoppfôring og kastratproduksjon i økologisk husdyrhold
- Utvikling av dyremateriale tilpasset økologisk drift, spesielt for fjørfe hvor tilgang til økologiske foreldredyr og daggamle kyllinger er fraværende

- Vitaminforsyning hos husdyr: behov for ikke-syntetiske vitaminer og aktuelle kilder til slike vitaminer
- Produksjon av sertifisert økologisk kompost av høy kvalitet. Et felt land som Tyskland og Østerrike er kommet lang i, og som er en helt sentral del av den økologiske drifta der.
- Utforme et fag i økologisk landbruk som skal tilbys ved alle naturbrukslinjer (som ikke allerede tilbyr faget).

I tillegg til problemstillinger med direkte relevans til endringer i regelverket er det grunn til å nevne behovet for å utvikle flere plantevern tiltak i økologisk produksjon. Det kan være nye plantevernmidler eller andre metoder for plantevern, både direkte og forbyggende tiltak.

Det nye regelverket for økologisk landbruk, som tredde i kraft i EU fra nyttår 2021, vil gi store utfordringer for enkelte produksjoner. Det er derfor avgjørende at det blir satt i gang forsknings- og utviklingsarbeid for å finne gode, praktiske løsninger innen disse feltene. Dette kan det legges til rette for blant annet ved at utlysningstekstene for ulike ordninger for tildelinger av FoU-midler blir mer målrettet med tanke på dette, slik det er nevnt i Økologiprogrammet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det gjennom tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk må gis mulighet til å arbeide med problemstillinger som er knyttet til praktisk økologisk drift. Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil bevilge 34 millioner kroner til utviklingsmidlene for økologisk landbruk (LUF), med en føring om at praktisk rettet forskning må prioriteres høyere.

17.2.6 Tiltak for verdikjeden økologisk mjølk

I rapporten (13/2022 fra Ldir) "Verdikjeden for økologisk mjølk" beskrives flaskehalser for en effektiv verdikjede. Det er vurdert agronomiske utfordringer, tilgang på tilstrekkelig arealgrunnlag, økonomi og regelverk for økologisk produksjon. Av disse er det økonomi som peker seg ut som den viktigste flaskehalsen. For at flere skal velge å ta den ekstra risikoen det er å legge om til økologisk produksjon, kreves det en forutsigbarhet om bedre eller like god lønnsomhet som i konvensjonell drift.

For økt salg er utfordringen den økte kostnaden for innkjøpt rå mjølk. Tine industri og Rørosmeieriet betaler et pristillegg når de kjøper økologisk melk av Tine Råvare. Fra 1. juli 2021 har dette tillegget vært kr 1,40 per liter. Tine beregner pristillegget ut fra merpris til produsent (85 øre) og anvendelsesgraden av økologisk melk. Det betyr at industrien som kjøper mjølka betaler også for den merprisen på økomjøl som ikke blir anvendt. Anvendelsesgraden har vært ganske stabil fra 2016 til 2020, rundt 57–58 prosent.

I 2021 falt anvendelsesgraden til 54,4 prosent. Nedgangen skyldtes i første rekke sviktende salg til storhusholdningsmarkedet som følge av nedstengte kantiner og hoteller på grunn av covid-19-restriksjoner.

Fra november 2021 ble distribusjonstilskuddet i PU ordningen fjernet (det er anket). Med fjerning av distribusjonstilskuddet utgjør det tapte kostnadsdekning for Rørosmeieriet. NBS og NB sa i den sammenheng at vi måtte løse utfordringen for økologisk mjølk på andre måter enn å opprettholde distribusjonstilskuddet. Rapporten fra Ldir peker på 2 alternative måter å sikre verdikjeden framover.

NBS er tydelige på at vi mener økologisk jordbruk er en spydspiss for alt jordbruk og det derfor bør være lønnsomt å drive økologisk i hele landet sjøl om du ikke får videreforedla mjølka som økologisk. Men vi må samtidig ha en industri som finner lønnsomhet i å videreforedle mjølka.

Rapporten anbefaler:

Det er behov for å redusere råvarekostnaden for meieriindustrien. Et sentralt spørsmål i denne vurderingen er hvem som skal betale for spydspissfunksjonen til økologisk jordbruk. Per i dag er dette en kostnad som betales av de meieriene som foredler økologisk melk. I vurderingen av tiltak for å redusere kostnaden av lav anvendelsesgrad peker rapporten på to mulige retninger.

1. Tine kan vurdere å si opp avtaler om merpris for økologisk melk produsert i områder hvor den uansett ikke kan anvendes som økologisk. Hvis det ikke er ønskelig med en reduksjon av økologisk melkeproduksjon i disse områdene og spydspissfunksjonen er politisk begrunnet, kan det argumenteres for at myndighetene bør betale for merkostnadene knyttet til den. I så tilfelle er det forslag å innføre et pristilskudd som kan erstatte deler av merprisen Tine betaler til økologiske melkeprodusenter med leveringsavtale. Dette vil føre til at Tine kan redusere pristillegget til meierier som kjøper økologisk melk.
2. Hvis spydspissfunksjonen er politisk begrunnet, kan det argumenteres for at myndighetene bør betale for merkostnadene knyttet til den. Avhengig av størrelsen på tilskuddet, vil ikke lenger disse produsentene være avhengig av å ha leveringsavtale med Tine om merpris på økologisk melk. Pristillegget til industrien vil dermed også kunne reduseres.

Tilskudd som gis til økologisk melkeproduksjon i definerte områder vil kunne bidra til å øke produksjonen av økologisk melk i de områder der meieriene etterspør økologisk melk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser på spydspissfunksjonen til økologisk melkeproduksjon som svært viktig, og at situasjonen meieriene står i nå er alvorlig nok til at partene i jordbruket må ta en gjennomgang og se på mulige løsninger for å bedre både bondens og meieriets posisjon.

17.3 Oppfølging av Nasjonalt program for jordhelse

Jord som fungerer godt – som har god jordhelse – er grunnlaget for matproduksjon og leverer også flere andre viktige økosystemtjenester. En satsning på jordhelse er å tilrettelegge for vedvarende høy avlingskvalitet og -mengde og samtidig et bidrag til jordbrukets tilpasning til klimaendringene (virker bl.a. flomdempende), til beskyttelse av vannressursene våre mot avrenning og til reduksjon av klimaendringene ved karbonbinding.

En arbeidsgruppe, med Landbruksdirektoratet som sekretariat, la 28.2.2020 fram «Nasjonalt program for jordhelse – Faggrunnlag og forslag til utvikling av tiltak og virkemidler for økt satsing på jordhelse» (Jordprogrammet). Arbeidsgruppa var sammensatt av representanter for sentrale faginstanser på jordområdet, samt faglagene i landbruket.

I Jordprogrammet legges følgende definisjon av jordhelse til grunn:

Jordhelse er jordas evne til å fungere som et levende system, som bidrar til å opprettholde plante- og dyreproduksjon, opprettholde eller forbedre vann- og luftkvalitet, og fremme plante- og dyrehelse. Frisk jord opprettholder et mangfold av jordorganismer som bidrar til å kontrollere plantesykdommer, insektangrep og ugras, danner gunstig samarbeid med planterøtter, resirkulerer

næringsstoffer, forbedrer jordstrukturen med positive ringvirkninger for jordas evne til å holde på vann og næring; og der samlet effekt er bedre forhold for planteproduksjon.

Det er mange jordhelsefremmende teknikker/tiltak som ikke eller i liten grad er utprøvd under norske forhold, og det er mye vi ikke kjenner til om jordas respons på ulike driftsmåter. Det er derfor stort behov for innovasjon og utvikling, under ulike lokale forhold, i en satsing på jordhelse. Det er også behov for kunnskapsdeling. Det kan skje fra kompetansemiljøer til landbruket, men ikke minst fra bonde til bonde.

Det er også nødvendig å underveis undersøke effekter av tiltak som iverksettes, for å kunne justere tiltaksporteføljen til det som gir best effekt. FoU-miljøene må kobles opp mot den praktisk baserte utprøvingen. Rådgivingstjenesten har allerede en viktig rolle som kunnskapsutvikler og -formidler.

Det er flere tiltak for god agronomi som også er gode jordhelsetiltak som det ikke er virkemidler for i dag. Eksempler nevnt i Jordprogrammet er kalking, vekstskifte, jordløsning, faste kjørespor og tilførsel av organisk materiale.

I dag er det estimert at 60–70 prosent av EUs jordressurser er negativt påvirket. Dette inkluderer alle typer jord, fra skog, myr og utmarksbeiter til jordbrukslandskap. Det vil si at 30–40 prosent har god tilstand i dag. Det finnes per i dag ikke en tilsvarende analyse av norske arealer. Det er dermed uvisst hvor stor andel av den norske jorda som er negativt påvirket etter samme målemetodikk, men vi vet at f.eks. karboninnholdet er redusert på åkerarealer og at jordpakking er et problem som reduserer avlinger.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at Jordprogrammet følges opp:

- **Med et utviklingstilskudd for god jordhelsepraksis. Formålet er å støtte gårdsbasert utprøving av nye tiltak, driftsmåter og systemer. Et slikt utviklingstilskudd må utredes nærmere. Dette bør gjøres av en arbeidsgruppe ledet av Landbruksdirektoratet.**
- **Ved etablering av et indikatorsett for å kartlegge jordhelsa på norske landbruksarealer. Dette prioriteres under Forskningsmidler over jordbruksavtalen.**

17.4 Reduserte klimagassutslipp

Matproduksjonen er avhengig av at verden når 1,5-gradersmålet. Global oppvarming har til nå gjort verden 1 grad varmere. Klimaendringer har allerede gjort dyrking og høsting vanskeligere for bønder over hele verden. Verdens matvaresikkerhet er under sterkt press.

Klimaarbeidet i jordbruket handler om å tilpasse næringa til klimaendringer, øke opptaket og lagring av klimagasser og redusere egne klimagassutslipp. Det handler også om å styrke norsk matvareberedskap for å gjøre norsk matforsyning mindre sårbar for klimahendelser i andre land. Da må vi bruke våre egne arealer best mulig og redusere importen av fôrråvare, mat, arbeidskraft og innsatsmidler. En geografisk spredning av gårdsbrukene og en mer mangfoldig produksjon på hvert enkelt bruk gjør den norske matproduksjonen mindre sårbar for tørke og ekstremnedbør. Jordbruket og næringsmiddelindustrien med sine 100 000 årsverk er også helt avgjørende for arbeidsplasser i det grønne skiftet. Næringsmiddelindustrien er Norges største industri utenom olja.

Forrige regjering la 15.01.21 fram *Meld. St. 13 (2020-2021) Klimaplan for 2021-2030*. Stortingsmeldinga beskriver regjeringas plan for å nå Norge sine klimamål for 2030. Energi- og miljøkomiteen la fram sin innstilling den 25.03.21 og innstillinga ble behandlet i Stortinget 08.04.21. Flertallet, alle partier unntatt SV, MDG og Rødt, vedtok å be regjeringen slå fast at økt skattlegging av norsk kjøttproduksjon ikke skal gjennomføres som en del av klimapolitikken. Det lå heller ikke inne som et tiltak i meldingen.

I klimameldinga tillegges bærekraft og helhetlige vurderinger større vekt enn tidligere. Regjeringa slår fast at *klimaplanen skal vere i tråd med berekraftsmåla* (side 37) og at

«FNs berekraftsmål utgjer det politiske hovudsporet for å ta tak i dei største nasjonale og globale utfordringane i tida vi lever i. Oppfølginga av Parisavtalen er grunnlaget for å oppfylle berekraftsmål 13, som gjeld klimaet. (...) For å få framgang og utsleppsreduksjonar må ein òg lukkast med å ta seg av andre omsyn, slik som økonomi, mattryggleik, naturmangfald og klimatilpassing.» (side 11)

Når det gjelder jordbrukssektoren spesifikt, slår regjeringa blant annet fast at:

- *«Regjeringa vil leggje til rette for auka bruk av norske fôrressursar, irekna utmarksbeite»* (side 100)
- *«Det er svært viktig at ein ser på heilskapen når ein skal vidareutvikle verkemiddel som skal bidra til reduserte klimagassutslepp frå jordbrukssektoren. Politikken skal utviklast slik at han best tek hand om og balanserer omsyna til dei landbrukspolitiske måla i heilskap, inkludert klima og miljø, matforsyning, berekraft, naturressursgrunnlaget og helse. Det er òg behov for betre kunnskap og praksis for karbonopptaket i jord, jordhelse og berekraftig bruk av jordbruksareala.»* (side 124)
- *«Hovudoppgåva jordbruket har er å produsere mat, og utsleppa frå jordbruket kan ikkje fullt ut fjernast. Regjeringa meiner difor det er rimeleg at jordbruket reduserer klimagassutsleppa sine i mindre grad enn andre sektorar. I lågutsleppssamfunnet Noreg i 2050 vil utsleppa frå jordbruket vere av dei siste utsleppa som er att»* (side 104)

17.4.1 Oppfølging av klimaavtalen mellom jordbruket og staten

21. juni 2019 underskrev Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Bondelag og staten en intensjonsavtale om reduksjon av utslipp av klimagasser for perioden 2021 til 2030.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er pådriver for klimatiltak som:

- Bygger på god agronomi og jordhelse, god dyrehelse og god dyrevelferd.
- Ivaretar andre miljøhensyn som biologisk mangfold, avrenning og lavere bruk av plantevernmidler.
- Bidrar til bedre ressursutnyttelse og bruk av norske jordbruksarealer og utmarksbeiter.
- Reduserer bruken av fossilt drivstoff og andre ikke-fornybare innsatsfaktorer som mineralgjødsel.
- Opprettholder og helst øker norsk matproduksjon, istedenfor at ytterligere norske jordbruksarealer og utmarksbeiter går ut av drift.
- Bidrar til et mer klimatilpasset jordbruk som er bedre i stand til å håndtere perioder med mer tørke og nedbør.
- Er i tråd med de fire overordnede målene for landbrukspolitikken.
- Er mulig for alle å ta del i – uavhengig av gårdens størrelse og beliggenhet. Teknologi som bidrar til utslippsreduksjoner må tilpasses strukturen i norsk jordbruk, og ikke omvendt.
- Ikke fører til økt import.
- Ikke påfører bonden merkostnader.
- Er innrettet på en slik måte at det ikke krever mye tid og ressurser til dokumentasjon og rapportering fra bonden.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger dette til grunn for arbeidet med oppfølging av klimaavtalen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at klimatiltak i jordbruket også må finansieres over statsbudsjettet. Gjennom jordbruksavtalen vil forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legge til rette for følgende tiltak:

17.4.1.1 Økt dreneringstilskudd (LUF)

Drenering er viktig både for å redusere klimagassutslipp fra arealene og for å tilpasse jordbruket til et endret klima. Godt drenert jord gir bedre så- og høsteforhold, økt plantevekst, økt næringsopptak, bedre jordhelse og redusert risiko for jordpakking. Tilfredsstillende drenering er en forutsetning for å få gode avlinger og for å øke norsk planteproduksjon. God drenering kan redusere faren for erosjon som følge av overflateavrenning og bidra til bedre vannkvalitet. Redusert erosjon bidrar til å bevare jord som en ressurs for framtidig matproduksjon.

Det er fortsatt stort behov for drenering av arealer.

I jordbruksoppgjøret 2019 ble bevilgningen til drenering økt fra 58 til 68 mill. kroner. Etter dette har den ikke blitt økt. For 2022 er det prognosert med en utbetaling av 65 mill. kroner i dreneringstilskudd.

Grøfteaktiviteten har tatt seg raskest opp i de områdene som har de laveste grøftekostnadene, dvs. grøfting som i stor grad kan gjennomføres med Rådalshjul og kjedegraver. I områder der gravemaskin er metoden henger grøftingen etter.

Ordningen med flatt tilskudd på 2000 kr per dekar sikrer dermed ikke at de arealene med størst behov for drenering blir drenert, og det blir ofte valgt løsninger som ikke gir tilstrekkelig dreneringseffekt. Overgang til å beregne tilskudd som andel av kostnadsoverslag vil stimulere til økt aktivitet. Det vil også gjøre drenering av små skifter mer lønnsomt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at tilskuddet til drenering må utmåles som 50 % av kostnadsoverslag, begrenset oppad til 7500 kr/daa og vil øke bevilgningen til drenering over LUF med 60 mill. kroner til 128 mill. kroner.

17.4.1.2 Kløver i eng (RMP)

Det er behov for flere klimatiltak som raskt er med på å redusere klimagassutslippene for at vi kan nå vårt mål mot 2030. Et effektivt tiltak som også bruker jorda og plantene sine egenskaper er mer kløver i engarealer. For at kløveren skal trives må man så ny eng med 25 % kløver i frøblanding minst hvert femte år. Derneft må man gjødsle med mindre N enn det man ellers har gjort. Det er spesielt viktig i første engår. Kløveren blir konkurrert ut hvis det er for mye lettløselig nitrogen. Til gjengjeld får en gratis nitrogenfiksering og muligens like stor avling, og litt bedre fôrqualität. Det er viktig med godt tilslag på kløveren.

Klimaeffekten får vi ved at for hver kg N som blir redusert kan man regne med 5 kg CO₂-ekv. sparte utslipp i jordbruket. I tillegg spares 5 kg CO₂-ekv. i industrien som slipper å produsere den gjødslen som ikke lenger blir brukt. Utslippskuttet i industrien krediteres industrien og ikke jordbruket.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår et tilskudd over RMP som øker bruken av kløver i eng. Landbruksdirektoratet får i oppdrag å utrede hvordan dette kan utformes.

17.4.1.3 Fangvekster (RMP og forskningsmidler)

Regionale miljøprogram ble i jordbruksoppgjøret 2020 styrket med 23 mill. kroner, med en føring om at miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel og fangvekster skal prioriteres.

I jordbruksoppgjøret 2020 ble det avsatt midler til et forskningsprosjekt på fangvekster over forskningsmidlene. Tiltaket bokføres per nå ikke i klimagassregnskapet fordi det ikke er gjort tilstrekkelige med forsøk i Norge som dokumenterer klimaeffekten av tiltaket. Klimaeffekten i denne

sammenhengen vil si evnen til å fange og lagre karbon i jorda veid opp mot nitrogentap i form av nitrat og lystgass fra nedbrytning av planterestene i jorda.

Det trengs målinger under norske forhold for å kunne forbedre kunnskapsgrunnlaget når det gjelder fangvekstenes karbonlagringseffekt og virkning på lystgassutslipp. Det er også behov for å vurdere aktuelle arter, såtider og dyrkingsmetoder som gir sikker dyrking og ønsket klimaeffekt under norske forhold.

Prosjektet ledes av NIBIO. Det startet 1. mars 2021 og går over fire år. Per 15.4 er en godt i gang med å planlegge feltforsøk som starter i årets vekstsesong og skal bidra til å gi datagrunnlag om karbonlagring, lystgassutslipp og dyrkingsmetoder ved bruk av fangvekster.

Målet med prosjektet *Fangvekster som klimatiltak i norsk kornproduksjon (CAPTURE)* er å dokumentere klimaeffekten av fangvekster på kornarealer i Norge, samt å utvikle gode dyrkingsstrategier.

Dette prosjektet har vi store forventninger til. Forsøk som har gått i Sverige i 20 år viser at karbonbindingen i jord av et godt dekke med raigras om høsten gir i gjennomsnitt 120 kg CO₂-ekv. pr dekar. Potensialet i Norge kan meget sannsynlig være mellom 50 og 100 kg CO₂-ekv. avhengig av moldinnhold i jorda og tilslaget på fangveksten.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at tilskudd til fangvekster fortsatt må prioriteres gjennom RMP.

17.4.1.4 Kalking

Omfanget av kalking i jordbruket er redusert de siste årene. Kalking er et klimatiltak fordi det bidrar til å øke avlingene samt å redusere lystgassutslippene gjennom å gjøre jorda mindre sur. Det er i dag ingen virkemidler for å stimulere til kalking.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det gjennom forskningsmidlene bør settes av midler til en nasjonal kartlegging av kalkingsbehov og dokumentasjon av kalking som klimatiltak.

17.4.1.5 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket (LUF)

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket (Innovasjon Norge) skal stimulere landbruket til å produsere, bruke og levere fornybar energi. Programmet har tre satsingsområder: fornybar energi i landbruket, introduksjon av nye produksjonsteknologier og produksjon av brenselstoff. Det er primært bønder og skogeiere som kan motta finansiering.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil øke bevilgningen over LUF til verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket til 130 mill. kroner i 2022. Fossilfri seterdrift tas inn som en prioritering.

17.4.1.6 Biogassproduksjon (LUF)

Tilskudd for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg ble i sin tid etablert som pilotordning, men er nå å betrakte som en ordinær ordning. I jordbruksoppgjøret 2020 ble tilskuddssatsen for levering av husdyrgjødsel til biogassproduksjon økt fra 70 til 100 kroner per tonn, og rammen ble økt fra 5 til 9 millioner kroner.

Formålet med ordningen er å stimulere til at husdyrgjødsel benyttes til produksjon av biogass, enten på egen gård eller gjennom leveranse til biogassanlegg. Tilskudd skal gå til å dekke utgifter for å levere husdyrgjødsel til biogassproduksjon i sentraliserte anlegg og i gårdsbaserte biogassanlegg som er lokalisert i Norge. Ved søknadsomgangen 2020 (for leveranser i 2019) søkte 44 foretak om tilskudd, 5 av disse produserte biogass i eget gårdsanlegg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bevilgningen til og tilskuddssatsen for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg videreføres for 2022.

17.4.1.7 Støtte til prosjektet PRESIS (LUF)

I jordbruksoppgjøret 2019 var partene enige om å bevilge 20 millioner kroner over 5 år til NIBIO-prosjektet Presisjonsjordbruk ut i praksis (PRESIS). 2022 blir prosjektets tredje år. Presisjonsjordbruk kan bidra til mer nøyaktig gjødsling, noe som vil redusere klimagassutslippene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgningen til prosjektet PRESIS, med 4 mill. kroner for 2023.

17.4.1.8 Økt bruk av tre som byggemateriale (LUF-IBU)

Driftsbygninger i landbruket har over lang tid vært bygget i hovedsak i stål og betong, og andelen som bygges i tre var lenge lav. Ved å stimulere til at disse bygningene oppføres i tre vil en få en betydelig årlig klimaeffekt. Dersom det benyttes kortreist tre vil klimaregnskapet bli enda bedre, og treindustrien i Norge vil stimuleres. Beregninger fra Norges Skogeierforbund antyder en klimagevinst ved å bygge i tre framfor stål og betong i landbruket på i underkant av 1 mill. tonn CO₂-ekvivalenter over en tiårsperiode. Utslippsreduksjonen krediteres ikke jordbrukssektoren.

Ved bruk av tre som byggemateriale, gis det i dag et ekstra investeringstilskudd på inntil 20 prosent av innvilga tilskudd, avgrensa oppover til 400 000 kroner. Dette tilskuddet har vært svært vellykket, og nå bygges nær 40% av alle nye husdyrbygg i tre. For andre landbruksbygg er andelen lavere.

Det er bevilget 78,3 mill. kroner i ekstra tretilskudd i tilknytning til 318 IBU-byggesaker i 2020 og 2021. Dette tilsvarer 246 000 kroner i gjennomsnitt per byggesak.

I forkant av jordbruksoppgjøret 2022 har Innovasjon Norge evaluert tilskuddsordningen med bistand fra Høgskolen i Innlandet og Norsk Landbruksrådgiving. Rapporten konkluderer med at 3 av 4 bønder tilpasset seg ordningen under planlegging av sine fremtidige landbruksbygg. Tilbakemeldinger fra både bønder og byggebransjen er at denne ordningen virker, men har et forbedringspotensiale i å treffe mer målrettet i faktisk trebruk.

I følge 79 prosent av bygningsrådgiverne betyr det å bygge landbruksbygg i tre en merkostnad i forhold til andre byggematerialer, og det kan se ut til at dagens tilskudd på inntil 400 000 kroner er i minste laget for å dekke inn den reelle merkostnaden.

Med bakgrunn i bl.a. kompensasjon/anslag for merkostnad for valg av tre som byggemateriale vurderes en støttesats på 3 000 kroner pr m³ å være tilstrekkelig. Det foreslås et tak på maksimal støtte på 500 000 kroner. Siden ordningen er begrunnet ut fram klima og miljø, er det ikke foreslått en nedre grense for trebruk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at tilskuddet til bygging i tre gjennom IBU-midlene må videreføres og gjøres til en langvarig ordning. Det legges til grunn at

tilskuddskriteriene endres i tråd med evalueringen, med en støttesats på 3 000 kr per m³ og en maksimal grense på 500 000 kroner.

17.4.1.9 Silo og fôrlager som erstatning for rundballeplast (LUF-IBU)

Grovfôrproduksjon ved hjelp av silo eller fôrlager eliminerer behovet for rundballeplast. Redusert bruk av plast vil gi reduserte utslipp av fossil CO₂. Utslippsreduksjonen bokføres i andre sektorer enn jordbrukssektoren.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må prioriteres investeringsmidler til bygging av siloer og fôrlager.

17.5 Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til å nå landbrukspolitikkenes målsettinger innenfor klima og miljø. Prosjektene skal bidra til at eksisterende eller ny kunnskap raskt når ut til næringsutøvere, til oppdatert kunnskap for rådgivning og forvaltning og til å informere om jordbrukets miljøinnsats til samfunnet for øvrig. Mottakere av prosjektstøtten er primært FoU-organ, rådgivning og ulike organisasjoner.

Målene for klima- og miljøprogrammet er å bidra til

- at produksjon av mat skal foregå med god ressursbruk og minst mulig forurensning, klimagassutslipp og tap av biomangfold
- å øke landbrukets miljøbidrag, som kulturlandskap, kulturbetinget biologisk mangfold, binding av karbon og produksjon av biogass
- å tilpasse agrobiologi og dyrkingssystem til endrede klimaforhold, med sikte på å opprettholde eller øke matproduksjonen og ivareta produksjonsressursene

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at prosjekter innen temaene klimatilpasning, jordhelse og biologisk mangfold skal prioriteres i 2022-23. Det skal også settes av 10 mill. kroner til et bærekraftprosjekt i grøntsektoren (se eget kap.). Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bevilgningsrammen økes til 30 mill. kr.

17.6 Regionale miljøprogram (RMP)

RMP er en målrettet tilskuddsordning som ivaretar de regionale miljø- og klimautfordringene. Ordningen omfatter tilskudd til å redusere faren for negative miljøeffekter til vann og luft, ivareta kulturlandskap og kulturminner herunder setring, ivareta biologisk mangfold, og til drift av bratte arealer. Det er viktig at fylkene får beholde retten til å utforme sine egne programmer og prioriteringer. RMP-midlene er jordbruksavtalemidler som skal komme det aktive jordbruket til gode. Tilskuddet er rettighetsbasert og blir tildelt foretak i etterkant av at de har utført et tiltak.

Landbruksdirektoratet kom i januar 2019 med en nasjonal instruks (2019-2023) for regionale miljøprogram. Den gir sentrale føringer for utformingen av de regionale forskriftene. Fylkene utarbeider sine regionale miljøprogram og tilhørende forskrift med utgangspunkt i den nasjonale instruksen, for fire år. Forslag til instruks for perioden 2023-26 er nå på høring.

Nye føringer midt i programperioden (etablering, avvikling og endret utforming av tiltak) påvirker den 4-årige avveiningen som er gjort i miljøprogrammet om hvilke tiltak som skal tilbys i fylket og prioriteringen mellom dem (satser). Forutsigbarhet for fireårsperioden er viktig for fylkene, som melder at regelendringer i programperioden fører til redusert søknadsmengde.

Til jordbruksoppgjøret et i 2021 la Landbruksdirektoratet fram forslag til ny fordelingsnøkkel for fordeling av RMP-midler mellom fylker. Av Prop. 200 S (2020-2021) - Jordbruksoppgjøret 2021 fremgår følgende: *"Det må arbeides videre med forslagene fra direktoratet og arbeidet bør harmoniseres med ny programperiode for regionalt miljøprogram (2023–2026). Det foreslås derfor at det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe med mål om å fremlegge et revidert forslag til fordelingsnøkkel til jordbruksoppgjøret 2022".*

Hovedpunkter for forslaget til ny fordelingsnøkkel fra den partssammensatte arbeidsgruppa er:

- Fordelingsnøkkelene gir partene et verktøy for en ny fordeling av midler mellom fylkene – en nullstilling og bedre transparens samt bedre måloppnåelse på tvers av sektorens klima- og miljømål.
- Fordelingsnøkkelene skal brukes til å fordele den nasjonale rammen på fylkene. Fordelingsnøkkelene gir ingen føringer for fylkenes prioriteringer mellom miljøtemaer eller mellom tiltak.
- Kriteriene skal i størst mulig grad ligge fast fra år til år. Tallgrunnlaget oppdateres hvert fjerde år (samtidig med rullering av RMP).
- Dersom det ønskes en endring i vektlegging mellom miljømål, kan vektingen av kriteriene og vektingen mellom de to hovedkategoriene endres i jordbruksoppgjørene, men det bør være et prinsipp om forutsigbarhet i fordelingsnøkkelene. Endret vekting bør derfor fortrinnsvis skje ved rulleringene.
- Øremerking av midler kan fremdeles benyttes ved behov.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag går inn for å ta i bruk den nye fordelingsnøkkelene fra 2023. Det er viktig at bevilgningen til RMP økes slik at fylker som får redusert bevilgning i forbindelse med revidering av fordelingsnøkkelene unngår stor nedgang i bevilgning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er stemt for at tilskuddet til klimarådgivning bør flyttes fra RMP til Bionova.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at rammen for RMP bør økes med 81,5 mill. kroner i 2023.

17.7 Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Kommunene har en viktig rolle i miljøarbeidet innenfor jordbruket, og forvalter blant annet støtteordningen Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) som gis som engangstilskudd til investeringer og vedlikehold. Ordningen har som mål å bedre miljøtilstanden i jordbruket ved å redusere forurensingen og ved å ta vare på særpreg i jordbrukslandskapet, naturmangfold og kulturminner.

Konkret dreier dette seg om skjøtsel av spesielle natur- og kulturminneverdier, tilskudd til skjøtsel av verneverdige bygninger, bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg i vassdrag for å redusere avrenning av jord, rydding av gamle ferdselsveger, turstier og lignende.

Det er økende utfordringer med hydrotekniske anlegg som på grunn av forfall, elde og dimensjonering ikke tar unna økt nedbør. Det er også stor interesse for å ta vare på biologisk mangfold og kulturminner i jordbrukets kulturlandskap.

Det er de siste årene øremerket midler til utbedring av hydrotekniske anlegg i planeringsområdene, dvs. i kornområdene rundt Oslofjorden og i Trøndelag.

Fra og med 1. januar 2020 kunne også privatpersoner innvilges SMIL-tilskudd, og mange kommuner har fått økt antall søknader.

For 2022 ble avsetningen til SMIL økt med 15 millioner kroner til 147 millioner kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det bevilges 150 mill kroner til SMIL i 2023.

17.8 Oppfølging av handlingsplan for plantevernmidler

Det gis tilskudd til prosjekter for å følge opp mål og tiltak i handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler. Arbeidet med handlingsplanen følges opp av ei partssammensatt referansegruppe ledet av LMD. Landbruksdirektoratet kan gi tilskudd til praktisk rettet kunnskapsutvikling, utredninger og informasjonstiltak som kan bidra til å fremme bærekraftig bruk av plantevernmidler, redusere risiko for helse- og miljøskader, og redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler.

I 2020 ble det gitt tilskudd til 26 prosjekter. Viktige tema med mange søknader er integrert plantevern, risiko for tap til jord og vann og informasjon og veiledning om riktig bruk av plantevernmidler og utstyr. Eksempler på prosjektstøtte i 2020 er bl.a. alternativer til glyfosat, vekstavslutning i potet uten Reglone, hensyn til pollinerende insekter, jordhelse, varslings av skadegjørere (VIPS), presisjonssprøyting, utprøving og info om avdriftsreduserende utstyr, risiko for tap til grunnvann, risiko for persistens og mange flere.

Revisjon av *Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler* for 2016-2020 er under revisjon. Ny handlingsplan vil gjelde for 2021-2025 og vil fastsette mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for negative virkninger av bruken av plantevernmidler på helse og miljø. Ny kunnskap, utviklingsarbeid, rådgivning og informasjonstiltak er nødvendig for å legge til rette for å nå målene i handlingsplanen.

Referansegruppa for bærekraftig bruk av plantevernmidler mener at det fortsatt udekte behov for holdningsskapende arbeid blant de som anvender plantevernmidler, helserisiko for næringsutøvere og omgivelser og riktig bruk av verneutstyr. Samtidig er det behov for ytterligere kunnskap om utvikling av bærekraftig bruk av plantevernmidler og utstyr, avdriftsreduserende tiltak, kunnskapsutvikling om effekter av plantevernmidler under norske forhold, alternativer til kjemiske plantevernmidler, integrerte metoder og hensyn til pollinatorer. Dette er også viktig sett i lys av frukt- og grønstsatsingen, og større oppmerksomhet på jordhelse gjennom Jordprogrammet. Også internasjonale forpliktelser og nasjonale behov tilsier en styrking av innsatsen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgningen på 12 millioner kroner over LUF for 2023 til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler. Midlene skal prioriteres til jordbruksformål.

17.9 Gjennomgang av ordningen for tilskudd ved produksjonssvikt

I etterkant av tørkesommeren 2018 ble det ansett for å være et behov for å vurdere produksjonssviktordningen. Ei partssammensatt arbeidsgruppe har foretatt en gjennomgang og har avgitt sin innstilling med forslag til endringer i regelverket.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag støtter de viktigste konklusjonene i rapporten til gruppen:

- Andre årsaker til inntektssvikt enn tapt volum som følge av direkte klimatiske årsaker bør ikke omfattes av ordningen.
- Kravene som ligger i dagens regelverk med tanke på næringsutøvernes ansvar knyttet til å begrense risiko for tap bør beholdes.
- Vedrørende normavlingene for grovfôr bør ikke nivået på disse endres.
- AK-soneinndelingen bør ikke erstatte driftssenter som grunnlag for foretak med areal i flere normavlingssoner. Det bør ses på muligheten for å benytte normsone for faktisk plassering av arealet til erstatning for driftssenter.
- Økologiske normavlinger anbefales uendret.
- Dagens beregningsmetoder og satser for grovfôrproduksjon for foretak med husdyr kontra salgsproduksjon anbefales videreført.
- Beregningsmodellen med normavlinger i grovfôrproduksjonen er lite treffsikker for foretak med høye avlinger, men en individuell beregning av gjennomsnittsavling til erstatning for eller i kombinasjon med normavlingene vil gjøre ordningen mer komplisert og mindre håndterbar i år med ekstreme værforhold. «Blandingsmodeller» er lite hensiktsmessig.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker å innlemme innmarksbeite i arealgrunnlaget som inngår i produksjonssviktordningen. Dette med grunnlag i at innmarksbeite kan utgjøre en relativt stor andel av ressursgrunnlaget for en del produsenter, spesielt i Rogaland og Vestland. Arbeidsgruppen som vurderte dette, identifiserte tre mulige alternativer:

- Sjablong, faktor 0,6 av normavlingsnivå for fulldyrket areal (jamfør tilskuddssats for AK-tilskuddet i produksjonstilskuddsordningen)
- Modellsimuleringer
- Individuell beregning basert på dokumentasjon

Bruk av modellsimulering og individuell beregning forutsetter ytterligere utredning.

- Erstatning etter § 3 i avlingsskadeordningen kan bare gis for produksjonssvikt ut over 30 prosent
 1. *gjennomsnittsproduksjon per vekstgruppe ved avlingssvikt, og*
 2. *gjennomsnittsproduksjon ved svikt i honningproduksjon.*
- Dagens inndeling av vekstgrupper gjør ordningen gjenkjennelig og enkel å administrere, samtidig som man ser at enkelte av vekstgruppene omfatter vekster med svært ulike krav til vekstforhold. Det er viktig å innrette ordningen slik at den ikke stimulerer til monokulturer med liten spredning av risiko. For spesialproduksjoner fungerer dagens ordning.
- Utfordringen som knytter seg til de fleste problemstillingene, er å finne en fornuftig balansegang mellom treffsikkerhet for produsentene og håndterbarhet for forvaltningen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag i arbeidsgruppa hadde følgende merknader:

- Innmarksbeite må tas inn i ordningen gjennom individuell beregning basert på dokumentasjon.
- "Erstatning etter § 3 kan bare gis for produksjonssvikt ut over 20 prosent av" det som fremgår av pkt 1 og 2"

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at innmarksbeite tas inn i erstatningsordningene gjennom individuell beregner basert på dokumentasjon. FU mener også at erstatningen etter paragraf 3 kan gis for produksjonssvikt overstiger 20%.

18 LANDBRUKETS UTVIKLINGSFOND - NÆRINGSUTVIKLING I LANDBRUKET

Landbrukets utviklingsfond (LUF) består av en rekke tiltak og virkemidler innen næringsutvikling, kompetanseheving og klima- og miljøtiltak som skal stimulere til utvikling i landbruksnæringen. Virkemidlene omfatter bla. tilskuddsordninger, utviklingsprogrammer og prosjekter som skal bidra til å styrke og bygge ut næringsgrunnlaget på landbrukseiendommer. Midlene tildeles fondet som forvaltes av Landbruksdirektoratet, men forvaltningen av virkemidlene i fondet er spredt på flere aktører.

18.1 Oppsummering – krav om endrede innvilgningsrammer for ordninger under LUF

Tabell 8: Innvilgningsramme for LUF 2021 med forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag sine krav om endringer til 2022. Mill. kroner.

Ordninger	Ramme	Endring	Ramme
	2022	2022 - 2023	2023
IBU-midler	879,5	0	879,5
Nasjonale tilretteleggingsmidler	6	1	7
Inn på Tunet-løftet, del 2	3	0	3
Regionale tilretteleggingsmidler	43	5	48
Områderettet innsats			
Arktisk landbruk	4	0	4
Fjellandbruket	4	0	4
Rekruttering og kompetanse i landbruket			
Nasjonalt rekrutteringsprosjekt	0	0	
Regionale kompetansenettverk for lokalmat	12,7	3,3	16
Regionale tilskudd til rekruttering og komp.heving	12	0	12
Nasjonal modell for voksenagronom	16,7	0,3	17
Mentorordning	3	1	4
Forskning og utvikling	77	0	77
PRESIS- Presisjonsjordbruk i praksis	4	0	4
Stiftelsen Norsk Mat	57	6	63
Utviklingsprogrammet - lokalmat/reiseliv	85,3	0	85,3
Verdiskap.prog. for fornybar energi	112	18	130
Skogbruk	221	36	257
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2	0	2
Midler til konfliktforeb. tiltak jordbruk/reindrift	3	-1,5	1,5
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	147	3	150
Drenering	68	40	108
Tilskudd til tiltak i beiteområder	26	6	32
Rådgivningsfunksjon organisert beitebruk		1	1
Handlingsplan for plantevernmidler	12	0	12
Klima- og miljøprogram	28	2	30
Biogass	12	-3	9
Tilskudd verdensarvområder og utvalgte kult.landskp.	48	-25	23
Utviklingstiltak økologisk jordbruk	31	3	34
Rekrutteringstilskudd nye bønder u35		60	60

Tilskudd Småskala grønt		5	5
Sum tilskuddsramme	1917,2	155,1	2078,3

18.2 Kapitalsituasjonen i LUF

Fondets regnskap for 2021 viser et negativt resultat på 205 mill. Kroner og fondskapitalen reduseres således med tilsvarende beløp. Fondets fondskapital pr 31.12.2021 er på 543 mill. Kroner. Fondets ansvar har også økt 11 prosent i 2021. Det ble derfor inndratt i overkant av 100 millioner kroner av tilskuddsmidler som var ubenyttet ved årsskiftet 2020/2021.

Bevilgningen til Landbrukets Utviklingsfond i 2022 er 1 579 mill. kroner. Det er om lag 280 mill. kroner mer enn de foregående årene, og er et godt bidrag til å sikre likviditeten i fondet. 200 mill. kroner av økningen skyldes imidlertid en ekstra tilførsel av investeringstilskudd i forbindelse med Årsrapport 2021 for Landbrukets utviklingsfond 5 Stortingets behandling av statsbudsjettet for 2022 og vil trolig komme til utbetaling fra fondet relativt raskt.

Prognosene for 2022 og 2023 tilsier at fondet vil få økte utbetalinger og vil fortsette å gå med underskudd, noe som vil redusere fondskapitalen tilsvarende. Direktoratet anbefaler sterkt at fondskapitalen og likviditeten styrkes gjennom tilførsel av engangsmidler, slik at fondet kan betjene ansvaret og forventede utbetalinger. Kapitalsituasjonen og likviditetsutviklingen for LUF må holdes under oppsikt.

Tall i mill. kroner					
	Regnskap 2019	Regnskap 2020	Regnskap 2021	Prog. 2022	Prog. 2023
Fondskapital					
01.01.	1 709,734	1 325,338	747,856	542,913	454,853
31.12.	1 325,338	747,856	542,913	454,853	276,532
Endring	(384,397)	(577,481)	(204,943)	(88,061)	(178,320)

Landbrukets utviklingsfond – Årsrapport 2021, 06.04.2022, rapport nr. 22/3-24

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke behovet for å bygge opp fondets egenkapital de kommende årene.

18.3 IBU-midlene

Det har vært og er et stort behov for investeringer i jordbruket, både i driftsbygninger og i jord, grøfter, gjerder osv. Høyt kostnadsnivå i kombinasjon med lav lønnsomhet gjør det krevende for bonden å finansiere opp investeringsbehovet.

Formålet med midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket er *å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt bidra til sysselsetting, bosetting og et variert landbruk i alle deler av landet med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.*

Innovasjon Norge har de siste årene opplevd rekordstor etterspørsel etter IBU-midlene, og da i særlig grad investeringsmidler til tradisjonelt landbruk. I 2021 var midlene i flere regioner disponert allerede før sommeren, og det ble i praksis innført søknadsstopp.

Det er i 2022 bevilget 200 mill. kr ekstra til bedriftsretta midler til investering og utvikling, totalt 879,5 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at IBU-midlene skal kompensere for smådriftsulempen og ikke stordriftsulempen. Gårdens ressursgrunnlag må være avgjørende

ved tildeling av investeringsmidler til utbygging. Bidrar til å utnytte de totale arealressursene og sikre utnytting av ressursgrunnlaget på det enkelte bruk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår en avsetning til de fylkesvise investeringsvirkemidlene (IBU) på 879,5 millioner for 2023.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår følgende endringer av gjeldende føringer for forvaltning av IBU-midler:

	Nasjonale føringer for forvaltninga av IBU-midler i 2022	Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever følgende endringer i føringene for 2023:
1	Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.	Fornyng av driftsapparat på små og mellomstore bruk i alle produksjoner skal prioriteres ved tildeling av støtte.
2	Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringa skal prioriterast. Det kan bli gitt tilskot til investering, kompetanse- og produktutvikling til produsentar i grøntnæringa. Nye produsentar bør prioriterast ved marknadsvest. Småskala produksjon av grønnsaker, frukt og bær er ein del av målområdet.	Nye produsenter i frukt-, grønt- og veksthusnæringa skal prioriteres.
4	I kornproduksjonen skal tilskudd til tørke- og lageranlegg prioriteres	I kornproduksjonen skal tilskudd til tørke- og lageranlegg prioriteres, med spesiell vekt på fellesanlegg.
5	I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samla næringsgrunnlaget på bruket.	Videreføre
6	Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering mellom søknader.	Fjerne.
7	Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen mjølkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med 15–30 kyr.	Innenfor investeringsvirkemidlene som går til melkebruk, er det spesielt behov for å prioritere fornying av fjøs med færre enn 30 kyr. Maksimal prosentsats for tilskudd til fjøs som bygges til under 30 kyr er inntil 50 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringa, med en øvre grense på 4 mill. kroner per prosjekt.
8	Det skal tas hensyn til nye krav til dyrevelferd, inkludert kravet om løsdriftsfjøs, og behov for fornying av driftsapparatet.	Videreføre
9	Økologiske produsenter som må gjøre større investeringer som følge av endrede krav knyttet til implementering av EUs økologiregelverk skal prioriteres	Videreføre
10	Prosjekt med energi- og klimateffektive løsninger skal prioriteres. Ved bruk av tre som byggemateriale, kan det i tillegg bli gitt et tilskudd på inntil 20 prosent av innvilga tilskudd etter § 3 c, første ledd i forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket, avgrensa oppover til 400 000 kroner. Det skal tas hensyn til graden av trebruk i prosjektet ved utmåling av tilskudd.	Videreføre
11	Det kan gis investeringstilskot til bygging av gjødsellager med fast toppdekke eller minimum 10 måneders lagringskapasitet, samt til biorestlager med fast toppdekke og med kapasitet til sesongbehovet for biorest. Det kan også bli gitt tilskot til anlegg med gjødselseparator. Tilskotet er avgrensa til 25 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket med ei øvre grense på 200 000 kroner per prosjekt.	Videreføre
13	Det kan bli gitt inntil 100 mill. kroner i risikolån. Tapsavsetningen skjer innenfor ramma av IBU-midlene.	Videreføre.

14	Strategiske føringer for de regionale partnerskapen er avgrensa til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike område i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.	Videreføre.
15	Maksimal prosentsats for tilskudd til investeringer blir videreført med inntil 35 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringa. Den øvre grensa for tilskudd på 2 mill. kroner per prosjekt, med unntak for Troms og Finnmark, blir òg videreført.	Videreføre.
		Innenfor saueneæringa skal fornying av driftsapparat ved generasjonsskifte prioriteres, uten produksjonsutvidelse
		Prioritere investeringer i seteranlegg. Det kan gis opptil 50 % investeringsstøtte. Investeringer i infrastruktur som vei, vann og tilkobling til strømnnett støttes også.
		Investeringsstøtte til sau og ammeku forutsetter tilstrekkelig tilgang på utmarksbeite
		Investeringsstøtte kan gis til oppgradering eller utarbeiding av områder som skal brukes i Inn på tunet-tilbudet.
		Prioritere bygging av siloer og fôrlager som erstatning for bruk av plast til rundballer
		20 mill. kroner øremerkes til småskala grøntproduksjon.

18.3.1 Gjennomgang av investeringsstrategiene

Det er fremdeles et stort behov for å oppgradere driftsapparatet for å imøtekomme nye krav og standarder for driftsbygninger i jordbruket. Etterslepet er i dag trolig større på de mindre og mellomstore bruka enn de største. Dette er en antakelse som underbygges av at gjennomsnittlig produksjonskapasitet etter utbygging er noe lavere nå enn det var for noen år siden. Det vil si at en større andel av de største bruka har gjennomført investeringer, mens turen nå er kommet til mindre og mellomstore bruk. Det er derfor viktig at fornying og standardheving blir gjennomført for disse bruksstørrelsene i tida framover, og at føringer og regelverk er godt tilpassa dette formålet.

Mange av bruka som har investert har kunnet imøtekomme kravet om lønnsomhet i investeringsprosjektet ved å øke produksjonsvolumet. Mye tyder på at det er mindre aktuelt for de bruka som gjenstår, på grunn av mindre tilgang til areal og ressurser, og ikke minst fordi den nasjonale markedssituasjonen innen mange av produksjonene, spesielt husdyr, ikke lenger gir rom for økt produksjonsvolum.

Strategiene for utvikling av og investeringer i næringa må dreie seg mer enn i dag om hvordan redusere risiko og sårbarhet ved ulike kriser. Det kan for eksempel bety at en må fokusere sterkere enn før på robuste løsninger definert som redusert avhengighet av tilførsler utenfra, spredning av risiko og en ekstrakapasitet i ulike ledd av produksjonskjeden som sikrer drifta, også i unormale situasjoner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag viser til Ap, Sp og SV sin felles merknad ved behandlingen av jordbruksoppgjøret 2021: «Stortinget ber regjeringen om å foreta en

gjennomgang av føringene for tildeling av IBU-midler med mål om å sikre at kravet til lønnsomhet i investeringsprosjekter kan møtes på andre måter enn å øke den eksisterende produksjonen på bruket. Gjennomgangen skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2022.»

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at gjennomgangen legges fram før jordbruksoppgjøret i 2023.

18.4 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Landbruksdirektoratet fikk fra 2020 ansvaret for å etablere og forvalte den nye ordningen Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT) og har i året som gikk, gjennomført de første rundene med utlysning og innvilgning av midlene. Forskrift for midlene ble fastsatt av Landbruks- og matdepartementet i januar 2021. Den tidligere ordningen med tilskudd til kompetanseutvikling i landbruket (KIL) er innlemmet i ordningen.

Det kan søkes tilskudd til tilretteleggingstiltak innen landbruksbasert næringsutvikling, og til utvikling og videreutvikling av etter- og videreutdanningstilbud innenfor landbruksnæringen. Tiltakene skal bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket og bidra til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi.

I fjorårets jordbruksavtale ble bevilgningen på 8 mill. kroner senket til 6 mill. kroner i 2022.

På høsten 2021 ble det lyst ut om lag 7,2 mill. kroner til prosjekter med oppstart i 2022. Rammen bestod av gjenstående 2021-midler i tillegg til avsetningen for 2022 på 6 mill. kroner. I denne runden ble det mottatt søknader med et samlet ressursbehov på ca. 22,7. Det ble ved fastsetting av «Forskrift om nasjonale tilretteleggingsmidler til næringsutvikling og kompetanseheving» vedtatt å ikke lenger øremerke midler til kursing av landbruksvikar og avløser. Tidligere er det øremerket 1 million til disse kursene via KIL-midler. Det ble samtidig i fastsetningsbrev fra Landbruks- og matdepartementet vist til at det er viktig å sikre god kompetanse blant avløser og landbruksvikar, og man mener at det kan være naturlig å drøfte dette i forbindelse med jordbruksforhandlingene.

Hvert år blir det arrangert nybegynnerkurs for avløsere og etterutdanningskurs for avløsere og landbruksvikarer i regi av avløserlagene rundt i Norge. Dette er viktige kurs for å sikre tilgang til kvalifiserte avløsere. NLT ser at tilskudd til dette formålet gjør at det blir arrangert flere kurs enn det ville blitt gjort uten økonomisk støtte, og bidrar til kompetanseutvikling.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil bevilge 7 millioner kroner til Nasjonale tilretteleggingsmidler. 1 mill. kroner øremerkes til kurs for avløsere.

18.5 Regionale tilretteleggingsmidler

Fra 1. januar 2021 overtok fylkeskommunene forvaltningen av de regionale tilretteleggingstiltakene i landbruket (RT-midlene). Tidligere ble midlene forvaltet av statsforvalteren og hadde da navnet utviklings- og tilretteleggingsmidler (UT-midler). Fylkeskommunene melder at de regionale partnerskapene for landbruk fungerer godt, og det ble totalt innvilget 49 mill. Kr i 2021.

Midlene skal legge til rette for regional næringsutvikling med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket. Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak som bidrar til utvikling av konvensjonell eller økologisk drift i landbruket eller til utvikling av andre landbruksbaserte næringer innenfor fastsatte nasjonale og regionale rammer, strategier og prioriteringer.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil videreføre bevilgningen på 48 millioner kroner til Regionale tilretteleggingsmidler.

18.6 Områderetta innsats - Fjellandbruket

Midlene omfatter fjellandbruket i Trøndelag, Innlandet, Vestfold og Telemark og Oslo og Viken, og skal bidra til å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Statsforvalteren i Trøndelag har et koordinerende ansvar for forvaltning av midlene. Hovedvekten av prosjektene er flerårige, og i 2019–2021 er det innvilget støtte til totalt 70 prosjekter, derav 28 i 2021.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at satsinga videreføres i 2023 med 4 mill. kroner.

18.7 Områderetta innsats - Arktisk landbruk

Midlene omfatter Nordland, Troms og Finnmark og skal bidra til utvikling og økt utnytting av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Statsforvalteren i Troms og Finnmark har et koordinerende ansvar for forvaltning av midlene. Det ble bevilget 4,8 mill. kroner i tilskudd til 13 prosjekter i 2021.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at satsinga videreføres i 2023 med 4 mill. kroner.

18.8 Rekruttering og kompetanse

18.8.1 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Fra 1. januar 2020 overtok fem av fylkeskommunene forvaltningen av de regionale kompetansenettverkene for lokalmat, og Landbruksdirektoratet fikk det nasjonale forvaltningsansvaret. Tidligere lå det nasjonale ansvaret hos Innovasjon Norge og LMD.

Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med inntil 10 ansatte. Hovedmandat er å utvikle og tilby kompetanse som setter produsentene i stand til å planlegge, foredle og omsette mat med kvalitet og mat som er trygg.

Pandemien har påvirket ordningen; flere digitale løsninger er blitt tatt i bruk og praktiske kurs måtte holdes i mindre omfang. Det er blitt mer individuell oppfølging i 2021 da flere produsenter har trengt veiledning for å tilpasse seg et endret marked grunna pandemien, eks. fra restaurantsalg til butikk.

Aktiviteten er til tross for dette økende, og fylkeskommunene rapporterer om god måloppnåelse, men at ressursene ikke er tilpasset den store veksten som har skjedd på området. Det er spesielt ventelister innen ysting og sider- og fruktvinsproduksjon.

Kompetansenettverkene opplever markant økning i antall veiledninger og kurs, mens de økonomiske rammene har stått stille de siste 4 årene, med en grunnbevilgning på 14 millioner kroner. For 2022 er rammen redusert til 12,7 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at bevilgningen til regionale kompetansenettverk for lokalmat må økes til 16 mill. kroner i 2023.

18.8.1.1 To ystestillinger ved Kompetansenettverk Lokalmat VEST

Vi mangler i dag ei aktiv kunnskapsklynge for handverksysting/meieriteknologi.

Kompetansenettverk Lokalmat - Vest har i mange år hatt innføringskurs og modulkurs i ysting ved Sogn Jord- og Hagebruksskule (SJH). Kursene har de siste årene vært fulltegnet, og det er satt opp ekstra kurs i år. Dette er gode og grundige kurs, men for å bygge og drive eget ysteri er ikke tre uker utdanning nok.

Antall gardsysteri har hatt en sterk økning fra 100 gardsysterier i 2016 til 140 i 2020. Samtidig har flere av de etablerte ysteriene utvidet virksomheten sin og etterspør mer rådgivning. Besøksordninga er i dag underfinansiert i forhold til behov, og det er stor mangel på fagpersoner både for rådgiving og utdanning. Rådgivingstjenestene for ysteri består i dag av telefon- og nettrådgiving ved Norsk Gardsost sine to fagrådgivere (administrert og betalt av Kompetansenettverk Vest).

Fagskoletilbud i handverksmessig mjølkeforedling er på trappene med oppstart høsten 2022. Et kompetansesenter for handverksforedling vil styrke næringa i hele landet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det øremerkes 2 millioner kroner årlig i 3 år til finansiering av to stillinger ved Kompetansenettverk Lokalmat VEST til styrking av ystefaglig kompetanse i Norge.

18.8.2 Regionale tilskudd til rekruttering og kompetanse

Tilskuddet skal bidra til rekruttering og kompetanseheving av næringsutøvere som kan ivareta og styrke verdiskapingen i landbruket regionalt. Fylkeskommunen forvalter ordningen.

Prioriterte områder for ordningen er støtte til etterutdanning i landbruket, og tiltak som retter seg mot rekruttering, likestilling og omdømmebygging. Tiltak som bidrar til å styrke rekruttering til landbruksutdanning og etterutdanning for næringsutøvere i landbruket skal prioriteres.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bevilgningen til regionale tilskudd til rekruttering og kompetanseheving settes til 12 mill. kroner for 2023.

18.8.3 Nasjonal modell voksenagronom

I tillegg til den ordinære naturbruksutdanningen har vi nå en nasjonal modell for voksenagronom, og fra 2019 også voksengartner. Disse tilbudene er i all hovedsak lokalisert i tilknytning til ulike naturbruksskoler rundt i landet, og flere fylkeskommuner rapporterer om flere søkere enn de kan ta inn.

Det er viktig og positivt at voksenagronom- og voksengartner tilbudet følger en nasjonal og enhetlig modell og at tilbudene har en forutsigbar finansiering.

Tilskuddsrammen for 2022 var satt til 17 millioner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bevilgningen videreføres med 17 mill. kroner til gjennomføring av voksenagronomtilbud.

18.9 Mentorordninga

Mentorordninga i landbruket innebærer at en ny bonde gjør en formell avtale med en erfaren kollega om å bistå som diskusjonspartner i drifta gjennom ett år. Tilbudet omfatter alle produksjoner, også Inn på tunet, lokal foredling med mer.

Norsk Landbruksrådgivning (NLR) forvalter ordningen, som finansieres utenfor NLRs grunnbevilgning.

Etter et treårig, vellykket prøveprosjekt i Trøndelag, Vestland, Agder og Innlandet, ble Mentorordninga i landbruket utvidet til hele landet i 2020. 121 mentorpar fra hele landet deltok i 2020, og 134 par i 2021. Antall søkere som ny bonde økte fra 133 i 2020 til 243 i 2021.

Ordninga er kostnadseffektiv, fungerer veldig godt og en ser at mange har stort utbytte av å delta. Den fører også til større samarbeid mellom bønder over tid.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det settes av 4 mill. kroner til mentorordningen for 2023.

18.10 Forskning og utvikling

Forskningsmidler over jordbruksavtalen brukes for dekke jordbruksnæringens forskningsbehov. Næringen definerer problemstillinger det skal forskes på. Prioriteringene skal være i tråd med landbrukspolitiske mål.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at hovedprioriteringene for tildelingen av forskningsmidlene over jordbruksavtalen bør være:

- **Bærekraftig matproduksjon basert på norske ressurser - over hele landet**
- **Forbedring av produksjonsmetodene i økologisk landbruk**
- **Jordhelse**
- **Utmarksbruk**
- **Teknologiutvikling og innovasjon tilpasset strukturen i norsk jordbruk**
- **Prosjekter som bidrar til økt etterspørsel etter geitemelk**

Følgende utredninger gjennomføres til jordbruksoppgjøret 2023:

- a) 50 % sjølforsyning – hva er de lavthengende fruktene?
- b) Nasjonal kartlegging av kalkingsbehov og dokumentasjon av kalking som klimatiltak.
- c) Kartlegging av behovet for å styrke de landbruksøkonomiske miljøene i Norge.
- d) En utredning som diskuterer virkemidler for å utnytte mer av arealene over hele landet som er egnet til grøntproduksjon. Dette må inkludere løsninger for mottaks- og foredlingsleddet, samt identifisere utfordringer med tollvern for de ulike kulturene. Utredningen skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2023.
- e) En utredning av mulighetsrommet for kontraktproduksjon mellom lokale grøntprodusenter og offentlige aktører (f.eks. kommune med storkjøkken). Utredningen skal identifisere mulige pilotkommuner og skal være klar i forkant av jordbruksoppgjøret 2022.
- f) Gjennomgang av strategiene for bruk av IBU-midler

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bevilgningen til forskning og utredninger over jordbruksavtalen videreføres på 77 mill. kroner for 2023.

Forhandlingsutvalget i Norske Bonde- og Småbrukarlag mener at forskningsavgiften må være den samme for norskprodusert og importert vare: 0,35 %. I dag er satsen for importert halvfabrikata og ferdigvarer på 0,25 %.

18.11 Norsk mat

Norsk Mat (tidligere Matmerk) er en uavhengig stiftelse. Stiftelsens formål er å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon ved å arbeide med kvalitetssystemer og kompetanse samt å synliggjøre norske konkurransefortrinn og norsk opprinnelse overfor forbruker og marked. KSL, Nyt Norge og Lokalmat er definert som kjerneoppgaver. Fra og med 1. januar 2022 er blomster/planter og serveringssteder blitt permanente i merkeordningen Nyt Norge.

Kvalitetssystem i landbruket, KSL, er et viktig fellestiltak for landbrukets primærproduksjon. KSL er koblet til dyrevelferdsprogrammene for å sikre nødvendig tiltro til norske produkter. Dyrevelferdsprogrammene fører til økt behov for revisjoner. Det er viktig å videreutvikle systemene for å sikre brukervennlighet og effektive løsninger.

For 2022 ble det innvilget 57 millioner, i motsetning til 63 millioner i 2021, som har resultert i kutt på 3 årsverk

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å beholde bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat på 63 millioner kroner.

18.12 Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping

Utviklingsprogrammet skal skape økt vekst og verdiskaping innen lokalmat, reiseliv, reindriftsnæringen, Inn på tunet, innlandsfiske og andre bygdenæringer basert på landbrukets ressurser. Programmet skal stimulere til økt lønnsomhet og konkurranseevne gjennom bedriftsutvikling, samarbeid, kompetanse og omdømmeaktiviteter. Utviklingsprogrammet er et viktig tiltak for å utvikle både lokalmatprodusenter, reiselivsbedrifter og samarbeid mellom ulike produsenter. Samtidig gjør innretningen på programmet at det er utfordrende for nasjonale aktører som Bondens Marked og Inn på tunet å få støtte over utviklingsprogrammet for sine prosjekt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgningen til utviklingsprogrammet på 85,3 mill. kroner for 2023. Støtten til Norsk Gardsost og Bondens marked bevilges fra denne posten, med 1 mill. kroner til Norsk Gardsost, 2 mill. kroner til Bondens Marked på nasjonalt nivå og 2 mill. kroner på regionalt nivå.

18.13 Likestilling av Inn på tunet med annen næringsvirksomhet i landbruket

Det er en voksende interesse blant bønder for å lage og tilby slikt tjenestetilbud som en del av den samlede næringsvirksomheten på gården.

For stadig flere bønder er IPT en viktig del av næringsvirksomheten. Dessverre rangeres IPT bare som en tilleggsnæring.

Dette får svært negativ betydning for bonden både med hensyn til momsregelverket og skattemessige forhold gjennom at det ikke er mulig å bruke jordbruksfradraget.

Mens f.eks. juletreproduksjon regnes som full næringsinntekt, teller inntekter i IPT bare som bi-inntekter. Ved vurderinger av inntektsmuligheter på en landbrukseiendom har dette negativ betydning for næringa.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at Inn på tunet må godkjennes som en landbruksnæring, og ikke bare som en tilleggsnæring.

Investeringsordningene i landbruket må imøtekomme behovene for videre utvikling av IPT.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag forventer at det legges til rette for investeringsstøtte til den enkelte gård og etableringsstøtte til forretningsmessig samarbeid mellom tilbyderne, både i fylka og nasjonalt.

18.14 Skogbruk

Aktiv skogsdrift er et viktig bidrag i klimaarbeidet. Skogen binder karbon. Framskrivninger for opptak viser en nedadgående trend fram mot 2050. Derfor må det tas grep. Et forsterket bidrag betinger økt avvirkning kombinert med økt tilvekst. Skogplanting og andre tiltak for å øke skogproduksjonen er avgjørende for hvor mye biomasse en kan bruke i fremtiden. Uten økt produksjon, økt uttak og bruk av fornybart trevirke som kan erstatte fossile ressurser, vil det være svært utfordrende å begrense den globale oppvarmingen.

Investeringer i skogsbilveinettet og taubaner er viktige tiltak for å øke uttak av trevirke og sikre en jevn tilgang på tømmer året rundt. Stadig større variasjon i vintrene øker behovet for investering i vegene. Det er stort behov både for nye veger spesielt i kystområdene og opprusting av eksisterende skogsbilveger andre steder. Skogkultur er essensielt for å sikre framtidig virkestilgang og CO₂-binding i skog, der skogen i Norge i dag binder halvparten av Norges totale utslipp. Ved å sørge for foryngelse og skjøtsel, vil skogen få en framtidig virkeskvalitet som kan erstatte bruk av fossilbaserte produkter.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til skogbruk over LUF til 257 mill. kroner i 2023. Fordelingen av bevilgningen til skogbruk skjer i egne drøftingsmøter mellom partene på høsten.

18.15 Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Midlene skal gå til tiltak som kan redusere konfliktnivået mellom de som driver ordinær jordbruksdrift og reindriften. Det meste aktuelle tiltaket er inngjerding av jordbruksarealer og oppsetting av sperregjerder.

I 2021 stod det til sammen 9,8 millioner (forrige års ubrukte ramme, pluss årets, og i tillegg fra RUF) kroner til rådighet i 2021 til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og øvrige parter. Per mars 2022 er det allerede innvilget for kr 1,8 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn ei 50/50 fordeling mellom RUF og LUF, og vil videreføre bevilgningen på 1,5 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift i 2023.

18.16 Støtte til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap

Landbruket og landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden, og inngår i den sektorovergripende satsingen for å ivareta verdifulle jordbrukslandskap. Jordbruket i disse områdene er i tilbakegang, og det er behov for å se på hvordan jordbruket kan drives og utvikles slik at kulturlandskapet blir ivaretatt for framtiden.

Ordningen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» skal ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap samt biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Satsingen er etablert gjennom et samarbeid og et spleiselag mellom landbruksmyndigheter og miljømyndigheter. Ordningen startet med 20 områder i 2009. I 2020 var 46 områder med i ordningen.

Forvaltningsansvaret for Utvalgte kulturlandskap og Verdensarvsatsingen ble overført fra regionalt forvaltningsnivå til kommunene i 2020.

Samlet budsjett har økt de siste årene fra 12 mill. kroner i 2016 til 48 mill. kroner i 2021. Den store økningen av bevilgninger kommer av den store utbredelsen av områder. I 2009 omfattet ordningen 30 områder, mens det i 2021 var 46. I 2021 ble det bestemt at det i løpet av 2022 og 2023 skulle innlemmes enda 5 nye områder.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bevilgningen til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap settes til 23 mill. kroner for 2023.

18.17 Rekrutteringstilskudd

Interessen for å drive jordbruk hos unge er stor, men det er en krevende næring å etablere seg i. Å starte som bonde krever mye kapital, både ved kjøp av landbrukseiendom og ved fornying og oppgradering av driftsapparat.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det innføres et rekrutteringstilskudd til nyetablerte bønder under 35 år på 100 000 kroner. Tilskuddet utbetales som en engangssum ved eiendomsoverdragelse. Søknaden behandles fortløpende av fylkesmannen, og utbetales inneværende søknadsår. Det settes av 60 millioner til tilskuddet gjennom LUF.

19 ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSDORDNINGER

19.1 Tilskudd til landbruksrådgiving

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) er et viktig bindeledd mellom forskning og de aktive jordbruksforetakene. NLR sørger for at ny kunnskap kommer ut til bonden på en effektiv måte. Dette er ikke minst viktig i en tid der jordbruket møter nye utfordringer til klima- og miljøendringer og kvalitetskrav. Samarbeid med forsknings- og utdanningsinstitusjoner vektlegges. NLR har også ansvar for HMS i landbruket, og byggteknisk rådgiving.

Landbruksdirektoratet har etter oppdrag fra Prop. 200 S (2020-2021) Jordbruksoppgjøret 2021 levert rapporten «Gjennomgang av støtten som gis til Norsk Landbruksrådgiving over

Jordbruksavtalen». Rapporten gir en god beskrivelse av NLR og det skisseres behov for en del endring for hvordan grunnbevilgningen fordeles mellom enhetene i dag for å sikre at midlene blir brukt i tråd med formålet. Det settes søkelys på likeverdig tilbud, organisering av NLR, samarbeid mellom regionene, tydelighet på måloppnåelse og utbetalingsregelverk som krever endring. Rapporten påpeker at NLR sin uavhengige rådgiving også er grunnlaget for grunnbevilgningen på 98 mill. og viktighet av at NLRs rådgiving er tilgjengelig for bønder i hele landet, både medlemmer og ikke medlemmer.

NLR må være en kompetansebedrift som utvikler og leverer gode tjenester til bonde, og sikre effektiv og helhetlig rådgiving til medlemmer og ikke-medlemmer i hele landet. NLR skal være sterkt lokalt forankret.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at NLR bør vurdere om deres organisering er hensiktsmessig, kostnadseffektiv og gir likeverdig tjenestetilbud i hele landet. Forhandlingsutvalget mener det er behov for at NLR organisere seg slik at organisasjonen framstår som en samlet landsdekkende organisasjon som oppfyller statens krav for å være én tilskuddsmottaker.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag øker avsetningen til NLR med sju millioner kroner for 2022, til 105 millioner. Av økningen skal 2,5 mill. kroner gå til HMS og 2 mill. kroner til Minor-use og 2,5 mill til prosess i 2023. Det forventes at NLR med denne bevilgningen har en prosess mot ny modell med oppstart fra 1.1.2024.

19.1.1 HMS-rådgivning

Landbrukets HMS-tjeneste er en del av tjenestetilbudet fra Norsk Landbruksrådgiving. Det er forutsatt at LHMS sitt tjenestetilbud ivaretas, videreutvikles og knyttes nærmere til produksjonsfaglig virksomhet og rådgiving. Norsk matproduksjon er avhengig av friske, uskadde norske bønder med god psykisk helse. HMS-arbeidet en viktig del av sikkerhetsnettet rundt bonden. God bondehelse er i tillegg til å være særdeles viktig i seg selv, også med på å sikre god dyrevelferd og trygg matproduksjon.

NLR har ansvar for krisebistand, både til medlemmer og ikke medlemmer. Dette er en ikke-fakturerbar tjeneste, og utføres innenfor bevilgede midler. Vi har gjennom flere år hatt spesielle sesonger med utfordringer knyttet til bl.a. tørke og pandemi. Mange bønder opplever uforutsigbarhet og usikkerhet i forhold til både produksjon og økonomi, nå særlig knyttet til korona. Det er viktig å ha økt fokus på bondehelse og en velfungerende bedriftshelsetjeneste for norske bønder.

19.1.2 Minor-use

NLR har ansvar for søknader om «minor-use». Dette er en svært viktig godkjenning for å sikre tilgang på kjemiske og biologiske plantevernmidler i en del kulturer med mindre dyrkingsomfang.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er viktig å legge til rette for mer norsk variert planteproduksjon til mat i Norge.

19.2 Tilskudd til frøavl og såkornberedskapslager

Formålet med tilskudd til frøavl er å fremme dyrking og frøforsyning av klimatilpassede sorter. Det gis tilskudd til sertifisert frøavl av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker. Ordningen omfatter pristilskudd, arealtilskudd og overlagringstilskudd.

Frøavl legger grunnlaget for norsk grovfôrproduksjon, og er på den måten viktig for jordbruket i hele landet. Frøavl og tilpassa sortsmateriale er viktig i arbeidet med å bedre grovfôr dyrkinga. Såfrølager gjør oss bedre rusta dersom engarealene utvintrer, og sikrer tilgang på sorter tilpassa norske forhold. Det er svært begrensa muligheter for å importere sorter egna for norsk klima, og særlig for de nordlige landsdelene.

Ordningen med tilskudd til beredskapslagring av såkorn ble etablert i 2012.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til tilskudd til frøavl med 3 millioner kroner og bevilgningen til tilskudd til lagring av såkorn med 3 millioner kroner for 2023.

19.3 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

19.3.1 Graminor AS

Arbeidet med å utvikle plantemateriale tilpasset norske dyrkingsforhold er viktig. Det vil gjøre oss mindre avhengig av å nytte plantemateriale som er utviklet primært for å brukes i andre land og med risiko bl.a. for å få importert skadegjørere som en hittil har vært forskånet mot.

Graminor har ansvar for foredling av jord- og hagebruksvekster i Norge. Formålet er å sikre at produsentene har tilgang på variert og friskt sortsmateriale som er egnet for norske forhold. Graminors arbeid er av stor betydning for å sikre norsk matproduksjon tilpasset et endra klima. Endringer i klima og dyrkingspraksis gjør at det til enhver tid er behov for nytt og bedre tilpassa sortsmateriell. Innen hagebruksvekstene er det mangel på sorter som kan sies å være attraktive nok, både for forbrukeren og produsenten. God plantehelse er også et viktig konkurransefortrinn i norsk jordbruk, som vi må ivareta.

Graminor deltar i et nordisk samarbeid. Den nasjonale andelen av finansiering av nordisk privat-offentlig partnerskap (PPP) bevilges over jordbruksavtalen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlaget økes.

19.4 Sagaplant AS

Sagaplant er et nasjonalt plantehelsesenter. Sagaplant fremstiller klimatilpasset, sykdomskontrollert og sortsekte plantemateriale av hagebruksvekster for norske forhold. Friske planter som er sortsekte og klimatilpasset, sikrer stabile avlinger av riktig kvalitet og er en viktig faktor for å lykkes med produksjonen. Kravene til mattrygghet er økende, og et friskt plantemateriale er et godt utgangspunkt. Import av plantemateriale utgjør også en risiko for import av planteskadegjørere. Mange av arbeidsprosessene i fremavlsarbeidet er arbeidskrevende og manuelle. Det er følgelig behov for et moderne anlegg for å oppnå effektiviseringsgevinster. Sagaplant har i dag et vedlikeholdsbehov på sitt anlegg i Telemark. Dagens økonomi tillater ikke selskapet å ta hele kostnadene, og det søkes derfor om en engangsbevilgning. Sagaplant ser muligheter for å kunne ta ut økte markedsinntekter etter at investeringene er gjennomført.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre driftsstøtta på samme nivå som i 2022.

19.5 Tilskudd til dyreavl med mer

19.5.1 Veterinære reiser

Formålet med ordningen er å jevne ut kostnadene til veterinære syke- og inseminasjonsreiser. Ordningen er viktig for å opprettholde produksjonsfordelingen med en variert bruksstruktur over hele landet ved å bidra til å sikre tilgang til veterinære tjenester i hele landet. Tilgang til veterinærtjenester er svært viktig for norsk husdyrproduksjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er behov for styrking av tilskudd til veterinære reiser og foreslår derfor en økning av tilskuddet med 2 kr/km tilsvarende 6 mill kroner.

19.5.2 Semin

Tilskudd til utjamning av inseminasjonsreiser er et målrettet tilskudd som bidrar til å sikre likt tilbud av avlsmateriale med god kvalitet over hele landet. Det er viktig å presisere at avtalemidlene ikke brukes til å dekke noe av den ordinære drifta til avlsselskapene, men kun til å utjevne de svært varierende kostnadene ved sæddistribusjon og inseminasjonsarbeid som skyldes lokale forskjeller i reiseavstander og dyretetthet. Eksempelvis gir reiseavstander en kostnadsforskjell på kr 248,- for en inseminasjon på storfe i Finnmark kontra Rogaland.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningene til semintjenester med 1 mill. kroner.

19.5.3 Avlsorganisasjoner

Ordningen skal bidra til avlsmessig framgang og populasjoner av friske husdyr tilpasset miljøet. Ordningen skal videre sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet.

Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet som fordeler midlene etter samråd med avtalepartene. Som det framgår av jordbruksavtalen kan følgende organisasjoner få støtte over ordningen: Norsk Sau og Geit (NSG), Norges Birøkerlag, Norges Pelsdyrslag, Norsk kjøttfeavlslag TYR og Norsk Fjølfe, Landslaget for Telemarksefe og Avslaget for sidet trønder- og Nordlands-fe.

Støtte til Norges Birøkerlag forutsetter at de også bidrar til driften av Reinavlssområdet for den brune bia. Norsk Fjølfe kan få støtte til påvirkning av avlsarbeid i regi av internasjonale avlsselskaper.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- Småbrukarlag foreslår at tilskuddet økes med 0,5 mill.

20 FORDELINGSSKJEMA

Tabell 1.1 Fordeling på priser og tilskudd

		Mill. kr
-	Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	4 619,3
	Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
=	Nettoeffekt av tilskudd	4 619,3
+	Målpriser fra 1.7	2 579,7
=	Sum målpriser og tilskudd	7 199,0
+	Omdisponering overførte midler fra 2021	0,0
+	Videreføre kostnadsdekning fra 2022	1 734,0
=	Sum til fordeling	8 933,0
+	Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	227,0
=	Ramme	9 160,0

Tabell 1.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1 501,9	5,55	1,00	1501,9
Poteter	204,5	5,48	1,00	204,5
Grønnsaker og frukt	3 860,5		17,0%	656,3
Norsk matkorn	184,2	3,75	1,178	217,0
Sum målprisendringer				2579,7

Tabell 1.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	164,1	3,80	1,20	197,0
Rug, matkorn	20,0	3,32	1,00	20,0
Bygg	596,2	3,16	0,80	476,9
Havre	263,1	2,93	0,80	210,5
Fôrhvete og fôrrug	129,1		0,80	103,3
Erter til modning	4,0		1,00	4,0
Såkorn	63,0		0,86	54,4
Oljevekster	15,5	6,38	1,00	15,5
Sum korn og oljevekster	1 255,0		0,86	1081,6

Tabell 1.4 Endring i råvarekostnader til kraftfôr

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Karbohydrat kraftfôr	1464,5	71,6%	3,10	0,800	1171,6
Effekt endret prisnedskrivning				0,000	0,0
Protein, soya m.m.	435,7	21,3%	4,197	1,084	0,0
Fett	49,4	2,4%		0,000	0,0

Vitaminer og mineraler	96,0	4,7%	0,000	0,0
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr				-5,8

Tabell 1.5 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post		Budsjett 2022 ¹⁾	Endring	Budsjett 2023 ²⁾
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19,000	-3,200	15,800
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 578,553	200,300	1 778,853
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	0,000	31,400
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	206,040	105,960	312,000
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	6,000	47,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	278,440	111,960	390,400
71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	83,000	0,000	83,000
73.11	Pristilskudd ull	110,000	77,900	187,900
73.13	Pristilskudd melk	703,100	0,000	703,100
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 447,500	17,800	1 465,300
73.16	Distriktstilskudd egg	3,300	0,000	3,300
73.17	Pristilskudd grønt	170,600	14,000	184,600
73.18	Frakttilskudd	400,100	10,000	410,100
73.19	Pristilskudd korn	1 198,600	0,000	1 198,600
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	4 033,200	119,700	4 152,900
	Driftstilskudd, korn	0,000	439	438,855
	Driftstilskudd sau	0,000	1 173	1 173,389
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 762,000	289	2 050,800
74.14	Tilskudd husdyr	2 807,300	774,285	3 581,585
74.16	Beitetilskudd	1 078,000	529,200	1 607,200
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	4 258,100	729,840	4 987,940
74.19	Tilskudd ti regionale miljøprogram	601,100	81,500	682,600
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	130,200	11,300	141,500
		10		
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	636,700	4 027,168	14 663,868
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	96,145	6,100	102,245
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	25,020	7,000	32,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	7,000	105,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	6,200	58,356
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	17,000	1,000	18,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	288,321	27,300	315,621
78.11	Tilskudd til avløsning	1 233,067	102,300	1 335,367
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	133,000	26,800	159,800
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	32,600	4,300	36,900
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	2,626	70,854
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	67,950	0,000	67,950
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 534,845	136,026	1 670,871
		18		
Sum kapittel 1150		452,059	4 619,254	23 071,314
Sum kapittel 4151		0,050	0,000	0,050

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 1.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,0	2,0	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	17,0	13,8	
Justert bevilgningsbehov			-3,2
Sum	19,0	15,8	-3,2

Tabell 1.7 Post 70.11 Markedstiltak i grøntsektoren, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
-			
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	31,4	31,4	
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	31,4	31,4	0,0

Tabell 1.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
-			
PNS, prognose	206,0	188,0	0,0
Målprisjustering melk			110,0
Endret målpris potet			14,0
Behov knyttet til produkter uten målpris			0,0
Justert bevilgningsbehov			-18,0
Sum	206,0	188,0	106,0

Tabell 1.9 Post 70.13 Tilskudd til avrensordningen potet, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
-			
Potetsprit	19,5	19,5	3,0
Potetstivelse	21,5	21,5	3,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	41,0	41,0	6,0

Tabell 1.10 Post 71 Tilskudd ved avlingssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2022	Endring
-		
Tilskudd ved avlingssvikt i planteprod.	80,0	0,0
Tilskudd ved svikt i honningprod.	3,0	0,0
Sum	83,0	0,0

Tabell 1.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill.	Kg/stk	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Ull		2,650	38,96	2,00	40,96	77,9
Skinn		0,070	70,00	0,00	70,00	0,0
Sum						77,9

Tabell 1.12 Post 73.13 Pristilskudd, melk

		Mill. l.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitemelk		19,0	3,46	0,00	3,46	0,0
Distriktstilskudd melk	Sone A	199,6	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone B	320,3	0,12	0,00	0,12	0,0
	Sone C	228,8	0,37	0,00	0,37	0,0
	Sone D	507,1	0,57	0,00	0,57	0,0
	Sone E	118,5	0,64	0,00	0,64	0,0
	Sone F	47,5	0,73	0,00	0,73	0,0
	Sone G	49,5	1,01	0,00	1,01	0,0
	Sone H	2,8	1,22	0,00	1,22	0,0
	Sone I	13,7	1,80	0,00	1,80	0,0
	Sone J	10,7	1,89	0,00	1,89	0,0
Sum distriktstilskudd, melk		1 498,7		0,00		0,0
Sum pristilskudd, melk						0,0

Tabell 1.13 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

		Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats kr/slakt	Endring, mill. kr
Kvalitetstilskudd lammeslakt						
Kval. O+ og bedre		955 400	450	0,00	450	0,0
Ikke godkjent klassifisør		4 000	419	0,00	419	0,0
Kjeslakt over 3,5 kg		18 000	300	50,00	350	0,9
Tillegg økologiske slakt (herav)		28 000	40	0,00	40	0,0
Sum		977 400				0,9
		Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Grunntilskudd, kjøtt						
Sau		23,1	3,81	0,00	3,81	0,0
Geit		0,4	5,15	0,00	5,15	0,0
Sum		23,5				0,0
Kvalitetstilskudd storfekjøtt						
Kvalitetsklasse O		16,9	2,50	1,00	3,50	16,9
Kvalitetsklasse O+ og bedre		32,3	7,50	0,00	7,50	0,0
Sum		49,2				16,9
Distriktstilskudd, kjøtt						
Storfe, sau og geit	Sone 1	23,9	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	57,7	5,25	0,00	5,25	0,0
	Sone 3	18,2	8,05	0,00	8,05	0,0
Storfe og Geit	Sone 4	7,2	11,80	0,00	11,80	0,0
Storfe og Geit	Sone 5	0,9	12,40	0,00	12,40	0,0
Sau	Sone 4	3,0	13,90	0,00	13,90	0,0
Sau	Sone 5	0,6	14,40	0,00	14,40	0,0
Gris	Sone 4	6,3	5,10	0,00	5,10	0,0
Gris	Sone 4 ²	0,7	6,00	0,00	6,00	0,0
Gris	Sone 5	0,02	6,00	0,00	6,00	0,0

Vestlandet og Agder ¹ Gris	9,5	1,10	0,00	1,10	0,0
Sum	128,0				0,0
Sum pristilskudd kjøtt					17,8
1) Agder, Vestland og Møre og Romsdal					
2) Troms					

Tabell 1.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

-	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Vestl.	5,871	0,25	0,00	0,25	0,0
Nord Norge	2,521	0,75	0,00	0,75	0,0
Sum distriktstilskudd egg					0,0

Tabell 1.15 Post 73.17 Pristilskudd grønt

		1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	2,5	3,15	0,40	3,55	1,0
	Sone 2-4	2,6	4,61	0,40	5,01	1,0
	Sone 5	7,3	9,30	0,40	9,70	2,9
Moreller	Sone 1	0,0	4,18	0,40	4,58	0,0
	Sone 2-4	0,2	5,62	0,40	6,02	0,1
	Sone 5	0,5	10,34	0,40	10,74	0,2
Pressfrukt		7,4	3,15	0,00	3,15	0,0
Bær	Sone 1-3	4,2	2,36	0,65	3,01	2,7
	Sone 4-5	3,1	6,64	0,65	7,29	2,0
	Sone 6-7	0,1	7,70	0,65	8,35	0,1
Sum distriktstilskudd frukt og bær		27,9				10,0
Kvantumsgrense						
103 400 kg						
Tomat						
Sone 1-3		1,5	2,87	0,20	3,07	0,3
Sone 4-7		3,1	4,31	0,20	4,51	0,6
151 800 kg						
Slangeagurk						
Sone 1-3		3,8	1,97	0,20	2,17	0,8
Sone 4-7		1,5	2,80	0,20	3,00	0,3
220 000 stk						
Salat						
Sone 1-3		5,3	0,69	0,20	0,89	1,1
Sone 4-7		2,5	1,21	0,20	1,41	0,5
Sum tilskudd grønnsaker		17,7				3,6
Potetprod. i Nord Norge		4,1	1,69	0,10	1,79	0,4
SUM		49,7				14,0

Tabell 1.16 Post 73.18 Frakttilskudd, mill. kroner

-	Budsjett 2022	Økning mill.	Ny sats	Endring,
Frakt korn	82,0	2,00	84,00	2,0

Frakt kraftfôr	161,0	3,80	164,80	3,8
Innfrakt slakt	150,0	3,50	153,50	3,5
Frakt egg	7,1	0,70	7,80	0,7
Sum	400,1	10,0		10,0

Tabell 1.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskriving	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn	1 236,3	0,851	0,000	0,851	0,0
Økologisk korn	15,0	1,961	0,000	1,961	0,0
Oljevekster, lupiner og bønner	14,3	2,718	0,000	2,718	0,0
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,7	3,928	0,000	3,928	0,0
Fôrerter	3,8	1,585	0,000	1,585	0,0
Økologiske fôrerter	0,2	2,235	0,000	2,235	0,0
Sum	1 270,3		0,000		0,0
- Herav 70 pst inneværende år	889,2				0,0
Tilskudd matkorn	234,8	0,598	0,000	0,598	0,0
- Herav 50 pst inneværende år	117,4				0,0
Sum					0,0
- Sum inneværende år					0,0

Driftstilskudd, korn					
	daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill kr
Daa på bruk med 1-250 daa	774918	0,00	250,00	250,00	194
Første 250 daa på bruk over 250 daa	980500	0,00	250,00	250,00	245
Sum	1755418				439

Tabell 1.18 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Endring kr per dyr/bruk	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	538	164 550	30 000	194 550	16,1
Kumelk Ak-sone 1-3-4	Foretak	1 344	168 550	30 000	198 550	40,3
Kumelk AK-sone 5	Foretak	4 277	195 300	30 000	225 300	128,3
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	705	203 550	30 000	233 550	21,2
Geitemelk landet	Foretak	270	189 310	30 000	219 310	8,1
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 785	3 664	750	4 414	21,6
40 og flere kyr	Foretak	398	146 560	30 000	176 560	11,9
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	44 315	4 838	750	5 588	33,2
40 og flere kyr	Foretak	271	193 520	30 000	223 520	8,1

Driftstilskudd sau							
			Antall	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
Sone 1-4	1-19	pr dyr	67092	1	1 000	1 000	67
	20-49	pr dyr	25769	1	900	900	264
	50-74	pr dyr	4295	1	800	800	3

Sone 5-7	1-19	pr dyr	292931	1	2 000	2 000	586
	20-49	pr dyr	136862	1	1 800	1 800	246
	50-74	pr dyr	4381	1	1 600	1 600	7
Sum			531 330				1173

Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser 0,0

Sum driftstilskudd, melk og kjøtt 289

Tabell 1.19 Post 74.14 Tilskudd husdyr

-	Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	91 795	5 328	1 000	6 328	91,8
	15	30	64 665	3 722	600	4 322	38,8
	31	50	38 508	2 260	0	2 260	0,0
	51 +		18 853	1 490	-1 490	0	-28,1
Sum			213 821				102,5
Melkekyr på små og	6	23	90 436	1 650	1 400	3 050	69,2
mellomstore bruk	24	50	29 779	-1 355	-1 600	-2 955	33,0
Sum			120 215				102,2

Ammeku

	1	14	24 715	4 180	3 000	7 180	74,1
	15	30	36 618	4 180	2 000	6 180	73,2
	31	50	30 948	4 180	500	4 680	15,5
	51+		19 948	770	-770	0	-15,4
Sum			112 229				147,4
Kastrater	1	250	1 000	0	1 500	1 500	1,5

Andre storfe			569 758	798	390	1 188	222,2
Melkegeit og melkesau	1	125	24 778	1702	200	1 902	5,0
	126	250	4 324	688	200	888	0,9
Sum			29 102				5,9
Sau	1	75	314 294	985	250	1 235	78,6
	76	150	313 093	985	150	1 135	47,0
og ammegeiter	151	300	535 859	209	100	309	53,6
Sum			1 163 246				179,2
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	17 454	498	0	498	0,0
Avlsgris Jæren	1	35	4 153	350	0	350	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 226	776	200	976	0,2
Sum			22 833				0,2
Slaktegris 2)	1	1400	984 092	14	0	14	0,0
			205				
Slaktegris Jæren	1	1400	908	10	0	10	0,0
Sum			1 190 000				0,0
			484				
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	854	7	0	7	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	21 943	25	0	25	0,0
Verpehøner, landet	1 001	7 500	2 824 774	7	-7	0	-19,8

		Sum	3 331 572				-19,8
Rugeegg Sør-Norge	1	167 000	10 065 721	0,07	0,00	0,07	0,0
Rugeegg Nord-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,0
Rugeegg, landet	167 001	833 000	38 753 134	0,07	0,00	0,07	0,0
		Sum	48 818 856				0,0
Bifolk	1 +		48 335	600	100	700	4,8
Hjort over 1 år			5 243	515	0	515	0,0
Genbevaring	Melkeku		1				
			313	3460	200	3 660	0,0
			2				
			707	3460	0	3 460	0,0
			16				
			944	310	0	310	0,0
			546	610	0	610	0,0
	Geit						
	Hest		713	1 200	0	1 200	0,0
	Sum		20 910				0,0
			38				
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾		35 %	200	6 000	3 000	3 000	40,1
Beløpsavgrensing				530 000	20 000	550 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-11,9
Sum produksjonstilskudd, husdyr							774,3
1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd							
2) Unntatt Jæren							

Tabell 1.20 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
		256				
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	659	822	250	1 072	64,2
		1 944				
	Sau, lam, geit, kje	761	235	130	365	252,8
		639				
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	583	445	120	565	76,7
		2 291				
	Småfe m.m.	601	50	60	110	137,5
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-2,0
Sum beitetilskudd		5 132 604				529,2

Tabell 1.21 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 819 443	215	20	235	196,4
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾	38 200	6 000	3 000	3 000	74,5
Arealtilskudd, grovfôr	6 647 851				356,1
Innmarksbeitearealer	1 564 184				0,0
Arealtilskudd, korn	2 941 482				175,5
Arealtilskudd, potet	116 135				-24,3
Arealtilskudd, grønnsaker	71 441				-44,5
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	42 534				-13,7
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					9,9

Sum, AK-tilskudd	9 819 443	729,8
------------------	-----------	-------

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr					
	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1, 1-250daa	274 159	0	0	0	0,0
Sone 1, 251- daa	149 840	0	0	0	0,0
Sone 2, 1-250 daa	219 417	0	0	0	0,0
Sone 2, 251- daa	144 019	0	0	0	0,0
Sone 3, 1-250 daa	455 502	95	75	170	34,2
Sone 3, 251- daa	236 613	95	0	95	0,0
Sone 4, 1-250 daa	252 595	115	75	190	18,9
Sone 4, 251- daa	147 033	115	0	115	0,0
Sone 5 A, 1-250 daa	1 471 168	285	90	375	132,4
Sone 5A, 251- daa	652 752	285	0	285	0,0
Sone 5 B Vestlandet, 1-250 daa	1 363 595	330	90	420	122,7
Sone 5 B Vestlandet, 251- daa	403 292	330	0	330	0,0
Sone 6, 1-250 daa	459 979	330	90	420	41,4
Sone 6, 251- daa	296 880	330	0	330	0,0
Sone 7, 1-250 daa	69 155	376	90	466	6,2
Sone 7, 251- daa	51 852	376	0	376	0,0
Arealtilskudd, nepe, kålrot, mais, betes, til for	500	0	500	400	0,3
Sum grovfôr alle soner	6 647 851				356,1

Arealtilskudd, korn

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1, 1-250 daa	710 045	249	100	349	71,0
Sone 1, 251- daa	577 678	249	0	249	0,0
Sone 2, 1-250 daa	24 786	322	100	422	2,5
Sone 2, 251- daa	2 313	322	0	322	0,0
Sone 3, 1-250 daa	607 320	322	100	422	60,7
Sone 3, 251- daa	474 605	322	0	322	0,0
Sone 4, 1-250 daa	217 303	362	100	462	21,7
Sone 4, 251- daa	79 168	362	0	362	0,0
Sone 5 - 7, 1-250 daa	195 964	316	100	416	19,6
Sone 5 - 7, 251- daa	52 300	316	0	316	0,0
Sum korn, alle soner	2 941 482		59,7		175,5

Arealtilskudd, øvrige vekster

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Potet sone 1 -5	1-5 daa	789	513	500	1013	0,4
	6-50 daa	6 181	513	100	613	0,6
	51-100 daa	13 122	513	0	513	0,0
	101-300 daa	48 041	513	0	513	0,0
	300+	42 437	513	-513	0	-21,8
Potet sone 6 -7	1-5 daa	292	1 265	500	1765	0,1
	6-50 daa	718	1 265	100	1365	0,1
	51-100 daa	312	1 265	0	1265	0,0
	101-300 daa	1 339	1 265	0	1265	0,0
	300+	2 904	1 265	-1265	0	-3,7
Sum poteter, alle soner		116 135				-24,3
Grønnsaker sone 1 - 5	1-5 daa	605	950	750	1700	0,5
	6-50 daa	4 910	950	250	1200	1,2
	51-100 daa	6 845	950	100	1050	0,7
	101-200 daa	8 936	950	0	950	0,0
	200+	49 603	950	-950	0	-47,1
Grønnsaker sone 6 - 7	1-5 daa	74	1 950	750	2700	0,1
	6-50 daa	244	1 950	250	2200	0,1
	51-100 daa	225	1 950	100	2050	0,0
	101-200 daa	0	1 950	0	1950	0,0
	200+	0	1 950	-1950	0	0,0
Sum grønnsaker, alle soner		71 441				-44,5
Frukt sone 1 - 4	1-5 daa	445	1 300	750	2050	0,3
	6-20 daa	3 168	1 300	500	1800	1,6
	21-40 daa	3 941	1 300	300	1600	1,2
	41-80 daa	4 368	1 300	0	1300	0,0
	80+ daa	1 327	1 300	-1300	0	-1,7
Frukt sone 5 -7	1-5 daa	146	2 050	750	2800	0,1
	6-20 daa	685	2 050	500	2550	0,3
	21-40 daa	1 532	2 050	300	2350	0,5
	41-80 daa	7 038	2 050	0	2050	0,0
	80+ daa	30	2 050	-2050	0	-0,1
Sum frukt, alle soner		22 680				2,2
Bær sone 1 - 4	1-5 daa	452	1 400	750	2150	0,3
	6-20 daa	1 475	1 400	500	1900	0,7
	21-40 daa	1 694	1 400	300	1700	0,5

Bær sone 5 - 7	41-80 daa	1 211	1 400	0	1400	0,0
	80+ daa	2 137	1 400	-1400	0	-3,0
	1-5 daa	290	1 850	750	2600	0,2
	6-20 daa	839	1 850	500	2350	0,4
	21-40 daa	1 369	1 850	300	2150	0,4
	41-80 daa	2 064	1 850	0	1850	0,0
	80+ daa	8 323	1 850	-1850	0	-15,4
	Sum bær, alle soner	19 854				-15,9

Tabell 1.22 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring, mill. kr
Fordelt på regionene	601,1	601,1	81,500
Justert bevilgningsbehov			0,0
Landet			81,500

Tabell 1.23 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Frukt og bær m.m.	2 784	1 650	150	1800	0,4
Grønnsaker	3 097	1 650	150	1800	0,5
Potet	883	800	100	900	0,1
Korn	74 213	400	50	450	3,7
Grovfôr	262 190	25	25	50	6,6
Økologisk areal 1. års karens	12 354	150	50	200	0,6
Grønngjødsling	5 003	500	0	500	0,0
Økologisk brakka	1 004	25	0	25	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	361 528				11,9

Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	7 782	3 600	0	3600	0,0
Ammekyr	4 430	2 500	0	2500	0,0
Andre storfe	17 306	730	0	730	0,0
Sau	43 066	500	35	535	1,5
Melkegeit og melkesau	665	353	35	388	0,0
Ammegeit	355	265	35	300	0,0
Avlsgris	358	517	35	552	0,0
Slaktegris	4 179	315	35	350	0,1
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					1,6
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-2,2
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					11,3

Tabell 1.24 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
-			
Tilskudd til veterinær reiser	56,2	54,8	6,0
Tilskudd til semin	25,6	25,6	1,0
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,3	0,5
Justert bevilgningsbehov			-1,4
Sum	96,1	94,7	6,1

Tabell 1.25 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
-			
Tilskudd til frøavl	19,0	20,0	3,0
Tilskudd til lagring av såkorn	6,0	6,0	3,0
Justert bevilgningsbehov			1,0
Sum	25,0	26,0	7,0

Tabell 1.26 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
-			
Tilskudd til NLR	98,0	98,0	7,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	98,0	98,0	7,0

Tabell 1.27 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2022	Prognose 2023	Endring
-			
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,400	2,400	0,5
Utvikling av plantemateriale, oppformering	12,875	12,900	0,5
Utvikling av plantemateriale, Graminor	25,460	25,000	0,5
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	1,500		0,5
Kvalitetstiltak settepotetavl	9,921	12,000	0,5
Justert bevilgningsbehov			3,7
Sum	52,156	52,3	6,2

Tabell 1.28 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2022, kr / kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg ¹⁾	Endring, mill. kr
-					
Sum	10 436,6	1,62	0,00	1,62	1,00

1) Satsen vil variere med gjennomsnittlig volum siste 3 år

Tabell 1.29 Post 78.11 Tilskudd for avløsning

	Antall	Kr per	Endring kr	Ny sats	Endring
	bruk/dyr	bruk/dyr	/bruk/dyr	kr/bruk/dyr	mill. kr
Tilskudd per foretak	8 514	87 800	8 780	96 580	74,8
Melkekyr	213 820	4204	420	4 625	

Ammekyr	107 406	1161	116	1 277
Andre storfe	569 662	701	70	771
Melkegeit og melkesau	35 029	969	97	1 066
Sau, ammegeit	951 429	482	48	530
Avlsgris	41 082	1386	139	1 524
Slaktegris	1 474 226	47	5	52
Verpehøner, -ender, -kalkuner, -gjess	4 128 930	12,2	1,2	13,4
Rugeegg	96 676 675	0,07	0,01	0,1
Hester	24 310	1386	139	1 524
Avlskaniner	960	345	35	380
Gjess, ender, kalkuner, livkylling	2 709 159	4,24	0,42	4,66
Slaktekylling	72 517 710	0,510	0,00	0,51
Økologisk slaktekylling	238 098	1,510	0,15	1,66
Revetisper	2 104	381	38	419
Minktisper	6 579	112	11	123
Hjort	7 462	471	47	519
Utslag av satsendringer	Prognose mill. kr	Endring pst.	Endring mill. kr	Utslag av tak mill. kr
	1 214,0	10,00 %	121,4	-74,8 46,600
Justert bevilgningsbehov				-19,100
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid				102,300

Tabell 1.30 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring kr/dag	Endring, mill. kr
-				
Antall avløsningsdager	176 252	1 670	400	
Gjennomsnittsberegning	176 252	707	169	29,8
Justert bevilgningsbehov				-3,0
Sum				26,8

Tabell 1.31 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	250	283 900	10 504	2,6
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum				2,6

Tabell 1.32 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats , kr/pers.	Endring kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	505	105 200	0	0,000
Tobruker	73	168 320	0	0,000
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum	651			0,000

Tabell 1.33 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

Post 85, Prisutjevningssbeløp kraftfôrråvarer	1000 tonn	Ref.pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Sildemel	2		0	0,00	0,0
Soyamel	128	4	0	0,00	0,0
Andre fôrstoffer	19		0	0,00	0,0
Post 85	148,5				0,0
Sum kap. 4150					0,0

